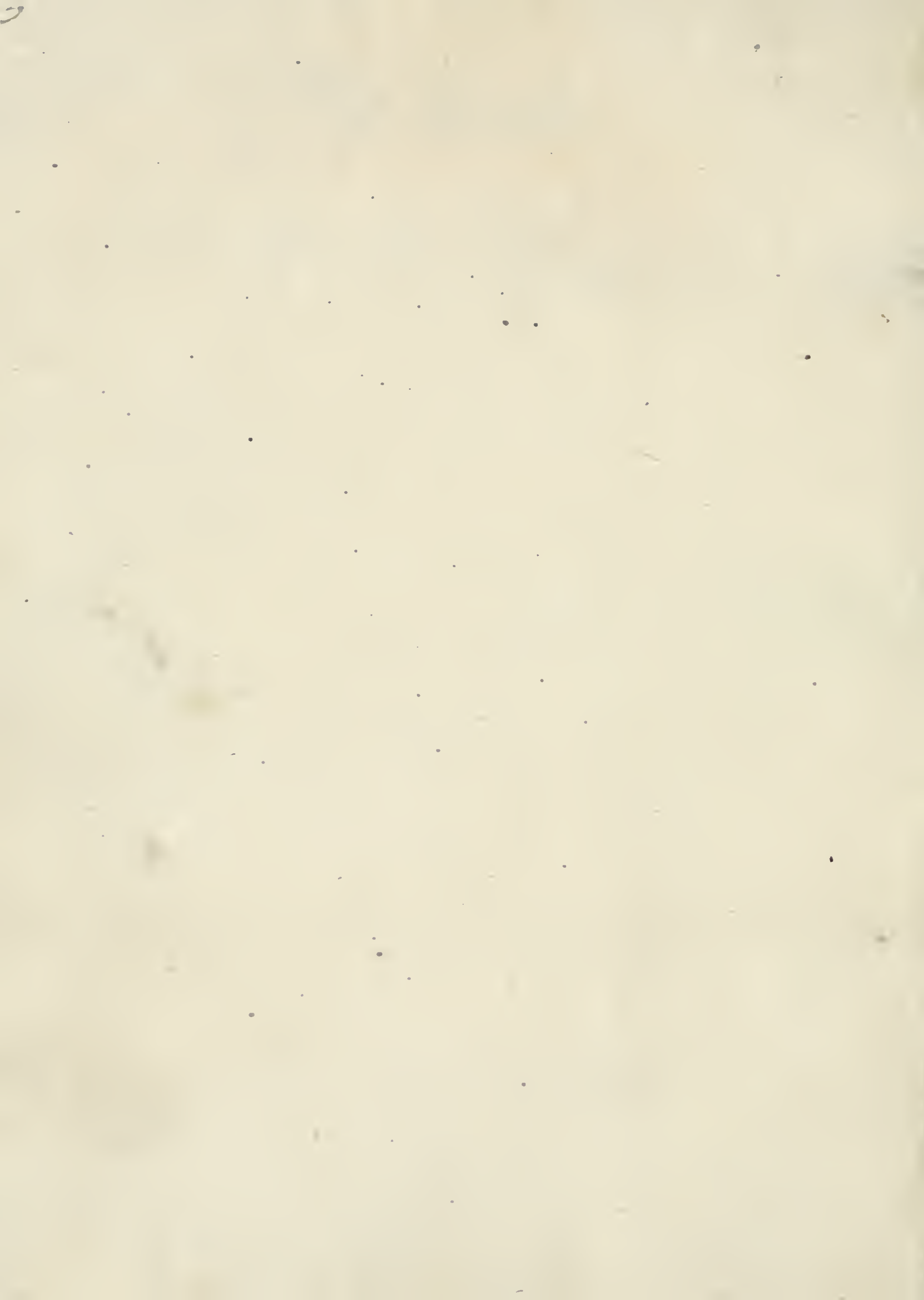

Landnotes 25/h

Eng. title + (4) ff + 148 pp + (1) f.

ex libris,

TOONNEEL
des
MENSCHELIKKEN
LEVENS
door
I.V. Vondelen
t'Amsterdam.
by Willem Lamsvelt
Boeckverkooper aande
Niewekerck A.no 1698

TOONNEEL
Des
MENSCHELYKEN LEVENS.
Of de
VERNIEUWDE
GULDEN WINKEL;

Waar in

Door Poëtische, Historische, Morale, en Schriftuurlijke leeringen, den mensche vertoont werd, hoedanig hy zijn leven, handel, en wandel, zediglijk, eerbaarlijk en vermakelyk zal overbrengen.

Door J. v. VONDELEN.

Alles in aangename Maat-Dichten, met Verklaringen in prose gesteld, en met Konst-platen, en Beeldenissen verçiert.

t'AMSTERDAM,

By JAN GRAAL, agter de Nieuwe Kerk. 1718.

S O N N E T.

Aan de Konſt-beminnende Liefhebbers.

Ief hebbers komt vry aan, hier ſtaat voor ieder open
Dees *Gulden winkel* kom: komt en beziet vry, of
Veel liever koopt my uit: ik heb hier nieuwe ſtof
Tot voedſel van uw geeſt, en wilt niet elders loopen.

Wild dan voor kleyne prijs een *Gulden Winkel* koopen
Van alderhande waar, of eenen ſchoonen Hof
Van alderley gebloemt, waar uit gy moogt, met lof,
U vlegten eenen krans, plukt bloemkens hier met hoopen.

Of zoo 't u niet en luſt, word Byekens, zoekt met vlijt
Uit dit geſchildert dal zoet honig-zeem konfijt;
Hymettus ſtaat hier ſchoon gebloeyt als eenen ruyker.

Hier is de *Deugd* en *Schat*, indien gy zijt beluſt,
Leergierige komt hier, uw gragen honger bluſt.
De Deugd bereykt de kroon, zy eyndigt al in zuyker.

Deugd bereykt de kroon.

De

DE
DRUKKER

Wenſcht alle Kunſt-lievende Nederlanders eeuwigh Heyl en welvaren.

G*Unſtige Liefhebbers van* Deugd, *en Wijsheyd, wy openen u hier de Gordijnen van het* Tooneel des Weerelds, *daar op, met een ongemeene konſt en byzondere aardigheid werd vertoont, hoe den Menſch, om tot een gelukzalig eind, en onſterflikken naam te komen, zijn handel, en wandel moet aanſtellen, en gehouden is het ſpoor der doorluchtigſte verſtanden, waar in het meeſte heil gelegen is, na te volgen. Want de Zon, zijnde het glansrykſte ſchepzel aan het uitſpanzel des Hemels, kan van geen blinden gezien worden, daar de Deugd, van een meerder gloor en en heerlijkheyd, voor de zodanige niet verborgen is. Derhalven heeft een van d'Oude zeer wel gezegt; Als gy de Deugd hebt, dan hebt gy't al; maar als gy d'Ondeugd hebt, dan hebt gy ook uw zelven niet; Tot deze Deugd behoren wy ons, met alle naarſtigheyd en vlyt, te begeven: en dit is het dat d'Ouden, als in eenen Spiegel, ons (na hare kenniſſe) hebben willen aanwijſen, hoe wy onzen korten loop des levens beſt zouden volbrengen: Eenige hebben door teikenen, zommige door Fabulen, andere door treffelijke Philoſophiſche en Moraliſche leeringen en ſpreuken, den Menſche tot het wit des Deugds, gewezen, in 't welke zy verſtonden haar hoogſte gelukzaligheyd gelegen te zijn. Is dit dan van den Heydenen aangemerkt, zoo behoort het veel meer van ons Chriſtenen behertigt te worden, daar wy de ware Deugd, met het aankleven van dien, zo naaktelijk en levendig voor oogen behoorden te hebben, nochtans zijn wy zoo traag en ſluymerig, datmen ons der Poëten Fabulen, der Philoſophen Moralen en Hiſtorien moet voordragen, om ons alzoo tot de Deugd (als met trappen) te doen opſtygen. Wy hebben hier van een proeve in dit tegenwoordig Boek voorgeſteld, dienende den Menſch alles tot ſtichtinge en leeringe, ja tot de ware Deugd aanradende. En tot meerder vermaak van onze teere verſtande, is hier de ſtomme ſchilderye en levende dicht-kunſt (als twee geſuſters, malkanderen ombelzende) kunſtlijk verzaamt, en het profijtelijke by het vermakelijke gevoegt; op dat wanneer de vliegende en onruſtige zinnen door het lezen vermoeyt zijn, zy weaerom door het aanſchouwen der beelden mogen verquikt en verheugt worden. Hier in na-volgende 't zeggen van den geleerden* Horatius.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Dat is:

Hy heeft den rechten zin getroffen van de zaak,
Die 't nutte en stichtlijk werk maakt van een goede smaak.

Dan wat isser doch treffelijker als de kennisse en de deugt der wetenschappen? en gelijk Cicero *zeyd, zo is den Mensche niets aangenamer, gen-uglijkker noch behanglijkker als die zelve; en daar tegen isser niet schandelijkker als d'onwetentheyd. Voorwaar wy zijn wel vaardig, en naarstig in 't bezorgen van onze tijdlijke goederen, gelijk de voorgenoemde Poëet zeyd:*

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Dat is:

Den wakk'ren Koopman reist, vol moeds naar d'Indian;
En ziet, om Rijkdom zand, noch vuur, noch water aan.

Behoorden wy dan niet veel meer tot de Deugd, goede Konsten en Wetenschappen (die de weyde en het voedzel des gemoeds mogen genaamt worden) genegen te zijn? want de lichamelijke goederen worden door de Fortuyne verloren, maar de Wetenschap blyft ook, als 't lichaam gestorven is.

Laat ons dan te zamen d'edele wetenschap (als de goud-blom de Son) volgen, op dat de ware Deugd (als de Morgen sterre) in onze herten en gemoederen mag glinsteren en blinken.

Om dit met meerder bevalligheyd te doen, hebben wy geen kosten aan de Platen, en de Rijmer geen arbeydt aan de Rijmen gespaart: voegende daar nevens, onder ieder Zinne-beeld eenige leerlijke geschiedenisse, of gulde Spreuken. Invoegen dat de Jeugd, daar door, met een zachte hand tot de Deugd, en eerbaarheyd gevoert, en met een bezadigt aanzien, van d'ondeugd afgetrokken word, Bidde dan, zo wel het een als het ander, te weten: Beelden en Rymen, tot verbeteringe der faalen te gebruyken; terwijl wy, met iet anders, by gelegentheyd in 't licht te brengen, niet zullen na-laaten te betoonen dat wy zijn, en altijd zullen pogen te blyven

U E. Dienstw. D.

W. Lamsvelt.

I N-

I N H O U D

Der Zinrijkſte Spreuken.

DE Deugd', de witte Deugd, die altijd werd verſchoven,
De Deugd, die 't edel goud en paarlen gaat te boven;
Is d'alderſchoonſte kroone, en 't heerlijkſte çieraad
Dat hier den Menſche çiert, waar dat hy gaat of ſtaat.
Wat is een deugdig Menſche, een pronkbeeld van der aarden!
Of ſchoon het minſte deel hem agt van kleender waarden,
Zo blinkt hy in den hoop van dit verkeerd geſlagt
Gelijk een gouden ſterre in 't droefſte van de nagt:
Of als een ſchoone Roos, die in de doorne ſtruyken
Op hare groene ſteel haar bladen gaat ontluyken,
Waar uit de Lentſche Bie (terwijl de Sonne ſtraalt)
Geen doodelik fenijn, maar zoeten Honig haalt.
Hoe heuſch is zijne mond? hoe heylig zijn ſijn treden?
Hoe lieffelijk zijn taal, hoe aangenaam zijn zeden
Hoe ſtatig van gelaat? hoe matig aan den diſch?
Al watmen aan hem ziet aanmerkens waardig is,
Gelijk een Lely-bloem verſpreyd hy zijne reuke;
Een leſſe is elke daad, elk woord een gulde ſpreuke,
Die aan hem werd geſpeurt, die van hem werd gehoort,
Al zwijgt hy ſchoon, zo ſpreekt al watmen aan hem ſpoort:
Hy is een naakt voorbeeld, of ſpiegel daar de gekken
Schaamrood, in mogen zien hun ſchandelijke vlekken;
Daar mee zy zijn beſmet, daar mee zy zyn beſmeurt;
Hy is de rechte touts, waar aan de vrome keurt.
De deugd van zijne deugd, de vroomheyd van zijn leven,
Hoe hoog hy klimmen moet, hoe laag hy is gebleven:
Vermids de Berg, waar op de Deugd ſtijgt in de logt;
En haar gelauwert hoofd maakt in de wolken vogt;
Zo hooge is, en zoo ſteyl, ja moeylijk om beſtappen
Langs eenen engen pad, met gladde en ſlimme trappen:
Vermids van duyzenden nauw een raakt op den top
Van dees verheven hoogte, alwaar hem zijne kop.

Met

Met Palm bevlogten werd, tot teken dat ten lesten
Een heerelijke Kroon den klimmers is ten besten:
  Zo hebben d'Oude noyt nog vlijt nog moeyt gespaard,
  Om wisselen in Deugd des Menschen quaden aard'
De Philosophen of verstandige Wijs-gieren
Vervulden tot dien eynd' het wit van hun papieren
  Met meenig schoone les, welk als een rijk Kleynood
  Zy wierpen ieder een, om niet, in zijne schoot:
En door een God'lijk vuur des yvers voort gedreven,
Bevestigden hun leer met een goed' heylig leven:
  Als penningen die niet van held're munte alleen
  Maar oprecht van alloy ook blonken voor elk een.
Pythagor', *Samos* roem, ons leer'aart als de wyze
't Gebruyk van zoberheyd in drank, en ook in spyze.
  De goede *Socrates*, onnozel zonder schuld,
  Leert ons het lastig kruys verwinnen met gedult.
Diog'nes in zijn vat bespot het ydel wroegen
Van onze onnutte zorge, en leert aan ons 't genoegen.
  Tot vordering van deugd, leert *Crates* de Thebaan
  Het tijdelijke goed, goedwillig af te gaan.
En *Solon* dadelijk vermaant ons zonderlingen
Met stille zedigheyd de losse tong te dwingen, &c.
  Maar de verdurven Mensche was het nog niet genoeg,
  Of zijn gemoed al schoon met wijsheyds nutte ploeg
Dus fijn was omgespit: die veel Digtvinders sleten
Hun tijd, om ons de Fabulen te doen weten,
  Die onder hunnen schorsz' gemeen'lijk heilden in
  Een schoon geheymenisse of leerlijken zin,
Daar mede 't woeste volk al boertig en met jokken,
Als met een lokkende aas, goedwillig werd getrokken
  In wijsheyds heylig net: de Goddelijke strik
  Die ons gelukkig maakt op eenen oogenblik.
Geschiedboekschrijvers, die, benevens hun, voort bragten
d'Aaloude daden op den *Altaar* der gedagten,
  Betoonde aan ieder mensch, met meenig schoon voorbeeld,
  Hoe 't quaad zijn straffe vind, en 't goede word gestreeld.

Hoe

Hoe d'eene om lage valt, en d'ander is geklommen:
Wanneer, waarom, waar door, dit al is by gekommen, &c.
  Maar als ik nu te gaar het onderſcheiden werk
  Van alle ſchryvers raap, zo is hun oogen-merk,
En doel-wit al gemeen geweeſt het ſchoon bekranſte
Beeld van d'oprechte Deugd, de Bruyd daar 't al om danſte.
  Ik volgende als op 't ſpoor (hoe qualijk het my veugd)
  Den Schouburg open doe, daar in de fiere Jeugd,
Op een vermaard Toonneel, verzien met pronk gordynen,
De gantſche weereld, heel behaaglijk ziet verſchijnen.
  De Rijmkonſt vind men hier gevoeggelyk gepaart,
  Met Beelden; wijlze zyn gezuſters van een aart.
d'Een ſpreekt, en d'ander ſwijgt. d'Een klapt dat d'ander heelde;
Het Rijm verklaard den zin, en leerlykheyd van 't beelde.
  De beelden zijn de ſtof van 't vloeyende gedicht,
  En toonen ieder zo een vrolijk aangeſicht.

J. v. VONDELEN.

TOONNEEL

Zie hier twee Werelden, d'een groot en d'ander kleen;
Die wonderlijk te zaam zich dragen over een.

1 *Pet.* 1. Des Menſchen heerlikheid, vermogen, pracht en roem,
Is niet, dan gras en hooy, of d'alderminſte bloem.

GOD, d'aldervolkomenſte Werkmeeſter, heeft den menſch veel heerlijker en verr' boven alle anderen dieren geſchapen: want de dieren ſtaan, alleen tot haars levens onderhoud, en der menſchen dienſtbaarheid, haar gezichte na de aarde, en zyn om haar zober voedzel bekommert: maar den menſch heeft hy alzo geſchapen, dat hy, met zyne oogen opwaarts, altijd de treffelyke werken Gods met verwondering moet aanſchouwen: Beſtaande uit twee deelen als zienlijke, aardſche, en vergankelijke, te weten het Lighaam: 't ander uit onzienlijke, hemelſche en onverganklijke, te weten de Ziele. En zo wy dit nauwer willen inzien, zullen bevinden dat het gene de groote Schepper in de wereld heeft geſteld, in den menſch te vinden is: te weten de vier Elementen, als de Ziel, die lochtigh is; 't hert, dat vierig is: 't lichaam dat aardſch is: de mond, die waterig is, en voorts 't gene de Dichter klaarlijk uitdrukt. De oude Philoſophen noemde den menſch niet onbequaamlijk de kleyne Wereld. De Natuur-kondigers zeiden, dat de wereld was de groote Menſch, maar de Menſch was de kleine Wereld: en dat ook te recht: want gelyk de een van God geleyd en gedreven word: alzo word d'andere van een Godlyke en redelyke ziele getrokken tot de kenniſſe aller dingen; invoegen, dat hy met zyn gedagten, tot het binnenſte en verborgenſte, ja tot de Hemelen zelf opſtijgt: Hy kent den loop der Sterren, Son en Maan, weet te rekenen haren op en ondergang, en 't draijen der zelver, &c.

Aan-

Anſchouwers, ofhet u niet voeglyk ſcheen te wezen,
Dat wy het reedlyk dier, dus vry, en zonder vreezen.
Gaan doopen met de naam van Kleine Weereld. Hoor.
Zie d'opſchrift, en het Beeld met wyze zinnen door.
De menſch, de kleine menſch, vertoont in weinig ſtonde
De volle grootheid van des Weerelds wijtte en ronde.
God heeft die groote kloot door 't eeuwig woord geteeld,
Hy is de maakker ook van dit aanloklijk beeld.
Van vier Hooft-ſtoffen hangt de groote weereld t'zamen:
De kleine leeft 'er in; doch onder andre namen.
Zijn gramſchap is het vuur. Zijn roode bloed de locht;
Zijn vochtige natuur het water, koud en vocht;
En zijn ſwaarmoedigheid is d'aarde, droef en duiſter.
In 't Koninglijk Paleis des Werelds, zo vol luiſter,
Vier oopen poorten zijn: Ooſt, Weſt, en Zuide, en Noord;
Met dit tweevoetig dier is 't even zoo 't behoord.
Zijn rechter is het Ooſt, zijn ſlinkerhand het Weſte,
Zijn hoofd het Zuyden, en zyn voeten 't Noords-geweſte.
In 't gladde voorhoofd van de groote weereld ſtaan
Twe flikk'rende oogen, die nooit ſlaapen: Zon en Maan.
De kleine van gelyk, twee glinſterende koolen
In zijnen Hemel draagt, om 's daags noch 's nachts te doolen.
Het groot getimmer is geen pronkzel meê gedeeld
Dat niet in 't anzicht van het kleine bouzel ſpeeld.
De groote Globus rold, en werd ſteeds voorts gedragen
Van *Lente*, *Zomer*, *Herfſt*, en *Winter* met zyn vlagen,
De kleine van gelijk zyn *Kindsheyd* wederom,
Zijn *Jeugd*, zijn *Manheid* heeft, en zijnen *Ouderdom*.
Kort om, het groote Rond heeft zijn begin, en ende,
De kleine komt met druk, en ſcheyd weêr met ellende,
En dus zy beyde gaar verdwynen als de rook:
Want zoo de wereld is, zoo zijn de menſchen ook,
Behalven dat de menſch zal worden nieus herboren,
En uyt den graav' opſtaan, als alles is verloren.

Ziet hoe Jupyn *bestierd des Wereld's* zilv'ren Eeuw,
Des Somers groen van loof, en 's Winters wit van sneeuw.

Genes. 3.

In 't zweed uws aangefichts, zult gy u brood bekomen;
Tot dat gy Aarde werd, daar van gy zyt genomen.

SAturnus *regeerde in de tijd van de Gulde, eenvoudige, en geruste Eeuw, en toen wasser noch krijg nog oorlog, noch zorg, noch vrees, maar elk leefde in vreugde, daar wierd noch gezaayt noch gemaayt, maar het land bracht alles van hem zelven voort. Doch daar na volgde de* Silvre Eeuwe, *daar over* Jupiter *Heerschapper was, toen most yder om-zien hoe hy zyn broot verdienen ken. De Landman moest ploegen, de aarde bracht niet meer van zelve vruchten; toen was de hitte verdrietig, en de koude ondraaglijk. Hy voerde ook in zyn hand den* Blixem, *en by hem den* Adelaar *en de* Wereld, *daar by te kennen wor-*

DOen zich de *Gulde Eeuw'* het onderst' boven wende
(Gelijk een wankel rad) met droefheyt en ellende,
De *Zilv're Eeuwe* quam, daar *Jupiter* van droeg
Den sçepter, die terstond op eenen and'ren boeg
Het groote wereld-schip deed' wonderlijkken zeylen:
Want hy 't twaalf-maandig jaar ging in vier deelen deylen:
Doen werd men eerst gewaar des zomers heeten brand:
En 's winters strenge kou, de dorrigheyd van 't land:
Doen liep eerst yeder een ontschuylen in de klippen,
't Rood zomers aangezicht, en 's winters blaauwe lippen,
En d'ossen men in 't juk al heygende en besweet,
Door onses moeders borst, krom kouter trekken deed.

---

worde gegeven, dat Jupiter *des weerelds Heer was, die met de scherpe oogen des* Adelaars *aller Menschen doen beschouwde, en met grooter lijdsaamheid hare boosheden verdroeg, maar dat hy evenwel zijnen donder gereed hadde om de Menschen van hare grouwelijke goddeloosheden af te schrikken, of, in zijnen toorn, tot kaf te verbreken. Doen was 't noch een gelukkige tyd, want doen hoorden men noch niet van den dollen en bloedigen* Mars, *yder most in 't zweet zijns aanzichts zijn brood eten. Och dat wy elk daar-mede slechts bezig waren! en dankten God voor zijne gaven, hielden zijn geboden, en leefden gerustelijk onder elkanderen, op dat wy den zegen Godes, door* David *uytgesproken, mogten genieten? Wel hem die den Heere vreest, en wandelt op zijne weegen, gy zult u geneeren met uwer handen arbeyd, wel u! gy hebt het goed en 't zal u wel gaan.*

 Ziet

Ziet hoe Cupido *valt, en om zyn oude luymen*
Zo ſchandelyk moet den ſchoonen Hemel ruymen.

Ezai. 13.

Die boven 't Hemelſch heyr wou ſtellen zijnen ſtoel,
Viel van Gods aangeſigt tot in den Helſchen poel.

G*Y ziet hier de vermetene dertelheyt van de Poëten afgebeeld, door den val van* Cupido *uyt den Hemel. Want die ſelve was niet te vreden dat hy in der Goden Opper-zaal verkeerde, en zijn gaven, die hem van den Goden gegeven waren, tot het rechte wit gebruykte: maar wilde boven den Goden wijs zijn, en zyn wijsheyd, dat is zyn dertelheden oeffenen en misbruyken aan die gene waar van hy zijn krachten en kenniſſe had ontfangen: dies* Jupiter *vreſende dat door deſes Wichts geylheyt alles ſoude ontſteken en in brand geraken; werpt hem met gramme moede uyt den hemel. Hier by wilden zy te*

ver-

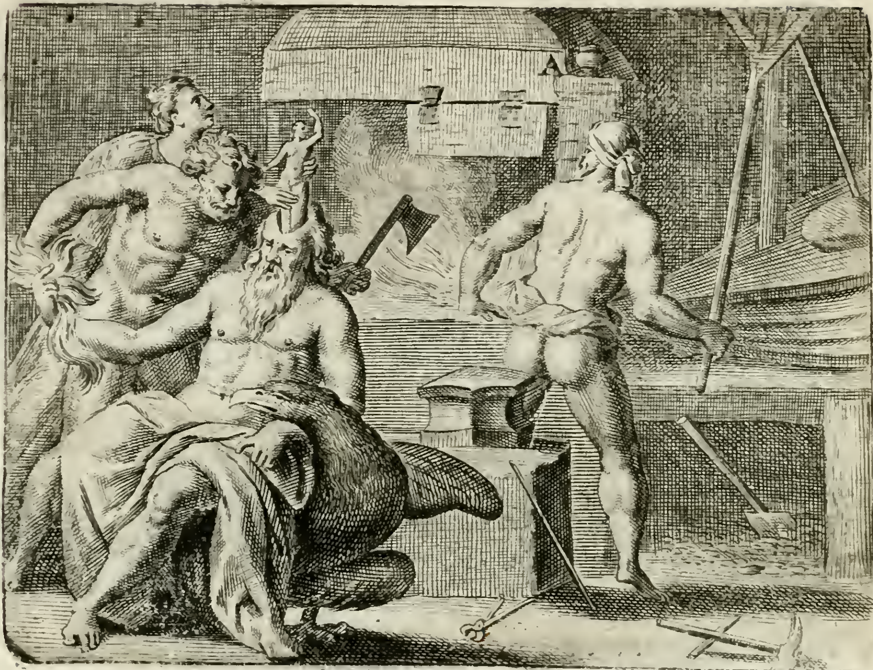
CUpido, Venus-wicht, ontstak, met zyne straalen,
Het heilig Hemelsch Koor, en al de hooge zaalen.
Hy heeft den eenen voor, en d'ander na gewond,
Daar speelde niet dan min, en liefde in ieders mond.
Hy wierd terstond ge-eert van Goden en Goddessen.
Zyn Altaars droopen, staag van Balzems van Cippressen.
Jupyn was heel beducht, of, tot, zyn schade en schand,
De Hemel op het lest mocht raken in den brand;
Des hy den Blixem nam en wierp, in een onweder,
Met vuur en rook vermengt; den dwerg van boven neder,
Die d'allerhoogste trap van eer betreden had,
Stort schandig, in den poel des afgronds, van het rad.

---

verstaan geven datter wel ongeruste geesten in dese weereld waren, die niet te vreden zynde met de gaven haar van Gode gegeven altyd ongerust waren, en door hare te groote neuswysheit sochten tot God selve op te klimmen, en zyn werken te berispen, ja waar 't mogelyk den Hemel te beroeren. Want zy oordeelden datter niet snooders was voor de dertele verstanden, dan opgeblasentheyt en laatdunkentheyt, wanneerse eenmaal tot den trap der eeren gestegen zyn; datse dan al voorts het hoogste woord willen voeren, en aan niemand gebonden noch geen wetten onderworpen zyn. De Exempelen van Phaëton *ende* Icarus *behoorden ons te waarschouwen, die den glants en brand der Zonne te naar komende, van boven nedervielen: soo doen ook vele, die door al te groote laatdunkentheyt derven in de binnen-kameren van Godes geheymenissen treden, daar doch niemand den brand verdragen kan: alsoo datse in haare wyse dwaasheyt worden te nedergeworpen en beschaamt gemaakt. Wanneer de Schild-padde in haare scheipen blyft, dan isse beschermt voor ongeval: maar wanneerse 't hoofd en leden daar buiten steekt dan moet ze vreeze lyden van gequetst te worden. Soo doen wy mede, wanneer wy te hooge (buiten ons selve) willen opklimmen, en met onze, al te vrye, spieglingen, de geheymnissen willen doorgronden.*

Dus

Dus baarde Jupiter Minerva *uit zyn hoofd,*
Naar dat de manke Smit zyn herz'nen had gekloofd.

Jacob. 3.

De wijsheyd die van God daald op haar witte vlerken;
Is reedlijk, ongeveynst; en vol van goede werken.

DE *Poëten hebben verçiert hoe dat* Minerva, *de Goddinne der wijsheit geboren is uyt het breyn en de hersenen van* Jupiter, *en alzo hy merkte dat zjn huysvrouw* Juno *onvruchtbaar was: Dies hy* Vulcano *beval, dat hy met een scherpen bijl, van Diamanten, zijn zwangre hooft zou kloven: daar uyt dan deze wijze* Pallas *is voort-gekomen. Hier mede gaven zy niet duysterlyk te verstaen, dat de Wysheit, die uyt God geboren is, van boven komt, en in des menschen verstand en herssenen word gestort, alzoo dat zy daar na, met pijn en grooten arbeyt, wijze werken, dat is wijsheyds kinderen, voortbrengt. Men noemde haar*
Tritonia

SIet hoe de kreup'le Smit *Jupyn* voormaals geriefde,
En met een scherpe byl van Diamanten kliefde
Zijn swang're hooft, dat hem het harssebekken kraakt;
Waar door *Minerva* eerst in 't licht der weereld raakt.
„ Maar zegd, ô Musa! zegt, en leeren deze versen
„ Niet dat de wysheyd ligt gescholen in de herssen?
„ Dat 't kleynood des verstands, gelijk een heerlyk lot;
„ Alleen van boven komt uit d'oopen schoot van Godt?
„ En dat dit Godlyk zaad ontfangen werd te voren.
„ Daar naar met smerte en pyn gewonnen en geboren?
„ Maar lieve zegd my doch waarom word wyd befaamt
„ De wyse *Pallas* ook *Tritonia* genaamt?
„ Is 't niet, om dat (gelyk 't begreepen werd by veelen)
„ De Wysheid recht bestaat in dryderleye deelen?
„ 't Geen is, 't geen was, 't geen sal, volkomen alle drien
„ Verstaan, gedenken, en aandachtig te voorsien;
„ Waar naar ten laatsten dan de Koninglyke reden
„ Haar macht en mogentheyd weet wyslyk te besteden.

Tritonia, *om dat de wijsheit in drie delen bestaat, te weten: in de tegenwoordige dingen te verstaan, de toekomende te voorsien, en de voorleeden te gedencken, en dat de mensch dryerley behoeft om wys te wesen, dat is, wel raden, recht oordeelen, en oprecht handelen, &c.*

De oude Heydenen hebben dit wel naar hare spiegelinge, door 't licht der Naturen versiert; wyl zy wel wisten datter yet Godlijkx onderschuylde, maar de rechte kennisse hebben zy niet verstaan. Maar die door den Geest Gods geleert zyn, weten, dat God zelve de wijsheit is, en dat 't beginsel, om tot de wijsheid te komen, is de vreeze des Heeren. Daarom behooren wy alle naar deze heylige wijsheit ons te benaarstigen, en met arbeyt en vlyt die zelve bewaren. Augustinus *spreekt zeer wel, Die daar wil schatten der wijsheit vinden, seyt hy, moet kuylen der nederigheyt graven, en niet aflaten, voor hy hebbe den schat gevonden.* Bernardus *seyt: Zoo gy wijs waart, en op u uyterste altijd dachtet, dan zoud gy wijs zyn in de Godlijke dingen, gy zoud ook de wereld kennen, en gy zoud voor de helle vreezen. Daarom vraagt eene, onder den Ouden. Wat is de wijsheit? dat men altijd wat recht is moet doen, en wat quaadt is, naalaten.*

Ziet hier Japeti *zoon om vuur-dieft vaſt gebonden,*
Wiens Lever groeyd des nachts, en werd des daags verſlonden.

Marc. 9.

De worm, die nimmer ſterft in 't onuytbluſlijk vier.
Den booſen eeuwig knaagt wanneer hy ſcheyd van hier.

PRomotheus, *gelyk* Ovidus *verhaald, hadde* Jupiter *bedroogen, door twee Oſſe huyden daar van hy hem, welke hy wilde, liet kiezen, d'eene was met vleys, d'ander met beenen gevuld.* Jupiter *verkoos de huyd met beenen: ook was* Jupiter *toornig dat hy hem 't Godlijk vuur uyt den Hemel had geſtolen: dies liet hy hem aan den Berg* Caucaſus *vaſt aan een kruys nagelen, daar hem van* Jupiters *Adelaar des daags zyn Lever gepickt word, die hem des nachts wederom waſt, alſo dat hy een gedurige wraken der Goden, om zijn bedreven miſſe-daad, in zijn ziele moet lijden. Hier door wilden zy uytbeelden, dat niemand*

EY ziet! hoe *Promotheus* van *Jupiter* verſloten,
Zo jammerlijk en droef aan *Caucaſo* geſlooten
Den *Echo* gaande houd, en, met een droef geween,
Ah my! ah my! ah my! wekt driemaal achter een:
De Arend nimmer ruſt, ziet hem eens lever-pikken,
En als een greetig aas het rouwe vleeſch inſlikken:
Den Goden laſtert hy, en wenſcht in deſe nood
Dat hy zyn leven hier mag eynden door den dood;
Maar 't is vergeefs geklaagt, zyn lever langs hoe wreder
Is 's daags des vogels roof, en groeyt, by nachte weder.
„ Onzalig is hy wis, die 's Hemels gunſte derft,
„ Die ſtervende altijd leeft, en levende altijd ſterft.
„ O Menſchen ſpiegld u, verzoen in tijds Gods toren,
„ Want als de booze ſterft zijn ſtraffe eerſt werd geboren:
„ Al zwijgt God hier een wijl, zoo word nogtans het end
„ Der boozen, op het leſt 't begin van hunne ellend.

---

mand de Goden moſt tergen, of tot toornigheyd verwekken. Want, zeyden zy, de Goden zijn wel traag tot de ſtraf, maar zy komen zeker en gewis, De Godloozen, zeyd een oud Schrijver, worden of inwendig of uytwendig geſtraft. Inwendig, om dat haar de ſtraffe der zonde altijd voor de oogen is, en die zelve als geſtadig in haar ziele omme-voeren, zo dat haar de Hel-Goddinnen niet met brandende fakkelen, maar met perſinge en benauwtheyt der conſcientie vervolgen. De uytwendige ſtraffen ſchijnen ons lichter, vermits ons die ſelve niet lange quellen. Maar gelijk ons dunkt, dat die ſeeker zijn, die met beſmettinge of verrottinge geplaagt zijn, als die met koortſe of eenige andere ontſtekinge, daar nochtans de koortzen en ſlechte gebreken meeſt uytſteken, alſo worden de Godlooze met langzame treden der verdraagzaamheid in de eeuwige dood geworpen. Deze waſt de Lever weder aan die altydt afgeknaagt word, en voeld nimmer ruſt. O elendige! die dezen Rechter word overgelevert, daarmen zo dikwils ſtervende, nimmermeer ſterft.

De bitze Nijd zeer graag een oog verliezen wou,
Wanneer de deugd daar voor twee oogen missen zou.

Proverb. 14.

Des lichaams leven is een goedig hert vol vreden,
Maar bitt're Nydigheyd is etter in de leden.

---

d' AEloude *Wijzen hebben deze versiering, van dat* Apollo *door* Jupiters *bevel, uit den Hemel, om der menschen gemoederen t' onderzoekken, op d'aarde neder-daalde, op de Nijd, gepast: want ze zeiden, dat Febus aan twee dochteren, keur gaf: wat d'eene mogt begeeren, zou aan d'andere verdubbelt worden. Des d'eene, van Nijdigheit opgeswollen, verkoos, datheur eene oog mogt uit gesteeken worden, op dat d'andere terstond gants blind zou zyn. Deeze Nydigheit is van zulk een aart, datze, in eens anders welvaren, verarmt. Zy zoekt haar eigen schaade, om'er evenmensch een grooter schaade aan te doen. De*

Nijdig-

A*Pollo* quam een maal uit zyn vergulde zalen,
Door *Jupiters* bevel, op d'aarde neder-dalen,
Om aan twee Nimfen, d'een den ander ongelijk
Van aart, en eygenschap; doch beyde al even rijk,
Zijn gulde goedigheyt, om wil, en wel behaagen,
Met zijn geleerde tong, beleefdlijk voor te dragen;
En zeggen: dat den een mogt eischen watze wou,
En dat zy datelijk heur wensch genieten zou:
Maar dat hy eens zo veel, als d'eerste, mogt begeeren,
Aan d'andere terstond zou schenken en vereeren.
Apollo had dit woord zo haast niet uit gezeyd,
Of voor hem quam terstond de swarte nydigheyd
Met haar bebloede bek. O Febus! span uw' booge,
Zo zeyze, en schiet een pijl recht in myn rechter ooge,
En neem 't halve licht. Mijn herte dit verkiest:
Wijl d'andre Nimf daar door haar gants gezicht verliest.
„ Zie, dus schept Nydigheyd, genegen tot den quaade
„ Een wonderlyk profyt uit haares naasten schaade
„ Zy spaart haar een oog niet, hoe ook de zaake loopt,
„ Wanneerze maar daar door eens anders blindheyd koopt.

Nijdigheyt, zeid Chrisostomus, *is een vergiftig quaat zy verkeert den Mensche in de gestaltenisse eenes ongenadigen Duyvels. Daar door is de Dood in de wereld gekomen; door de Nijd is* Abel *vermoord,* David *tot den dootslag gekomen, en de Joden hebben* Christum *door Nijd gekruyst. De nijdige menschen zijn als de Wespen die uit andere vuiligheid worden gevoet, zo behouden zy ook uit anderen ongeluk haar voedsel.* Cleobilus *gevraagt zijnde, voor wien men zich voornaamlik moest wachten? antwoorden zeer wel; Voor der vrienden Nijdigheit, en voor der vyanden listen en lagen. Nochtans zeer qualik kan de Nydige daar ander vrucht uit trekken, dan dat hy hem zelven quelle, en die benijd word is daarom niet te ongelukkiger, 't is beter benijt als beklaagt. Laat zy vast op hare tanden bijten, inwendig hare zielen quellen, zy winnen niet anders als hertenleed en rouw: en als wy het wel insien, zy is een ander zoo vyand niet als haar zelven. Laten wy doch zo niet gesint zyn, dat d'eene den anderen verachte, en d'een den andere benyde; maar leeren liever, dat yeder, met het zyne, te vreden zy.*

De Pyler die gy ziet, van Godes schikking, is
Een levendig patroon, en klare beeldenis.

Job. 14

De Heere heeft den mensch, voor zijnen laatsten dag;
Een zeker perk gesteld, daar hy niet over mag.

TErminus *was by den Romeynen een God der schikkinge, daar mede zy te verstaan gaven, dat alles wat by de Goden gesteld was, vast en onbeweeglijk most uit gevoert werden. Hier stelden zy hem ook als een paal tot een zeker merk-teeken van hare scheydingen, daar mee aan yeder het zijne worde gegeven. Dat* Jupiter *daar voor schijnt te vluchten, daar mede verstonden zy, dat* Jupiter *zelve onder deze God en't Fatum moste buygen: want de Poeten vertellen dat* Jupiter *niet vermochte zyn zoon* Sarpedon, *die met de boeyen van dit Fatum gebonden was, dat is van een harde dood, te verlossen. Want zy verçierden vele*

DE Marmere Pilaar staat vast, en onbesweken,
Hy wijkt niet voor *Jupyn*, maar blijft een eeuwig teeken,
In spijt van weer en wind klimt hy ten Hemel op,
En stijgt tot in de locht met eenen trotzen kop:
De Paal staat daar hy staat, hy weet van geen verschrikking,
„ Te recht hy een Figure, en beelde is van Gods schikking,
„ 't Gezet welk is gesteld door 't Goddelijk beleet,
„ Hoe groot, hoe hoog, hoe diep, hoe lang, hoe wijt, hoe breet,
„ Wat was, wat is, en blijft, van gist'ren, heden, morgen,
„ O! dit ligt wonder diep in Godes raad verborgen!
„ Zoo diep dat ik my yze! als ik dien afgrond naak,
„ Blyd' ben ik, blyd' dat ik daar weder uyt geraak.

---

vele dingen, en waren daar in ook zeer verscheyden van gevoelen. Eenige gevoelden dat het Fatum hing aan de macht der Sterren; andere, dat het in de Natuur alzo gestelt was, en noemden 't daarom 't natuurlyk Fatum, d'andere dat het niet kost verandert, maar geweldelyk uitgevoert most worden: dit noemt men 't geweldig Fatum, &c. Maar om veel hier van te spreken is onnodig, men leze daar van Lipsium *in zyn Boeckxken van de* Standvastigheid *in 't* 18, 19, 20. *Capittel.*

Voor deze God Terminus *worden by den Romeinen geoffert, vruchten, honingraten en wyn, daar van* Ovidius *in zyne* Fastus *breeder verklaringe doet.*

Ziet hoe de wrake Gods (op dat wy niet en dolen)
Hier vergeleken werd by eenen ſtillen Molen.

Luc. 18.

Zal God niet wreken dan zijn lieve en uitverkoren;
Hoewel hy goedertier, en langſaam is tot toren;

W*At de Oude Zedevormers by deze ſtille ſtaande Molen hebben willen te kennen geven, zult gy lichtelijk verſtaan. Zy verſierde dat de Goden zeer langzaam waren om te ſtraffen, en met groote lankmoedigheid de zonden en boosheden der menſche verdroegen; maar dat zy ten laatſten met groote gramſchap ontſtaakken, alzoo dat zy daar in de Molens gelijk waren, die al iſt datze lange ſtaan zonder zich te bewegen, nochtans ten laatſten door eenen harde wint gedreven, ſnel om loopen, dat niemand haren loop kan ſtutten. Daarom zeyden de oude wijsheids beminders, dat God ſachtelijken totter wrake treed, doch dat*

DE Molen die een wijl ſtaat ſtille zonder wielen,
Gelijk de wrake Gods die 't quaad heel zal vernielen.
De Molen ſlapet wel een wylen windeloos,
Soo doet ook Godes wrake, al zijn wy noch zo boos!
Maar als de ſtorm-wind blaaſt als of hy waar verkorſelt,
De zwaren Molen-ſteen al 't graan tot gruys vermorſelt:
So ook, als zich verheft de gramſchap onſes Gods,
Werd al het quaad vermaalt, al zijn wy noch zo trots.
„ De ſtille Molen dan ons allen zy een bake,
„ Dat wy de goedheyd Gods erkennen voor zijn wrake:
„ Want of zy ſchoon vertoeft, zoo zal zy doch in 't leſt
„ Gelijk den blixem gaan van 't Ooſten tot in 't Weſt.
„ Die Gods langmoedigheyd dan hier, na 's vleeſchs behagen,
„ Heeft achteloos verſuymt, zal 't veel te ſpa beklagen,
„ Wanneer de gene, die hem vriendelyk heeft genood,
„ Met een wreed aangezicht, hem in den afgrond ſtoot.

---

dat hy de lankſaamheyt der ſtraffe daar na mette ſwaarte der ſelve vergelt. Syneſius *zeyde zeer wel: de Goddelijke nature gaat langmoedelijk en ſachtelijken voort; en daarom bedachten zy mee, dat de Goden al ſoetjens met hare ſtraffe volgden en den boosdoenders kort op de hielen waren: want, zeyden zy, de Goden hebben wolle voeten en yzere handen, om te kennen te geven, dat zy wel ſacht aanquamen, maar hart toegrepen. Daarom dient ons de ſpreuke des Oudvaders* Gregorii *wel in achtinge te neemen, wanneer hy zeit: Niemant verſuymt de lankmoedigheyt Gods, die anders zo veel te ſcherper gerechtigheit in zijn oordeel zal gebruyken, als hy te vooren groote lijdzaemheyd beweezen heeft.* Bernardus *zegt mee; O Vader: ik begeere van u, dat doch u toorn, waar mee gy de ſondaars kaſtyd, alleene zy een kinaerlijke kaſtydinge, en niet een gramſchap, waar mee gy dezelve uit den Luſthof ſluit. Laat ons daarom gewaarſchouwt wezen, dat de lankmoedigheit Gods by ons niet worde in de wind geſlagen, want het is zeker, dat der boozen ſtraf en oordeel wel wat verlengt, maar niet vry gelaten, de tijd wel wat uitgeſtelt, maar niet weggenomen zal worden. Want de boosdoenders ..r gen zo haaſt niet de ſchuld in hare borſt, of zy voelen te gelijk de ſtraf op hare ſchouders: door dien* Nemeſis, *de Goddinne des wraaks, aan hare ſlippe geketent is.*

Siet hoe één zeldzaam kruyd (ô Wonderlyk bedryf!
Het leven weder brengt in een gesturven lyf.

Sapient. 16.

Geen kruyt noch plaaster heeft Israël in 't gemeen
Genesen dan ô Heer! u eeuwig woord alleen.

ÆSculapius *word gesteld voor de vinder der kruiden, en dat hy geboren is uit het doode Lichaam van* Coronis, *zijn vader was* Apollo, *over zulkx dat hy onder de Goden gesteld is: hy heeft ook in zijn konst zoo toegenomen, dat hy den dooden* Hippolitum *weder levendig zoude gemaakt hebben, als mede* Androgreum *de zone van* Minos, *die van de Athenienzen verslagen was &c. Zy hebben hier mee deze konste als Godlyk willen uytbeelden, gelijk zy in haar zelven grootlix is te loven. Want de Medeçijn-konst is van God ontfangen. Seggen de Hebreen niet dat* Raphaël *de Erts-Engel deze konste hebbe gebruykt?*

heeft

Æ*Sculapius* ziet, terwijl hy heen en weeder,
Door bosch, en beemden zoekt naar kruiden, groen, en teeder,
Die dienstig voor den Mensch, en haar gezondheid zijn;
In een vermaaklijk dal, beplant met zoete wijn,
Een Harder, rap van leên, en kloek en stout van zinnen,
Een wreeden Basilisck bevegten, en verwinnen,
Door middel van een krans gestrengeld om zijn hoofd,
En beyd' zijn slapen heen. Den grooten Artz beloofd,
Aan d'Ed'le knaap, zijn gonst, en krijgt den krans door smeken.
Den felle Basilisck, vol gifs, en looze treeken,
Merkt wat'er was geschied, en voegt zich wêer ten strijd.
Maar, och! den Jongelingk, was kracht en leeven quijt
Zo haast hy 't Monster zag in d'opgespalte oogen.
Den wyzen *Æsculaap*, quam vaardig, om 't vermoogen
Van zijn verkregen krans te proeven: wreef en streek
Den Harder met 't kruid zo lange, tot 'et bleek
In bloos veranderd was; en 't leeven, heel volkoomen,
In 't uitgestrekte lijf, wierd op een nieuw vernoomen.
Een zaak verwondrens waard; en boven mijn verstant;
Dat zulk een grooten kragt het kruyd is in geplant.

---

heeft Christus, *de rechte Genees-Meester en Artz der Menschen, niet veele kranken en gebrekkelykke genezen? heeft hy die kracht ook zijnen Discipulen niet nagelaten? De Koningen hebben deze konst zelve geoeffent, als* Sabor *en* Giges: Sabid *Koning van* Arabien, Mithridates *van* Ponto, Hermes *Koning van* Egypten, Mesua, *des Konings* Damasi *Neve, behalven een groote menigte van geleerde mannen, als*, Avicenna, Plato, Aristoteles, Hippocrates, *en veel andere uitnemende Philosophen. Alzo dat men de oprechte konst der Medeçijne wel mach in grooter waarde houden. De Wyze man zeid: Eert den Medeçijn om des noots wille; want de Heere heeft hem geschapen, en de Medeçijne komt van den hoogsten, &c. De Heere laat de Medeçijnen uit der aarden wassen, en een verstandig mensch veracht 'et niet.*

't Is Bacchus *die hier zit, na 't leven uitgebeeld,*
Die ons den Geest verheugd, en alle zorg ontsteelt.

Syr. 31.

De zoete en eedle Wijn verquikt des menschen hert,
Wanner hy matiglijk: met smaak, genuttigt werd.

W*Aarom* Bacchus *van de oude Poëten by eene Jongeling wierd afgebeeld, daar van zal ieder, die eenige van hunne schriften heeft gelezen, genoegzaam onderrecht zijn. Want zy verstonden by* Bacchus *eigentlijk den Wijn, dat diezelve vrolyk en den geest vaardig maakte, om veel dingen kloeker te aanveerden, wanneer die met soberheid gedronken word, anders bedompt zy de sinnen, en maakt die zelve onbequaam. Hierom stelden zy het Paard* Pegasus *aan zijn zyde, om de wakkerheid des verstands daar mede te kennen te geven.* Plutarchus *schrijft den Wyn toe, dat zy de welsprekentheit en konstige vindinge heeft voort-*

ge-

HIer zit de wijn-God self, met zijnen platten kroes,
Op zijn gezadeld Ros, en speeld al vast avoes!
O *Bacche*! drinkt eens om, laat ons ook amoyen,
't Vat is niet half leeg; wy moogen noch wel poyen:
Maar zeght my hoe u hoofd dees lichte vleugels krijgt,
En *Pegasus* aldus, gevlerkt, na boven stijgt?
Is 't niet, ô Geve-lust, Wyn-vinder, Licht-beloven!
Om dat de wijn versterkt en stiert den Geest na boven?
Maar waarom krunkelt dus dees wijnranke in u hand?
Is 't niet om dat gy eerst den wijn-stok hebt geplant?
Waaromme zijt gy dus geschildert, bly en jeugdig?
Is't niet om dat de wyn den mensch maakt kinds en vreugdig?
En waarom zijt gy naakt? is 't om dat onbeschaamt
De dronkaard zelf niet weet noch acht, wat hem betaamt?
O dat is wel geraan! dus drinkt uit mijnder schalen
Eens lekker druyven-bloed, ik zal 't gelag betalen

---

gebragt, want dan, zeid hy, zyn de geesten los en vry, die andersins geketent en gebonde schynen te wezen. Homerus *zelve beveelt zynen* Ulyssi *dat hy van hooge saken by den Wyn zoude spreken, wel verstaande tot matigheit; en dat zynen geest daar door te wakkerder en scherper wezen zoude. Hoe wel veele van de oude Poëten dit al wat verder hebben aangenome. Want het was eerst, dat men ter eeren van de drie* Gratien *of Dank-Godinnekens zoude drinken, maar men knoopten daar terstont mede by, dat de Negen* Musen *of Sang-Godinnekens ook niet moesten vergeten zyn. Alzo dat van* Ennio *verhaalt word, dat hy zyne Oorlogs beschryvinge, en* Æschylus *zyne Treurspelen by de Wyn zoude geeigt hebben.* Horatius *schynt van dit evel vrysick geweest te zyn, wanneer hy schryft:*

Diens Dichten zijn veracht en worden nimmer oud,
Die met schraal water zijn begoten en bedoud.

Ook Martialis *derf wel zeggen.*

Wanneer ik nucht'ren dicht, dan zijn geen Ryme goet,
Maar dronken loopen my veel Rymers in 't gemoet.

Doch men moet voor al deze edele gave niet tot overdaad; maar, tot soberheyt gebruiken, altyds gedenken, dat de zelve tot verheuginge van des Menschen herte, maar niet tot misbruyk gegeven is.

De Vreê veel overvloeds aan ieder maakt gemeen;
Wanneer de dullen Kryg met voeten ligt vertreên.

Job. 22.

Vereenigt u met God, hebt vrede in uw gemoeden;
Gy werd uit zijnen ſchoot gezegend met veel goeden.

H*Ier ſtaat de zoete* Vrede, *hebbende aan hare hand* Pluto, *die zy gevoeſtert hadden, dat is de Rijkdom, en was geladen met den vollen horen des Overvloeds, om te betonen wat heerlijke en aangename dingen door haar voor den dag kome: zy heeft de woedende* Mars *en bloedige* Bellona *met al'er krijgs-geweer onder haare voeten vertreden, alzo dat de Landman weder om zijn akker mach ploegen, de Koopman veilich reizen, en ieder geruſtelijk onder zijn dak ſchuilen, alzo dat des dollen krijgs mans rooverye en branden niet meer gehoort werd.* Silius Italicus *zeid:*

De vrede is 't beſte voor gewis
Van dat den Menſch gegeven is.
Een Vreede is beter, na mijn zin,
Dan veel Triumphen met gewin.
De Vrede 't land behouden doet,
En maakt den burgers eens gemoet.

De

Ziet *Cornucopia* met hare vollen Horen
Ontluyken, t'wylen *Mars* al ſchuymende van toren
Met zijn *Bellona* ligt getreden met de voet:
Gekneuſt is zyne ſchild, en zijnen ſtalen hoed:
Zijn yzer is verſtompt, en zijne ſpiets gebroken:
Zoo dapper heeft de Vreê? zich over hem gewroken:
Duurt lange, ô zoete Vreê! dat eeuwig voor dy buig
De dulle God des krijgs, met al zyn wapen-tuig.
Verſtikt zijn moord-trompet: en laat zijn Vendels rotten
Scheurt zijn banieren af, en werpze voor de motten:
Zijn moedige *Tropheen* vernielen met'er vaart;
Maakt van zyn ſpiets een zeyns, een kouter van zyn ſwaard,
Op dat den Akker-man weer, met een goet genoegen,
Mag onzes Moeders rug doorvoren, en doorploegen,
En *Ceres* wederom toewyden met genucht
Het eerſte veld-gewas, en Boom-, en Wijngaards-vrucht.

De vrede is zo edel, dat ook haar naam zoet is te hooren, hier door worden de landen, de ſteden, de gemeene ſaken, de Rijken en Koningrijken geſtut en onderhouden. De vrucht van alle gelukzaligheyt is de Vrede. Guicciardin *zeid: Ik zie niet heyliger, niet nodiger, noch Gode aangenamer, onder den Chriſtenen, dan Vrede, want, zonder die zelve, zie ik alle Godſaligheyt, Gods-dienſtigheyt, en alle goede zeden tot een openbare bederffeniſſe vervallen; want zonder Vrede behagen Gode zelve niet uw gaven die gy op den altaar brengt. Daar-en-tegen, wat iſſer vervloekter als den krijg? wanneeer* Mars *en* Bellona *haar bloedige Tropheen opſteken, en den droeven allarm blazen, dan iſſet al vol vreeze en benautheit. De Eendracht is op't hoogſte noodig; want door Tweedracht, worden groote dingen verplettert, en kleine dingen ſteken, door Eendracht, haar hoofd op. De voor-daad van* Scilurus *zal ons leeren, die zijn tachtig zonen beval, een by-een gebonden boſſel pylen te breken: maar als ſy't zelve niet vermochten, brak hy elx beſonder voor haare oogen, zeggende: blijft gy eendrachtig, gy zult ſterk zijn; maar, tweedrachtig, zalmen u licht verſtroyen en breken:* Saluſtius *verhaalt, dat* Micipſa *tot zijn zonen zeyde: Ik overlevere u nu het Rijk, vaſt genoeg zo gy vroom zijt, maar ſwak zo gy quaad zijt. Dit behoorde ons allen te leeren de Vrede en Eendracht te omhelzen, op dat wy niet door Tweedracht verheert en overwonnen worden.*

Ziet

*Ziet hoe Vrou-*Venus *wicht, met zyn gevlerkte ſprieten,*
De naarſtige Diaan *kan quetzen, noch door-ſchieten.*

Syr. 33.

Drijft ſtadig uwen knegt ten arbeyd, vroeg en ſpaad;
Want luyheyd ontucht baart, en alderhande quaad.

DE *Poëten hebben verciert, hoe dat* Cupido, *door zyn vierige pylen; alle Goden en Goddinnen tot liefde en minne had ontſteken; maar, dat hy* Diana *(om dat zy geſtadig beſig was in 't wild na te jagen en te ſchieten) niet en kon treffen. Hier mede gave zy kloeklyk te verſtaan, dat de dertele geylheyt en heete minne niet was te betomen, dan door geſtadige arbeyd en naarſtigheyt, en datze daar tegen niet meerder wierd gekoeſtert en gequeekt, dan door ledigheyt, lekkerheyd en overdadigheit.* Lucanus *zeyt, dat de ledigheyt, den menſche maakt loſſe ſinnen, dit zelve is klaarlyk in* Sardanapalo *te ſien. Ook zeyd* Catullus *zeer wel:*

De

SIet hoe *Diana* ſpoeyt, met heure wak're brooskens;
Langs 't ſchoon gebloeide veld, bezaait met roode Roos-
kens;
Ziet hoe zy rent en loopt door 't ſchaduwende boſch,
Geboogt; gepylt, gelaarſt, geladen met den tros,
Den koppels hitzende aan het Wilt met open kelen,
En laat in 't goude haar de zoete windjes ſpelen:
Hier vangt zy eene Hinde, en ginder een wilt Hert,
Dat met zijn hoornen in de takke is verwert;
Hier eenen ſnellen Haas, die met zijn ommekijken,
Niet mocht, in zijnen loop, den ranken Hond ontwijken,
Nu kruyſt zy 't donker wout, nu ſchuylt zy eens in 't lis,
Dat ondertuſſchen zy *Cupidoos* doel wit is,
Zy niet eens merken kan, dewijl zy langs hoe ſtyver,
Volhert in d'eedle jacht en groeyt in deze yver.
„ Want wie de luyheid haat, en neerſtigheid bemind,
„ De liefde in zijne vlijt, en arbeid overwind.

De Ledigheid heeft eerſt den Prinçen t'onderbracht,
En trotze Steden zijn vergaan met all' haar pracht.

Lycurgus, *die anderſints een zeer geſtreng Wet-gever was, heeft geoordeelt, om de jonkheid van Ledigheit af te leiden, dat zy hun zouden begeven tot arbeid, tot jagen, tot loopen, tot zwemmen, op dat zy gewent zouden worden honger, dorſt, koude en vorſt te verdragen. En als wy te recht willen in ſien wie dat door ledigheyd zijn eer en dapperheyd ter zijde geſtelt heeft. ſie aan zelve de Romeinen, onder andere de voortreflyke Mannen* Scipio *ende* Lilius: *als zy het gemeene beſte, door haar al te groote ledigheyt, ter zijden hadden geſtelt, dat zy aan de ſtrand gingen om moſſelen en ſchelpen te zoeken, en tot alle ſpeelen te begeven. Doch men moet hier in ook onderſcheiden dat het heel anders is met eerlikke Ledigheid, die ook den Burgeren is toe-gelaten, als met trage en vuyle luyigheid, die des Duivels oorkuſſen is,*

Cupido *en de* Dood *die ſliepen beide t'zaamen*,
Ontwakende, zy blind, elk anders ſchichten namen.

Rom. 6.

DeDood, de bleekeDood (wanneer wy 't recht doorgronden)
Is het gerechte loon, en ſtraf van onze zonden.

H*Ier leid* Cupido *met de* Dood *zoetlik te ruſten, en opſtaande neemt d'een des anderen geweer onwetende: alzo dat de* Dood *quetſt, met* Cupidoos *ſchichten, die hy behoorde met zijn eigen pijlen doorſchoten te hebben: en wederom queſt* Cupido *met des* Doods *pijlen, de jonge herten, die noch garen lange tijd in vreugde zouden willen blyven. Hier mede verſtonden zy: dat de aart en loop dezer wereldt ſoodanig is, dat de blozende Jongeling, door des* Doods *pylen getreft zijnde, daar henen ſterft: en dat d'oude quijnende Beſtevaer, door een heimelik vuur ontſteken wezende, noch zoekt om een zoete lief te behagen.*

Hoe

C*Upido*, en de Dood, zich leiden om te slapen,
In een zacht bloemendal met hun geweer en wapen.
Maar, als de zoete vaak weêr van 'er oogen vloog,
Toen nam, door onkund, d'een des anders Pijl, en Boog.
Het dartele Minne-wicht ging zich tot schieten ylen:
Maar 't volkje, dat hy trof; stort haastig van de pylen.
De Dood, de blinde Dood, geen oude mannen raakt,
Of in de koude borst de heete minne blaakt.
„ Daarom is 't dat (hoe vreemt het scheynt in onzen zinne)
„ De jongen dikwils sterft; en d' oude queelt van minne.
„ Daarom is 't dat de jeugd, die op 'er schoonheid bralt,
„ Vaak van 'er groene steel, tot in 'er graf-steê valt.
„ En dat het Minne-vuur des Ouden hert doorkruipet.
„ En pijnelik hem 't mergh uit zijn gebeente zuipet.
„ Dat weggerukket werd, de Jongling als een dief,
„ En d' oude koude stok vrijt om zijns herten lief.

Hoe droevig ist, zeyd eener, dat die heerlikke spruite en weeldrige bloeme zoo haest, door een teder windeken, word afgemaeit en verplet, die noch zoo lang ons begerig oog konden vermaken, en waar van wy zoo schoone afseisselen hadden te verwachten? wat bedrukte en beswaarde tranen laet niet de Minnaer door 't afsterven van zijn beminde? en hoe mal en geil is wederom de oude koude futselaar en Bestevaer, die in hem daer-en-tegen gevoelt een heimelikke ontstekinge zijner jonkheid: aleens als een vyer dat in hem zel ven verteerende en vergaende, noch somtijdts een flikkertjen van zich geeft, daar 't nochtans ten einde aessems is: alzo is 't ook met de oude koude Minnaer gelegen. 't Zijn somtijds maer doodt-stuipen: even als eener die op zijn sterven leggende, noch krachten toont, daer hy nochtans haest heeft uitgewoelt. So doen ook de oude luiden, die 't weiningh vyer, dat zo sober by haer onder d' assche verborgen is, te voorschijn brengen; maer terstont, door 't zoetlik speelen der windekens, vyer en asch te gelijk verwaeit: alzoo dat dit levende Lijk, door 't ontsteken van zijn Minne-vyer hem bereid een baere en een verhaestinge naer 't Kerk hof. Chrisostomus *zeid: ghy oude Manne: laet u gryze hayren u strekken tot een teeken des eerwaardigen ouderdoms, en die u jaren betamen: maar zoo ghy u als een jongeling wilt dragen, dan zult ghy ook den kinderen een spot wezen.*

In Momi *scheel gezicht geen dingen zijn volmaaakt,*
Al schort maar aan den dans dat Venus *toffel kraakt.*

Jud. I.

De booze Lasteraars (waar zy ook zijn gezeten)
Die lasteren het geen daar van zy zelf niet weeten.

MOmus, *de looze spotter wordt hier gezeit der Goden dans te bespieden, en alles wel naauw door te zien, nochtans, op dat hy wat zoude te voorschijn brengen, berispten hy, dat het gekraek van* Venus *schoentjens den dans hadde bedorven. Hy moest immers wat zeggen. Maer* Mome, *ghy blyft hier by noch niet maer gy derft wel hooger klimmen, en de werken Gods lasteren, al-eens of die zijn konst by u hoorde te leeren: want ghy dorst wel zeggen, dat Godt in den Mensche naar-gelaten hadde, het gene aldermeest van nooden was: door dien hy hadde behooren in zijn borst een venster gemaakt te hebben, daar door men had* *kon-*

DE Goden quamen t' zaam in 's Hemels opper-zaal,
Om nutten, met geneugt, een heerlik Avontmaal:
De rey was niet zoo haaſt vergadert, of men dekt'er
Des tafels breede rugh, met *Ambroſijn* en *Nectar*,
Men ſchikten zich ten diſch, men at, men dronk, men loegh,
Geen dingen hier gebrek, daar was van als genoegh:
Het maal was nauw gedaen, men ging de zinnen ſcherpen,
En op den zoeten toon van fluiten en van Herpen
Aanvangen eenen dans: vrou *Venus*, zoete ſnol,
Die maakten meen'gen ſpronk, en luchte kabriol:
Maar *Momus*, in den hoek, (die altijds kloek en wakker
Eens anders hofken wied, en zijne eigen akker
Van 't onkruid laat vertreen) riep luid, en leelik, dat
't Gekraak van *Venus* ſchoen den dans bedorven had.
„ Dus waar de ſpotter zit, men zijnen tongh hoort liſpen,
„ Hy vind in yeders doen yets dat hy magh beriſpen.

---

konnen zien wat liſten en lagen daer in verborgen waren, en dat men de oogen ook behoorde binnen en buiten te konnen keeren, omme te mogen zien wat gebrek datter in 't hooft of in 't lijf ſchuilde. En dat de kuiten niet geſtelt waren in plaatze van de ſcheenen, want de ſcheenen, zeyde hy, voelen al te haeſt wanneer zy gequeſt worden. Hy beriſpte mede dat des Stiers oogen niet en ware geſtelt op zijne hoornen, daar zy nodig waren, &c. Plutarchus *beſtraft dezen beriſper en zeid: Waarom vereiſcht ghy, ô* Mome! *venſters, om d'een des anderen hert te mogen aenſchouwen? De wijn ontſluit die dat zelven niet over-genoeg, wanneer zy het mom-aanſicht van onzen voorhooft trekt? Doch wy weten dat alle Godes werken volmaekt, en dat dezer vuilen beriſpers tadelingen by Gode een gruwel zijn.*

Hier zit de Minne-moer met hem en Zoon verzelt,
Aan 't vuur, 't wijl Bacchus *dwaalt met* Ceres *langs het velt,*

1 *Petr.* 4.

Het geeft den braſſers vreemt (daar gy meê pleegt te loopen)
Dat gy zo nucht'ren leeft, en ſchouwt der ſlempers hoopen.

HOe *ſober ſit hier de geile* Venus, *met haar dertele kind* Cupido, *en warmt zich vaſt by de kolen? Doch ziet ghy wel dat* Ceres *en* Bacchus *al danſſende van haer ſcheiden, en laeten haer alleen zitten? daerom zeggen ſy, dat zy kout is, wanneer de andere van haer zijn. Hier mede gaven de Poëten te verſtaen, dat de dertele* Venus *met geen dinge meer worde geſterkt en gekoeſtert, als door* Ceres; *dat is door 't lekker eeten, en door* Bacchus *dat is door lieflyk drinken. Maer dat ſy niet meerder in den toom konden gehouden worden, als door ſoberheid en vaſten: want daer is niet, waer door wy ook naerder tot God konnen op-klimmen,*

en

VRou *Venus*, en heur Wicht, hier in den hoek geſcholen,
Zig wermen aan den haart, en rooſten voor de kolen:
Vermits Vrou *Ceres*, en Heer *Bacchus* beidegaar,
Al dwaalende langs 't veld, geſcheidezijn van haar.
Maar wat betekent doch, dat zy, van een geſcheiden,
De Moeder met heur Kind hier laten met hun beiden?
„ Iſt niet om dat het vuur der geilen Minne-luſt,
„ Door ſoberheid verkout, en gantſch wert uit gebluſt?
„ Want daar van Graan en wijn is alderhande volheid:
„ Men aldermeeſt beſpeurt der liefden brand en dolheit:
„ Dus: wie de welluſt haat, zijn lijf houde in bedwank,
„ Door ſoberheid van ſpijs, en matigheit van drank.

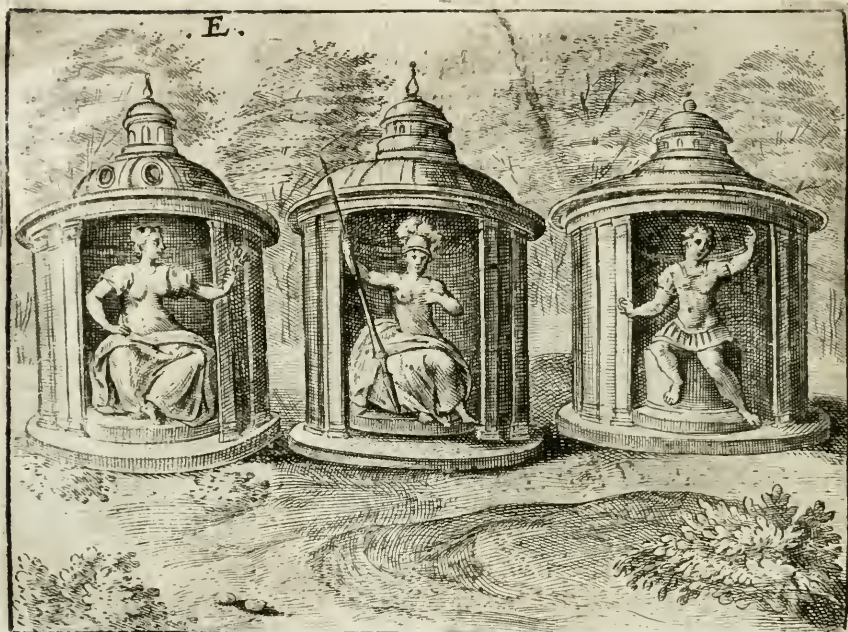
---

en den Satan wederſtaen, dan door zoberheyd, zeyt Auguſtinus: *Het vaſten zuivert de ziele, trekt het gemoet om hoog, onderwerpt het vlees de geeſt, verſpreidt de dampen des herten, leſcht den brandt der welluſten uit, en ſteekt de keerſſe der ſuiverheidt aen. Daerom zeide* Prudentius.

't Gemoet met ſpijs, noch drank beſwaart,
God beter in zijn hert bewaart.

Socrates *vermaande datmen alzo de ſpijze moſt gebruiken; dat noch het lichhaem, noch de ziele daer door beſwaert worden: want, zeide hy, vele menſchen leven hier alleen, op datze eten en drinken: en 't ſchijnt ofze hier toe op de wereld gekomen zijn, om van haren buik een afgod te maken. Deze lopen in hare welluſten heen, en ſwemmen in alle dertelheid. De Nature heeft doch haeſt genoeg; maer de gulſigheyt en overdadigheyd verbergt ſich nu onder een eerlikke rock daer nochtans 't lichaem alles verteert; hier door komen de welluſt en dertelheden.* Vegetius *zeit: 't Lichaem dat een ſacht tabbert gewent is, en kan niet wel de ringkragen en 't harnas verdragen; 't hooft dat een warme mutze gewent is, valt den helm beſwaerlik. De tedre en ſachte hand kan dat ſcherpe hecht niet wel voeren: alzo is ook een lichaem dat van drank en koſt opgevult is: 't veracht alle Godſalige overwegingen, 't verwerpt alle hardigheit des berouws en boetvaardigheyt, en verdraegt geen ſtrengigheid. 't Is zeker, dat de grooſte deugden verſmoort moeten leggen, wanneer de Welluſtigheid mach heerſchen en gebieden.*

t' Atheen' *werd* d'Overhand, *de ſtrijdbre* Mars *in Sparten*;
Appoll' *by den* Tyriers *ge-eert van gantſcher harten.*

1 *Rom* 1.

In eenes Menſchen beeld hebben zy Godes wezen
Verandert en verkeert, ja dienſt en eer bewezen.

A*Ls men de afgoderye en by-gelooven der Ouden zouden verhalen, het zoude al te verdrietigh vallen.* Heſiodus *derf wel zeggen datter dertig duizent Goden in de Wereld geweeſt zijn, en* Tertullianus *verhaelt dat* Varro *drie hondert* Jupiters *getelt heeft. Want zy hadden ook haar bezondere Afgoden tot alle dingen, ja voor alle krankheden en gebreken, voor boomen, boſſchen, beeſten, alzo datmen ter werelt niet kon bedenken, of zy hadden daer toe hare Goden. De Romeinen verboden dat men geen andere Goden aldaar moeſt aennemen, dan die den Raedt inſtelde, gelijk die in de Prieſter-boeken bekent waren. Andere ſtelden*

de

DE Heydenen, hoe blind zy voor ons henen gingen,
Noch altijds droomden van *een wezen alder dingen*,
't Welk als een eigenschap t'aanbidden quam alleen,
Dat heilig was van aart, en ieder al gemeen.
d' *Atheners* d'*Overhand* devotig eere boden,
De *Tyriers Phœbus*, als den grootsten alder Goden:
De wapen-roover *Mars*, werd met veel offerviers,
Ge-eert devotig van de *Lacedemoniers*:
Maar ander blinder, en veel woester van manieren,
Gods-dienstig offerden d'onredelyke dieren:
En 't alderdomste volk voor 't vuur heeft neêr geknielt,
Of ander schepzel, 't geen dood was en onbezielt.
Elk land had zijnen God eerbiedig in 't gezichte,
Dies in hun blind'heyd zy beschaamden veel verlichte,
Die eenigsins verlicht, noch gaan in blindheyd voort,
En vragen na Gods-dienst, naar God, noch naar zijn woord.

---

de Eerbaarheyd, Eendracht, Hope, Eere, Weldaad, Barmhertigheyt, en andere deugden tot hare Goden. Andere de Dieren, als Schilpadden, Crocodillen, Slangen, Leeuwen, Wolven, Schapen, Koeyen, Katten, Bokken, Duiven, Oyevaars, Gansen, &c. Andere de Vloeden en Rivieren, daar toe hare Neptunos *uitbeeldende. Andere Son, Maan, en Sterre. Andere de bloemen, kruiden, ajuyn, look &c. en ik weet niet wat zy van dese soorte niet versierden. Hier worden alleene uitgebeeld hoe die van* Athenen *in haren Tempel opgerecht hadden de Goddinnen* Victoria, *dat is de Overwinninge, die zy heerlijken vercierden met Lauwerkroonen; en te* Sparten *hadde men op-gestelt den God* Mars, *die aan handen en voeten gebonden was: en by die van* Tyrien *worde ge-eert en met grooter heerlijkheyd geviert de God* Phœbus *of* Appollo. *In somma, een iegelijk gink zijnen weg, en maakte Goden naar zyn goetdunken, maar wy weten datter een God is, die alles geschapen heeft: en gelijk* David *zeyd: Here u en is niemant gelijk onder de Goden, en daar is niemand die doen kan gelijk gy doet: want de Hemelen prijzen uwe wonderen, en uwe waarheyd in de gemeente der Heyligen.*

De Liefdekens *ſtaan hier, ziet! hoe zy ons aanpryzen*
Malkand'ren alle deugd en vriendſchap te bewyzen.

I *Johan.* 4.

God is de Liefde zelfs (de liefde is 't hoogſte loth!)
Wie in de Liefde blijft, blijft eeuwiglijk in God.

D*E Poëten verſieren, dat'er waren drie Godinnen diemen* Charites, *of* Liefdekens *noemde, en waren geheeten* Aglæa, Thalia, Euphroſine, *zy worden geſchildert met lugtige klederen, andere zeggen, dat die zelve naakt behoren te wezen, en datze altijd in de Lente danſſende voor den dag quamen. Hier mede gaven zy te kennen, dat de vriendſchap altijd naakt, dat is openhertig, vrolijk en blygeeſtig moſt geſchieden, en datze altijd in de lenten haar niet anders en moſt vertoonen, als namaals, wanneer de ſure winter-vlagen volgden. Och! dat*

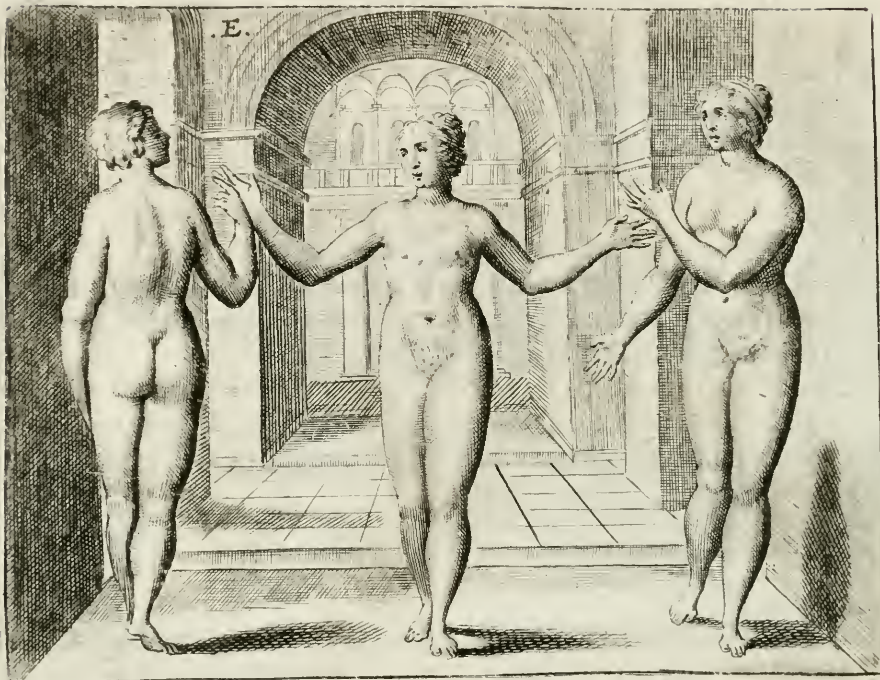
de

OF yemand vragen mocht wat deze *drie* bedieden,
Gy ziet hier *een* de *twee*, en weêr *twee* d'*een* aanbieden
Elkanders aangezicht, dewijl men zegt gewis
Dat eene vriendschap twee vriendschappen waardig is.
Het zijn de *Charites*, die met een mild ontfarmen
Malkander alle *drie* zo lieflijk ômarmen;
Met ware Liefd' zy tot malkander zyn gezint;
De Liefd', de gordel is die hun te zamen bind,
In eenen vasten knoop: maar zeg, waarom bekleden
Zy niet het wit albast van hare naakte leden?
't Is om dat reine Liefde: en vriendschap ongeveynst
Een open herte toont, dat nooyt om quaad doen peynst.
Aglæa, *Thalia*, en *Euphrosin'* zy heeten,
Bevalligheyd, *vermaak*, en *Blijdschap* ongemeten:
Want aangenaamheyd en vermaak zy in 't gemeen
En rechte vrolijkheyd voorts brengen by elk een.

---

de Liefde by ons ook soodanigen plaatze had, en dat die altijd voor onze oogen en in onze herten gegrift mogte staan, wy zouden de weldadigheyd in meerder eere hebben. Augustinus *zeyd. In de Liefde is een arm man ryk, zonder Liefde is een rijk man arm. De Liefde is de wortel aller goede dingen, en de begeerlikheyd is de moeder van alle quade. Gelijk de Oly (zeyde* Ambrosius) *boven alle nattigheden drijft, alzo gaat de Liefde alle andere deugden te boven: en d'Oude hebben de Liefde afgebeeld by de Tortel-duifkens, dat die zich altijd by de andere deugden voegt, gelijk het duifken by zijn Ee-gade. Laaten wy dan malkanderen in de ware Liefde na-volgen, doende werken der Barmhertigheyd; want of wy schoon al onze goederen den armen uitdeelden, en wy de Liefde niet en hadden, 't zoude ons niet baten, daarom behoren al onze werken in de Liefde te geschieden.*

De Weldaad driederley *(ons tot een goed exempel)*
Werd heyliglyk ge-eert te Romen in den Tempel.

Hebr. 13.

De Weldaad nimmermeer uit uw gemoeden vaagt,
Want zulk een offerhand den Heere wel behaagt.

TE *Romen in den Tempel waren drie Godinnen*, *genaemt de* Weldaden *of* Dank-goddinnen, *opgerecht: d'eene was*, Weldaad, *d' ander* Ontfangende Weldaat, *de derde*, Vergeldende Weldaad. Seneca *noemtze drie gezusters, en zeyd, datze malkanderen de handen gaven, en dat zy lachende, jonk, en Maagdekens waren, met losse en luchtige kleederen. Zy worden gezeyd met de hande aan malkandere te houden, om dat de weldaden altijd ter rechterhand zoude komen* Lachende, *om dat de weldoenders gezichte vrolijk is* Jonk, *om dat de gedachtenisse der weldaden niet oud behoort te worden.* Maagdekens

om

DEes drie Goddinnen, hier dus op de rye staande,
Zijn niet zeer ongelijk den beelden van 't voorgaande
Dees schoone Maagden zijn de *drie Weldaden* zelf,
Hier voormaals opgerecht in 't heylig Rooms gewelf:
d' Een is *Weldadigheyd* die met een open herte
En met een open hand gedenkt haars naaste smerte;
Ontfangende geschenk de tweede Nimphe heet,
Daar steeds *Weldadigheyd* haar giften aan besteed:
De derde *Dankbaarheyd*, in wiens gemoed begraven
Licht de Dankoffer van hares naasten milde gaven.
d'Een rijkelijken geeft, de tweede bly ontfankt,
De derde voor de gaaf eerbiediglijk bedankt,
„ Och of dees *Nimphen* ons al t'zaam zoo wel bevielen
„ Dat wy hun plaatsten in den Tempel onzer zielen:
„ Want daar in 't herte blinkt dit schoone beelde-werk,
„ Daar is een heylig huys, en wel geçierde kerk.

---

om dat de weldaden ongeschent, opreсht en heylig behooren te wezen, aan niemand verlooft noch gebonden, Chrisostomus *zeyd: men behoort geen weldaad te verbergen. En men moet geven, zegt* Augustinus, *dat het, nog u, nog eene anderen schadelijk is.* Plautus *is ook van 't zelfde gevoelen, als hy zegt: Laat u doch niet verdrieten den vrienden goet te doen, maar schaamt u liever dat gy 't niet gedaan hebt; 't is een schande dat men zijn vriend in den nood niet bystaat.* Demosthenes *spreekt mede. Ik ben van gevoelen, dat die gene, die weldaad bewezen is, 't zelve behoort alle tijd te gedenken, en die 't heeft gegeven, behoort te vergeten; want de weldaden dikwils te herhalen, is een aart van pochen en verwijten.* Democritus *zegt: de Menschen behooren vaardiger te zijn om te geven, als om te beloven; want eene kleine gave helpt een behoeftige; maar van guldene en hoofsche woorden, kan niemand den buik vullen. Daarom laat ons altijd, zegt* Chrysostomus, *de weldaad, als een gulde kleynood, aan onze halze dragen, op dat men mach merken wiens kinderen wy zyn, namelijk des geene die daar zegt: Ik ben Barmhertig want hy laat zijn Sonne schijnen over de goede en quade.*

Ey ziet! wat grooter Visch is hier in 't net gevischt:
't Is Pallas, *door 't bedroch van* Gierigheyd, *en* List.

I *Timoth.* 6.

Die zich bekoren laat van 't goud dat hy ziet blikken.
Door gierigheyd geraakt in veelderhande strikken.

HIer *zit* Pallas, *de Goddinne der wijsheyd, in 't net van* Listigheyd *en* Gierigheyd *gevangen. Daar by de* Oude *wilden te kennen geven, dat de Wijzen, hoe wijs zy ook willen schynen, door deze twee looze Vrouwen wel konnen bedrogen worden. De* Poëten *verhaalen, dat* Jupiter, Danaan, *die van haar Vader* Acrisius *zo troulijk beslooten was, door een goude rege, wel wiste te bedriegen; gelijk by* Ovidium *en* Horatium *te lezen is.* Cicero *zeide zeer wel, en de dagelikse ervarentheyd leert ons 't zelve genoegzaam, datter niets is zo heylig, of het kan geschent, niets zoo vast, of het kan verwonnen, niets zoo voorsichtig, of het kan door geld verleyd worden.* Philippus van Macedonien *vragende 't Orakel door wat wyze hy* Grieken *zoud t'onderbrengen? kreeg voor antwoord, dat hy niet*

met

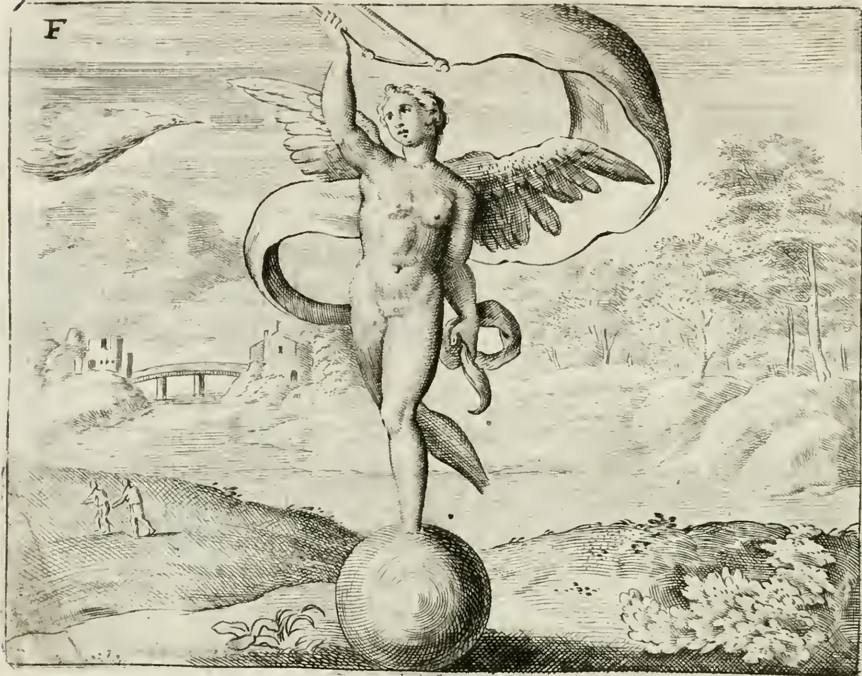
DE kloeke *Listigheyt*, twee-aansigtig en wakker,
E d'arme *Gierigheyd* (die, van eens anders akker
Haar leegen schuren vult, en in haar diefsche tasch
Het goud steekt, datze steelt, uyt haares naasten kas)
De wijze *Pallas* zelf zoo aardig kosten lokken,
Tot dat zy hadden 't net haar over 't hooft getrokken.
„ Want dat de *Gierigheyd de Wysheyd wel bedriegt*,
„ Is een gemeene spreuk, die door de monden vliegt,
Dit is wel eer gesien aan *Midas*, toen hy haakte,
Dat al 'et tuyg fijn goud mogt werden dat hy raakte:
Dees bede hem gewerd, en was hem licht vergont,
Greep hy een stocxken op, het werd al goud terstond,
Of greep hy eenen steen, hy wierd in goud herboren,
Nam hy een hand vol graans, hy had al gulde koren,
En dobbert hy in 't nat, of greep hy eenen boom,
Hy had een gouden eyk, en eenen gulden stroom.
De gek was heel verblijd, en lachte dat 'et schatert,
En gaf aan d'*Echo* werk die al zyn doen besnatert;
Maar als hy aan den disch zal eten ('t is te vreemt:)
Word al de spijse goud die hy in hande neemt.
En als hy drinken zal, (wel hoe wil 't nu gelukken?)
De Wijn in goud verkeert en met geheele stukken,
Hem in het keel-gat valt, dies roept hy weder aan
De Goden, die uyt liefd' hem van dit leet ontslaan.
„ Dies dikwils *Gierigheyd* de *Wijsheyd* heeft bedroogen,
„ En 't goud heeft in den nood nooyt yemand helpen mogen.

---

met yzere, maer met silvere spietsen vegten moest. Hebben die van Lacedemonien ook niet hare vyanden met geschenken vereert, en hare overwinninge door 't goud verkreegen? Hoe schadelijk deze Geld-zucht is, en een Moeder aller bederfnisse, konnen getuigen, die door haer eigen profijt, geheele landen in ondergang brengen, en de wetten omkeeren. De Vrome hebben haar dit niet te belgen, onder welke ik ook stelde de trouwe Alcamenes, *die gevraagt zijnde, waarom hy de geschenken die van* Messenia *hem aanboden, had geweygert? antwoorde zeer wel: Zo ik die had aangenomen dan hadde ik immers plat tegen de wetten gezondigt, die dat klaarlijk verbieden. Daarom zeyde* Augustinus: *De Gierige, als hy meend winninge te doen, dan verliest hy sijn zelven, en als hy wat meent te vangen, dan werd hy zelven in 't net getrokken.*

Aan

Aanmerk hoe 't Avontuur de buyk hangt naar de winden;
En niet met allen vraagt naar vyanden, noch vrinden.

Psalm 19.

Mijn toevlucht is alleen de Heere der Heyrſcharen,
Geen quaad; noch ongeval kan my nu wedervaren,

DE Fortuyn, of het Avontuur was by de Heydenen zonderlingen uytgebeeld: de eene ſchilderde het als een uytſinnige Vrouw, die zonder onderſcheyd nam en gaf, d'ander met vleugels en handen, doch zonder voeten, ſtaande op een ronden bal: d'ander met een rad, &c. Somma, 't liep hier op al te zamen uyt, dat de ſtand der menſchen niet geſtadig was. Doch die van Lacedemon verſtonden, dat men de Fortuyn niet anders als met opgeheven handen moſt aanbidden: waar mede zy niet duyſterlyk te verſtaan gaven, dat de menſchen de Goden te vergeefs aanriepen, indien zy zelve de hand niet mede aan den ploeg ſloegen. De Zee-man, in ſtorm en onweer benart zynde, roept wel om verloſſinge en hulp totten Heer, doch ondertuſſchen laat hy ook niet zyn handen te reppen, op zyn roer en ſchoot te paſſen, ter tijd hy gelukkig in de geruſte haven gekomen is. De Landman heeft geen zegen van God te verwachten, ten zy hy te vooren zyn land hebbe geploegt, bezaayt en bearbeyd. De geleerde heeft te vergeefs om de konſten der geleertheyd en gebeden, indien de vlyt en nagt wake by hem niet is waargenomen. De

geleert-

Die 't Avontuur vertrout, eerst overdenk te voren,
Dat zy lichtveerdig, als den weerhaan op den toren
Met alle winden waait, en dat hy is verleyd
Die in haar zoeken wil zyn rust en vastigheyd.
Ziet hoe zy staat en swiert met vleugels gauwe en vlugge;
Nu toontze 't aangezicht, en strax den gladden rugge.
Zie hoe zy voeteloos, op eenen ronden bal,
Toont hoe den hoogmoed gaat gemeenlyk voor den val,
Dees beeldenisse ontbreekt dat zy niet wispelturig
Een wankel rad omdraait, onstadig en gedurig,
Daar d'een om hooge rijst met eenen trotzen kop,
En d'ander in den grond valt boven van den top:
Want dit is haren lust, dat zy, in grooter waarden,
Den eenen hoog verheft, den andren werpt ter aarden,
Als ik in 't tafereel *Cebetis* haar aanschouw',
Zo zie ik (zo my dunkt) een dulle en blinde Vrouw',
Die voren in den hoop strooit eenen gouden regen,
Daar elk om 't meeste dringt: waar de eene heeft gekregen
Een kostelyk Thresoor, versilvert, en verguld,
En d'ander om een kroon van vreugden is vervult,
Die eenen Scepter draagt en deze heeft een Keten.
Den anderen is een schaal vol Peerlen toegesmeten.
Maar achter deze *Nimphe*, eylaas wat zie ik hier?
d'Een heeft den bedel-zak, en d'andere heeft een lier,
d'Een heeft stok of krukke, oft van sint Jacobs schelpen,
En d'ander steent en zucht, 't is al God wil u helpen.
Terwijl dat d'eene vast haar voor de gift bedankt,
Zucht d'ander om zyn loth, treurt, vast, ja weent en jankt.
Zy neemt den eenen 't zijne, en geeft 'et aan een andren.
En doet zo vreugde in rouwe, en rouwe in vreugd verwandren.

---

geleertheyd, zeyd eener, woont in diepe en donkere bergen, en God heeft gewilt dat het zweet en nacht wake daar schildwacht zouden houden, en die zijn daar gesteld als Moeders. De Koopman mach niet op zijn rugge 't geluk verwachten, noch de Krijgsman zal niet slapende de Kroon der eeren daar van dragen, ten zy hy zijn vyand ridderlijk onder oogen zie, en verwin. Nochtans schijnen zommige menschen 't Avontuur tot een Moeder te hebben, die in haar weelde hun dikwils schandelijk doet vergaan. Leest het Tafereel van Cebes, daar in zult gy alles in 't breede vinden.

Die

Die arm is, en genoegt met zijn ontfangen lot,
Het wank'lende Avontuur, in zijne strik bespot.

Job. I.

't Geen God gegeven had, dat nam hy t'zijnder tijd:
Des Heere groote naam zy hoog gebenedijd.

DEze beeldenisse vertoont seer levendig hoe d' Arme of om beter te zeggen, de Wijze, de Fortuyn of het Avontuur niet vreest. Want de Oude, zoo Wijsgierige als Dichters, hebbe deze Goddin zonderling verheven. Wy willen hier alleen kortelijk verhalen, hoe de wijze door het Avontuur niet word beroert, maar selve de Fortuyne bind, dat is te seggen, daar op niet past. Want Bias *wierd niet beweegt dat hy zijn schat en have verliet, zonder iet daar van (als zijn vroom gemoed) mede te dragen: noch de dertig Tyrannen (daar van* Socrates *omringt was) konde die standvastige ziele niet beroeren. De Wijze is tegen alle aanvalle gewapent,*

DAar in een biezen hut zich d' *Armoede* geneerde,
Daar 't hoofd de zoldering, en daar de voeten d'eerde
Geraakten te gelijk, en daar een vuuren plank
Te zamen was de disch, en ook de zitte-bank:
Daar 't goudgeel kaf, en stroo zich op de vloer verspreeden,
Tot rustbedde, in de nacht, voor afgesloofde leeden.
Daar 't water was den drank, en drooge visch het broot.
Daar lavenis en spijs, gehaalt wierd uyt den sloot.
Daar, aan den kouden heert, de tanden moesten klappen.
En daar men liep bekleed met duyzenderley lappen.
Daar Voogd, en Huyswaard was een oude, en blindeman,
En daarmen leven moest van 't geen de vrouwe span.
Daar vijfthien Zonen en drie jonge Meyskens waren,
Daar 't al by daag te bed most om de keers te sparen,
En daarmen nauwe een bieze, of daarmen nauwe een lamp
Ontstak, wanneer daar 's nachts quam d'een-of d'ander ramp.
En daar noch niet te min 't *Genoegen* wierd gevonden,
Daar lag het *Avontuur*, die *Lichte-schoy*! gebonden.
„Want daar 't genoegen is, al valt schoon d'armoê zuur,
„Daar vreestmen geen Fortuyn, noch wank'lende Avontuur.

---

wapent, en als met borst-weringen verzien: zo dat noch de vreeze des doods, noch smaad, noch armoede zijn voet doen struykelen. Want hy bezit alles gerust, gestadig, zedig en verdraeglijk. Des zey Antisthenes *zeer wel. O dat zijn muren, die in de brave gemoederen onwinnelyk worden gemetzelt. Daarom getuygt* Epictetus, *dat een wijs man van hem zelven tot alles bequaam is, en boven de Fortuyne verheven: welke gelukzaligheyd, gelijk* Seneca *schrijft, Gode aldernaast en eygen is.*

Ziet hoe Hippomanes *voor* Atalanta *loopt*,
Vermits zy, om het goud, den hoogsten prijs verkooopt.

1 *Cor.* 9.

Zy loopen alle wel ter banen dat elk hijgt,
Maar een van allen doch alleen den prijs verkrijgt.

HOe Hippomanes *en* Atalanta *hier in de loop-bane, om strijd, malkanderen uit-dagen, en hoe* Hippomanes Atalantam, *door de goude appels verleyd: daar van kondy by* Ovidium *lezen. Maar wat de Poëet daar by verstaat, kan men op verscheyden manieren uit leggen. Zy verstonden dan dat ter wereld niet zo kragtig, aanlokkende, noch verleydende was, om der Vrouwe standvastigheyd, eerbaarheyd, en kuisheyd lagen te leggen, als het goud: en dat menig mensche in de loop-bane der opregtigheid en vromigheyd, om het snode goud, verhindert word ten eynde te loopen, zo dat hy door het vuile gewin in den weg des deugds te gaan word opgehouden, maar loopt ter zijden naar geweld, valscheyd, bedriegerye, roven, moorden, oneerbaarheyt, en andere verderffelijkke wegen, missende alzo de eere, dat is, zijn goede naam en faam, van, in de loopbane getrouwelyk hem gequeten*

RUimbaan*!* *Hippomanes* loopt *Atalanta* naa;
Het geld hem zijne kraag in dien hy komt te ſpaê,
Zy loopen beide om ſtrijd, ô bloed! wat zal ik zeggen?
Het ſchijnt gy noch een lijf hebt in de kiſte leggen,
Dat gy u zelven voed met zo een yd'le hoop.
En waant dees vlugge *Nimph*, die in haar ſnellen loop
Het al verwonnen heeft, zo lichtelijk t' overwinnen;
Hippomanes, eylaas! wat moogdy doch beginnen.
Men blaaſter de trompet, dies elk zyn hielen licht,
Eer ik eens om zie, zy zijn my uyt 't geſicht;
Die bloed koomt achter aan, wel hoe! nu wint hy 't weder.
Ay ziet eens wat hy doet! hy werpt drie app'len neder
Van louter goud gemaakt, d'een voór en d'ander naa,
Daarze ieder reys naar bukt, doch tot'er eygen ſchâ.
Hy loopt hy overwint, tot dat hy, moê geronnen,
De *Nimphe*, in haren loop, heeft eyndelijk overwonnen.
„ Maar zegt, ô *Muſa*! zegt, geeft niet de *Sulmo aan*
„ Met deze Fabel ons uitdruklyk te verſtaan,
„ Dat in de weg des deugds: zyn tweederlye hoopen,
„ Die vierig om den prijs op 't alderſnelſte loopen,
„ Daar d'een ten eynde loopt, en d'ander ſtille houd,
„ Die zich verleyden laat van 't zorgelyke goud,
„ Daar d'eene tot zijn lot, den prijs is toe gevallen,
„ En d'ander komt te ſpade, en kryget niet met allen.

---

ten te hebben. Wy worden dan hier door gewaarſchout om in den weg des deugds te volherden, op dat wy na de vermoeytheyd deſſelven ter gewenſter haven mogen komen. Plato *zeid, dingen die heerlyk zijn valle ſwaar. Dit ziet men in alle menſchelijke zaken. Hoe zuurlijk zaait, ploegt en delft de Landman, maar hoe blijdelijk maait hy 't wederom? hoe veel gevaar en perijkelen moet de arme Krijgsman uitſtaan, zal hy de Kroone daar van draagen? hoe veel moet de Koopman en Schipper uitſtaan, eer zy haare waren door de holle zee-baren mogen aan land brengen, en winninge daar van dragen? met wat ſweet en arbeid bekomt men de heilige en zoete geleertheyd? In den loop moet men volherden, want de heerlykſte dingen hebben de ſwaarſte beginzelen: daar-en-tegen die mette wellnſt beginnen, hebben droeve en bittere uitkomſten,* Gellius *zeyd, zo gy door arbeyd goede dingen uitvoerd, de arbeyd vergaat haeſt, maar de weldaat blijft u altijd by; maar zo gy door wellnſt eenige quade zake bedrijft, de wellnſt vergaat terſtond, maar uw quade fyt hangt u altijd aan.*

 Zie,

Zie, hoe een Arme Man, te wonderlijk bezeert,
Door een gelijkenis, den Keyzer *heeft geleerd.*

Exod. 23.

Neemt geen geschenken aan, van vyanden noch vrinden,
Want zy des Rechters ooge, en 't ziende recht verblinden.

M*En verhaalt van den Keizer* Tiberio, *dat hy, wandelende in zyn Palleys met zijne Hovelingen, zach zitten een armen bedelaar, die met vele puisten en sweeren beladen, aan de voor by-gangers zijne armoede klaagde, de Keizer, dezen armen mensch dus deerlijk ziende, en dat de vliegen vast op zyn schurfde lichaam zaten en pikten, kreeg daar over groote deernisse en medelijden, en zant een van zijn Dienaars, dat hy dog dien swarm van des Armen Mans lichaam keeren zoude. De dienaar toe-treedende, riep de arme bloed heel elendig, ey laat staan! laat staan! want zo gy deze vliegen*

af

DE *Keyzer*, gaande met zijn Hof-gezin ſpanceren,
Zag eenen *Armen man* vol puyſten en vol zeeren,
Waar op de vliegen vaſt al gretig en verwoed
Zich meſten vet en dik, met etter en met bloed,
De Vorſt werd voort beweegt, en mocht dit niet verdragen
t'Za Pagi (zey hy) wilt dit vliegend' tuyg verjagen:
Neen, neen ſprak d' *Arme man*, ey lieve laat doch dat!
Dees vliegen zijn verzaad, dees krekels zijn nu zat:
Verjaagdy deze zwerm, zo komter weêr een jonger,
Met nieuwen appetijt, met grage en verſchen honger,
En zullen van mijn vleeſch en bloed hun zelven voên,
Met meerder pijn en ſmert dan my nu deze doen:
De *Keyzer* deed 'et vremt, deze antwoord met groot wonder
Hem in zijne ooren klonk gelijk als eenen donder:
„ Hy mocht gedenken, of den Rechter die van goed,
„ En gelden is verzaad, 't recht zo veel hinders doet
„ Als een kale vink die eerſt 't geding zal ſchiften,
„ En eet den armen op met gaven, en met giften.

---

afjaagt, die nu al rede vol gedronken zijn, dan zullender wederomme andere magere rekels en hongerige roeken volgen, die my meer aer ſmert en pyne zullen aandoen, en mijn vleys en bloed ten gronden uyt zuypen. De Keyzer, hier over verwondert zijnde behiel dit in zijn gedachten, en verſtond dat een Regter die alreede van zijns Heere middelen veel genoten heeft, niet zo graag noch hongerig is als een Kalis die daar in komt vallen, als een vliege in den bry; om dat edele recht door giften en gave te ſchenden, als de nieuwe doet, alleen om zyn hongerige rop te vullen, daarom dan de gemeente moet treuren en zuchten. Iſidorus *zeyd: de ſnode en hongerige Regters houden der lieden zaken op, of vellen een verkeert oordeel, ter tijd zy haren zak luſtig gevult hebben, en de armen uytgezopen. De Arme, zeyd hy voorder, worden meer van deze gretige grijp-vogels geplundert, als van de ſnoodſte krijgs-lieden: want geen rover is zo begeerlijk op ander lieden goederen, als de onrechtvaardige Rechter, die zelve zoekt in te ſchrapen. Deze leſſe zal den vromen Rechter altyd voor oogen ſtaan, en naar de leere* Moyſis *geen perſoonen aanſien, noch gaven; want de gaven verblinden de oogen der Wyzen, en verkeren de zaken des Rechtvaardigen.*

Ziet

Ziet hoe Anchisis Zoon *den Vader helpt in nood.*
En Nero, *heel verwoed, zijn Moeder brengt ter dood.*

Prov. 10.

In eene wyze Zoon de Vader zich verblyd.
Maar in een godloos kind de Moeder droefheyd lyd.

S*Iet hier de liefde en haat, de dankbaarheyd en ondankbaarheyd, als twee tegenstrydige zaken, levendig afgebeeld.* Æneas *schildert hier af het ampt eens vromen en opregte jongelings, daar hy zijner stok-ouden Vader* Anchisen *op zijne schouderen neemt, en draagt hem met zijnen zone* Ascanio *uit de Trojaansche vlamme, agterlatende alle zijn schat en Rijkdommen, op dat hy dit eenige en kostelijke pand mocht behouden.* Nero *daar en tegen toont hem als een wreede Wolf, bedenkende alle schelmeryen, om zijn Moeder* Agrippina *om den hals te helpen, daar toe hy eyndelijk geraakte, en quam zo verr' dat die overgegeven boeve zelve zijn geboorte plaatze verontreynigde, en die zelve daar na begeerde te zien. Wat kan men schandelijker en Godtlozer stuk bedenken? Maar gy, ô* Ænea! *moet hey-*

DOen *Troyen* onderging, en ſtond in roode kolen;
Doen 't hongerige vuur ſteeg opwaards na de polen;
En doen het Griexſche ſtaal (al razende en verwoed)
Geen dingen zoeter vond dan het Troyaanſche bloed;
Æneas met zijn *Kind* ontwijkt den brand te gader,
En neemt op zijne halze *Anchiſen* zijnen Vader:
Hy draagt den ouden man dat hem de rugge kraakt;
Tot dat hy eyndelijk uyt doods perijkel raakt,
Hoe draagt *Æneas* dus? ik drage mijne Kroone;
En drukke levende uyt het beeld van eenen Zoone,
Van eenen goeden Zoon, die heylig, en beleeft
Den genen weder draagt die hem gedragen heeft.
Maar recht in 't tegendeel is *Nero* veel verwoeder
Als een onreed'lijk Beeſt, die 't herte van zijn Moeder
Uit haaren lijve rukt, en ziet het enge graf,
Van zijnes Moeders buyk, dat hem eerſt 't leven gaf.
Hy doodigt die, waar van hy 't leven heeft ontfangen.
En noch loopt eene traan niet langs zijn ſnoode wangen.
„Dies als ik dezer twee hun vonniſſe onderzoek,
„d'Een komt den zegen toe, voor d'ander is de vloek.

---

heylig geheeten worden, en een eeuwige lof den na-komelinge verſtrekken: daar en tegen gy Nero *moet tot gruwel en vervloekinge altijd gerekent zijn, die met afgryſelijke ooge zoo ſnoode ſtuk hebt konnen aanſchouwen.* Virgilius *zeyd, dat* Æneas *eerſt zijn Goden heeft gebergt, daar na zijn Vader en Kind, maar zijn Huis-vrou hadde hy in dien vreezelijken brand niet konnen vinden. Hier word by verſtaan, dat men boven al Goden moet beminnen en lief hebben daar na zijn Ouderen en Kinderen. Hier door word de jeugd een overvloedige ſtoffe gegeven, om weldaad aan hare Ouderen te bewijzen, aan wien zy (naaſt God) alles ſchuldig zijn. Draagt de Oyevaar zijn Ouderen, die ſwak en afgemat zijn ook niet op zijn ſchouderen? onderhoud, voed en ſpijſt hy de zelve niet? leert ons dit niet de wet der nature? of willen wy ſnooder als de beeſten wezen? verre daar van. Maar gy* Nero *moet uit onze gedachten geroeyt zijn, en uwe daad zy eer ſchand-vlekke, daar door wy te meer tot liefde en dankbaarheyd aan onze Ouderen gedreven worden.*

Men hoord de Philosooph' *den* Keizer *hier verklaaren*
Waarom de doode werd geciert met Lauwer blaêren.

Ecclesias. 7

De sterf-dag is den Mensch veel beter in zijn smert,
Dan zijnen eersten dag als hy geboren werd.

D*e wijze hoe de Heydenen haare dooden hebben omkranst en begraven, is zoo menigerley geweest, dat by na elk land, ja elke stad hare bezondere manieren hadden. De Keizer begeerde van* Bias *den Philosooph te weten, waaromme doch de doode met een Lauwer-kroone worde geçiert? Hier op antwoorde* Bias: *dat die zelve nu van alle des werelts moeite en swaarigheden was ontbonden, en als overwinner de Lauwer-Kroone daar van droeg. Dit was wel gezeyd van een Heyden, maar zonder regte kennisse. Dog wy weten dat ons de dood is een ingang tot het leven.* Augustinus *zeyd: De dood, dien de menschen vrezen, is*

een

DE Heydenen voorheen; de doôn ter aarde brochten,
Wiens bleek besturven hooft met Lauwer was omvloch-
ten.
De *Keyzer* willend' hier den oorzaak van verstaan,
Sprak zijne hoonig-bie den wijzen *Bias* aan:
Zegt, ô wijsgeeren! zegt waarom men dus ten toone
De Doôn ten grave brengt, omvlochten met een Kroone?
„Heer *Keyzer* (antwoord hy) om dat hy voor gewis
„Van alderley elende en smerte ontslagen is.
„Dat hy voleyndigt heeft den loop met zijne voeten,
„En afgeleyd de schuld die wy betaalen moeten:
„Dat hy in zijne dood den Dood verwonnen heeft;
„En hier gesturven is op dat hy elders leeft.

---

een verscheydinge der ziele van het lichaam. Maar de waarachtige dood, welke de menschen niet vreezen, is een afzonderinge der ziele van God en veeltijds als de menschen de dood vreezen, die de ziele van't lichaam scheyd, zoo vervallenze in die dood, daar de ziele van God gescheyden werd. Lucilius *heeft eertijds gezeyd; Wy vallen niet schielijk in de dood, maar gaander met stapkens na toe. Dagelijks sterven wy, want alle dagen word'er een deel van't leven gekort, en al wassende nemen wy af, de kindschap, jongelingschap, en manschap, ja al wat voor by is; gaat verlooren en deze dag deilen wy met de dood* Cyprianus *zeyd: Zo u huys en wanden van ouderdom beefde, en't getimmer niet langer konde staan, maar dreigde op't hooft te vallen, zoud gy u en uw' goed niet zoeken te bergen? ziet aan, de Wereld wankelt en vervalt, en getuigt door't eynde der dingen dat zy haast vallen zal: doch zalig zijnze die in den Heere rusten, want der Heyligen dood is kostelyk voor den Heere.*

Ziet hoe den Assyrier verwijst gelijk een kind,
Zijn hand slaat aan de spille, en zijne rokken spind;

3 *Reg.* 11.

Doen Salomon zo veel boelagien had verkoren,
Werd hy zo gantsch verwijft, dat alles liep verloren.

SChout doch hoe de gekroonde hoofden en uitblinkende heerlijkheden, haar eer en glants zoo konnen verdonkeren, dat zy vergetende haar Rijk en Onderdanen, hen begeven tot wijfsche slavernyen. Sal men mogen zegge dat Sardanapalus *Koning is, die van een Vrouwe word geregeert? die hem wetten opleyd, voorschrijft, gebied en verbiet wat haar gelieft? Soo zy wat begeert, hy moet geven; zoo zy hem roept, hy moet komen; zo zy hem weg wijst, hy moet gaan; zoo zy hem dreigt, hy moet vreezen. Men mach die niet een slave, maar een snode slave noemen, die niet over zijn begeerlijkheid kan heerschen. Hy breydele voor*

eerst

SArdanapalus ô! wat helpen u drie mijten
Daar gy de spille om draait? het dient tot u verwijten
Dat gy zoo heel verwijft, en zelfs den rokken spint,
Dit harnasch past u niet, wat zy dy dul of blind?
De Scepter voegt u best, om daar meê te bestieren
U onverwonnen erf; het ryk der Assyrieren:
Gy slacht *Alcmenæ* Zoon, die (hoe ontzien en trots)
De schoone *Omphale* geeft zyn pylen, en zyn knods,
En wisselt al zyn tuyg, (ô zotte minne grillen!!)
Voor eenen spinrok, en een hand vol ronde spillen.
O groote minne-kracht! die wonderlyk uitmunt,
Als gy een manlijk hert zoo veel verwijven kunt.
„ Als gy eens Konings ziele in uwe boeyen kluistert,
„ Is al de Majesteyt van zyne Kroone ontluistert,
„Zyn wysheyd ongeacht zyn mogentheyd vervoert,
„ En door zyn hoerery werd 't gantsche ryk verhoert:
„ Daar 't Hof van minne brand, werd (eer men 't zoude wanen)
„ Het land een vuil bordeel, vol lichte Courtisanen.

---

eerst zijn begeerlijkheden, verachte de wellust, betoonde de wraak-gierigheyd, bedwingende de geldzugt en andere smetten der ziele, laat hem dan over andere heerschen. Seneca, *de treur-dichter, beschrijft een gantsch andere Koning, als hy zeyd.*

Een Koning is 't die vreeze derft,
En die zijn booze lust af-sterft.

Hy is daar na, vermids zijne overste zoodanigen verwijfde Koning niet en wilden gehoorsamen, in zijn Hof gevlucht, en heeft hem daar met al zijne schatten verbrand.

Merkt hoe rechtvaardig dat Perillus *raakt ter dood*
In zijnen kop'ren stier, die hy voor and'ren goot.

Psalm. 7.

De goddelooze graaft den put naar zijnen zin,
Maar als hy 't heeft gedaan, valt hy daar zelver in.

PErillus, *de scherpzinnige Werk-meester, had, om den Tyran* Phalaridi *te behagen, een nieuwe maniere van straffen bedagt: want hy maakte een stier die hy met een deur kon opsluiten, daar in de misdadige, dan met een schrikkelijk geluit eens brullende Stiers, ellendig zijn leven liet: Voor zijn gifte en belooninge, zeyde de Tyran, most hy eerst zelve bezoeken of het geluit ook goed zou zijn, liet hem over zulks levendig daar in steeken, en met vyer verbranden. Hier mede worden wy vermaant geen raadslagen, tot ons even naastens schade en plage te bedenken, want den steen valt gemeenlijk den werper op 't hooft, of die den put voor andere graaft*

PErillus, die volmaakt, en op het alder blootste,
Den gieter *Miron* zelf, in zijne konst, na bootste,
Goot eene koop'ren Stier, die hy, tot roem en pronk
Phalaris den Tyran, met veel eerbieding, schonk,
Op hoop van geld en gonst te winnen van den Koning;
Maar als hy in het Hof verscheen, om zijn beloning
t' Ontfangen, voer de Vorst dus uyt: Welk kloeke geest,
Wat wonders kan men doen met dit gehoorend beest?
Heer Konig antwoord hy, de Stier heeft in zijn zijde
Een vierkant venster, daar men tot een meerder lyde,
De booze in werpen zal, naar hun verdienste en straf,
Wanneer de quade nu, in dit metaale graf,
Met hitte werd gepijnt, dan zal hy 't beest doen brullen,
En met een luyd geloey de ruyme lucht vervullen.
Wel aan sprak den Tyran, 't is best gy 't eerst bezoekt.
Men greep hem by den kop, hy heeft zijn konst vervloekt.
Maar 't klagen was vergeefs, 't recht moest 'et end doorgron-
den.
De doode stier heeft hem al levende verslonden,
„ Denk dan ô konstenaars, dat God geen konst verschoont;
„ Maar dat hier ieder Mensch, wort na zijn werk geloont.

---

graaft, valt daar zelver in, gelyk wy door een aardige griecksche Fabel worden gewaarschout. Want de Leeuw krank wezende, worde van alle Dieren bezocht, behalven van het Vosken: de Wolf (des Voskens vyand) blies den Koning alles quaats van hem in, als hebbende ten hogsten Crimen *begaan: het Vosken op 't mat komende, hoorde juist deze woorden. De Leuw 't Vosken ziende worde zeer toornig: en hy verzockende oorlof om te spreeken, zey Genadigste Koning, wie van allen hier tegenwoordig is uwe Majesteyt zoo vorderlijk geweest als ik? want ik heb vast het land omgeloopen, en over al gevraagt op dat ik raad tot uwe ziekte mocht vinden: De Leeuw begeerig om zijn genezinge te vernemen, zey dat hy den raad aan hem zou openbaren; doen zey ae Vos; Heer Koning! gy moet den Wolf het vel levendig afstroopen, en daar mee uw oude borst bekleeden, dat zal u volkomen genezen. De Leeuw 't Vosken geloovende, heeft den Wolf gedood Doen lachte het looze Vosken, zeggen: zo most het gaan, op aat de quade raadslagen op des Raad-gevers kop mochten vallen.*

Een

Een schriklik Reuze-swaard, hangt aan een zyden draad,
Geduurig boven 't hooft van 's Konings achtbre staat;

Psalm 55.

Mijn herte is in mijn lijf beancxstet, ja het beeft,
's Doods vreeze mijn gemoed aldus getroffen heeft.

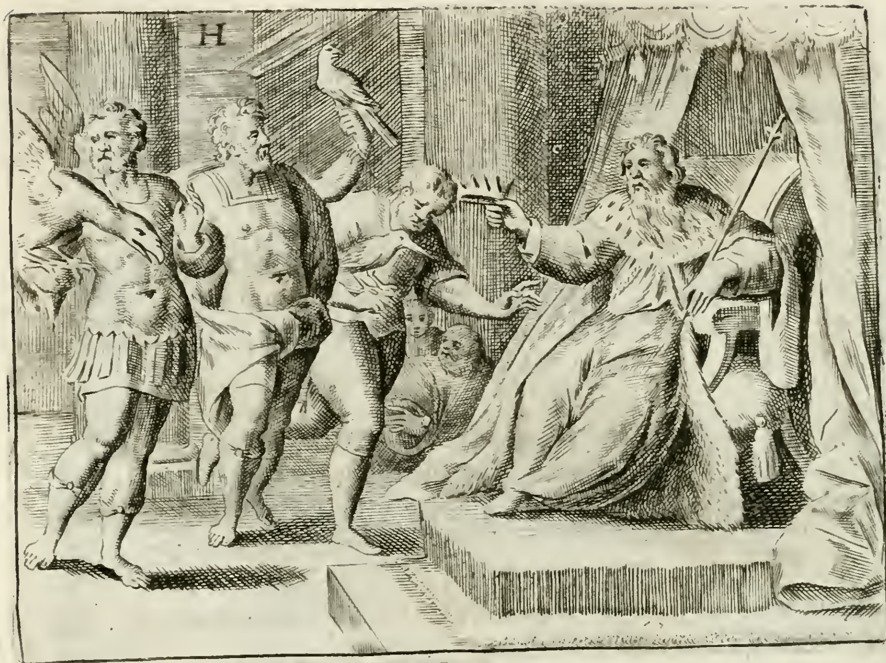
D*Ie den stand des besorgden Rycx te recht wil overwegen, neem voor de oogen deze zinrijke bediedinge van den Tyran* Dionysius, *en de vleyende* Damocles. *Want* Dionysius, *willende aan* Damocli *betoonen, dat het zo zoet noch gelukkig niet was het juk des Scepters te dragen, stelde hem in zijnen Koninglijkken Throon, met een dreygende swaard boven zijn hoofd: doen kond hem noch het Koninglyk paleys, noch de Keyserlijke Kroon, noch de Scepter, noch de menigte der Trawanten, noch het lieffelykke Muzijk bewegen dien last langer op zijne schouderen te dragen, maar verzogt daar van verlaten en ontslagen te zijn, walgende van deze gewaande gelukzaligheit. Hier mee heeft* Dionysius *willen te kennen geven,*

DE vleyer *Damocles* Pluymstryker die uytsteket,
En nimmermeer (God wouds!) in 's Princen hof gebreket
Acht *Dionysium* als eenen aardschen God
Gelukkig over zeer, schier zonder mate of slot.
Waarom de Koning hem met purp'ren kleed'ren schoone
Als eenen Koning çiert, ja 't voorhooft met een kroone
Hem heerlijk omdrukt, en hem in handen geeft
Den Koninglijkken staf, daar 't al voor schrikt en beeft.
Den nieuwen Koning hy dus laat ter tafel zetten,
Diens rug geladen is met alderley banketten,
Men speelt een zoet Muzijk, en wekt den *Echo* zelf
Met eenen zoeten toon in 't marmoren gewelf.
Maar t'wylen men dus juygt in 't midden der gezangen,
Laat *Dionysius* een stalen zwaard op hangen
Aan eenen zijden draad, recht boven 't hooft gewis
Des genen die zich waant dat hy gelukkig is:
Maar ziende nauwe om hoog, verschrikt hy zo voor 't dreigen
Van 't opgehangene swaard, dat hy zijn hooft moet neigen,
En roept Heer Koning, ô! verlost my uit den druck,
Ik kieze mijnen staat, en laat u dit geluk.
„ Aldus en mach hy niet geacht gelukkig wezen
„ Die stadig is gepijnt met duizenderly vreezen,
„ 't Palleys dat zynen kop hoog in de lucht verheft,
„ Eer dan eens herders hut den krommen blixem treft.

---

geven, hoe elendig het leven der Koningen is wijlze altijd met zorg en vreeze bevangen zijn: want hy plag dikwils te zeggen dat hy niet geloofde dat yemant zoo uitzinnig zou wezen (indien hy wist wat swarigheyt de Kroonen en Scepters by haar hebben) die de zelve van de aarde zou oprapen. Want Seneca *zeyt zeer wel: Dit is eerst een goede Koning die aller een dienstknecht is. Willende daar mede zeggen, dat des Konings zorge over allen moet strekken, en hoe haar glans te heerlijker schijnt, dat haar last hun ook te swaarder drukt. Hy worde noch zelver daar na uit zijn Rijk verdreven, en was balling te* Corinthen, *daar hy het Schoolmeesters-ampt bediende.*

Neroos Tucht-meester ons hier schildert naar het leven,
Hoe hoogmoed werd verkleent, en ootmoed hoog verheven.

Matth. 23.

Hy werd vernedert die zich te verheffen poogt;
Maar die hem zelfs verkleent, werd heerelijk verhoogt.

SEneca *verhaalt datter een Koning was, die, van ouderdom afgemat zijnde, 't jok des Rijks niet langer zocht te dragen, zijn drie zonen by hem riep, uit welke verkiezinge hy wilde oordeelen wie bequaamste zou wezen om 't Rijk te regeeren: over zulkx stelde hy hun voor drie vogelen: te weten, een* Adelaar, *een* Sperwer, *en een* Sneppe. *Wanneer de oudste den* Adelaar *verkoos, de tweede den* Sperwer, *de derde de* Sneppe, *oordeelde hy, wijl de* Adelaar *de grootste en felste, ook koning aller vogelen was, dat deze al te groots en hoogmoedig zoude wezen, over zulx onbequaam de Reegeeringe te bedienen.*

Van

DE wijze *Seneca* ons meld, en gaat vertoonen
Van eenen *Koning* die zyn drie bedaagde Zonen,
Heel van verscheyden aard, drie vog'len stelde veur,
En gaf van alle drie elk een den willekeur:
Op dat hy ramen mocht wie 't beste van hen-lieden
Het Koningrijk voort-aan zou heerschen en gebieden:
Endragen zo den last, die zijnen ouden dag
Veel kommerlijker viel, dan zy te voren plag:
Den *Arend* d'eeste koos, den Koning aller Vogels;
Den tweede koos naar hem den *Sperwer* snel van vlogels;
Den lang gebekten *Snep*, verkoos de jongste Zoon,
Dies hem de Vader schonk de Koninglyke kroon.
„Hy die door Ootmoed en Vernedertheyd van geeste
„Verkoos het minste loth, verkreeg het aldermeeste.
„Want wie door Hoogmoed klimt, die naardert zijnen val
„En die zich zelfs verkleent, gemeenlijk klimmen zal.
„Dies die in nedrigheyt verslijt zijn vliende leven,
„Al schijnt hy laag te zijn zo is hy hoog verheven,
„Hy is den val naar by die hooge zich verheft,
„En die zich houd om laag den blixem niet licht treft.
Met twee Put-emren kan men 's werelds loop afmaalen.
Het laage klimt om hoog; het hoog moet schandig daalen.

Van de Sperwer *sprak hy, dat die al te roof- en bijtachtig, over zulx het Rijk onwaardig was. Maar de derde, die de* Sneppe *gekoren had, zettede hy tot navolger in zijn plaatze: want, zey hy, dit dier is de ootmoedigste van allen, en hy moet goedertieren en ootmoedig zijn, die den Koninglijken stoel der eeren mach beklimmen. Och! dat nu zo zeer op de Deugd, als veel-tijds op de persoonen, gezien wierd, men zou over al meer Recht en Gerechtigheyd speuren. Daarom zeyde* Agathias Veste*: Men behoort na de kleederen of na andere uitwendige verçierzele niemand tot Koningen te helpen vorderen, maar die komt voor alle dingen toe dat verheven worde, namelijk die nederig is, die recht en billijkheyd oeffent, noch betamelijke dingen niet veracht, en die zijn lusten zoo weet te matigen, dat zy de ziel met wijsheyt sterken.* Procopius *spreekt: Dit is het ampt van een goed Koning dat hy mee-waardig en zachtmoedig is, want de trotze en hoogmoedige worden veracht, en van niemand bemind.*

Ziet hier den yz'ren Eeuw, *daar d'eene d' andere tergt,*
De Wereld is vol strijds, en heel in 't quaad ver-ergt.

Gen. 4.

Des werelds vierde deel sloeg *Cain*; en was niet wyzer;
Hy boude d'eerste Stad, en *Tubal* vond het yzer.

DE Poëten *verhalen datter een Gulden, Silvere, Kopere en Yzere Eeuw geweest is. Van deze Yzere Eeuw voert het Rigement de Helsche God* Pluto, *die de Helle en al zyn snoo gespuis beroert en omme-keert, en zijn bloedige* Bellona *overal uit zend, om alarm te blazen, en met vreeze al de werelt te benauwen. Deze tijd brengt de snoode* Pluto *voor den dag: en hem gebreeken geen stoke-branden om dit vyer, over al, met zijne blaasbalken, tot de wolken, te doen opvliegen, en waar 't mogelijk, den Hemel te beroeren. Wy mogen deze tijd wel by de Yzere Tijd gelijken, daar in men doch niet hoord als van Kryg en Krijgs-*

DOen 't yzer quam in 't licht uit 't ingewand der aarden,
Klep, klep, het aanbeeld ging, men smede niet dan swaarden;
Rechtvaardigheyd uit vrees weer naar den Hemel trekt,
Het aardrijk werd terstond met menschen bloed bevlekt;
De *Krijg* werd opgequeekt, men ging den zinnen scherpen,
En met den blinden Mol een aarden wal opwerpen,
Het Kalfs vel werd gerekt, men maakten flokx een trom,
De mensch werd loos in 't quaad, en in de wijsheyd dom:
Men kreeg een bonte vlag gewonden om de stengen,
Men ging vierkantig 't heyr in zijn slag-orden brengen.
Den horen onraad blies, de trommel sloeg alarm,
De vreeze werd verdooft, en 't bloed in herte warm?
Het eene heyr verwan, het ander is gevloden,
Het veld werd heel bedekt met meenig duizend dooden,
Men rieper niet dan moord, daar was een groot geschreeu,
En zo quam op der hand de dulle en *Yzeren Eeuw*.

Krijgs-geschrey, het donderen der Cartouwen, 't geblink der harnassen, 't geklink der swaarden, het gedobbel der trommen, en 't heldere geschal der trompetten en oorlogs-bazuynen, 't schijnt dat alle Recht en Billigheyt wederom ten Hemel is gevlogen, en dat alles hangt aan 't Recht der roovende Krijgs-knegten. Men hoord niet als van moorden, branden, verjagen, steelen, verkrachten, en wat de Godloosheyt voor Duivelsche toebellen mede brengt. Ach dat wederom die tijd mocht komen! en dat de zoete Vrede haar hooft mocht op beuren, hoe aangenaam zou die den Christenen te gemoed gaan? Maar gy, ô Christen Princen! legt eenmael u wapenen neder, en wild u ingewanden doch niet meer verscheuren, wend u wapenen tegen die uw aller verderft zoekt, en gebruikt veel liever vrede, op dat gy van dien grooten vyand der Christenen niet word overvallen, en voor slaven in zijn woeste Tartarien gevoert.

Zie hoe Pythagoras *zyn disch verzogt ter nood.*
Met eenen nap vol drankx, met akkervrucht en brood.

Marc. 1.

De Dooper die den weg voor Godes Zoon quam banen,
Hadde andes geen spijze als honing en sprinkhanen.

H*Ier word vertoont de zobere disch van* Pythagoras *en hoe slechtelijk en spaerelijk hy leefde: hem geneerende met wortelen en andere vruchten. Dit wort tot een voordaat van zoberheid of Spaarzaamheit gestelt, dat de Nature met zo weynig te vreden is. Want die goede Man dachte datmen te zeer verquiste de gaven Gods: en zag dat der menschen dertelheden te vele en overdadig waren.* Lucianus, *die een oprechte spotter geweest is, zeyt, dat de ziele van* Pythagoras *dikwils verhuist en gewandelt heeft door alle lichamen van Mans en Vrouwen, vogelen en andere gedierten, en datze veel vrolijker en genoeglijker geleeft heeft,*

doen

P*Ythagor'*, *Samos* roem, te wonderlijkken haten
d'Onnutte Gulzigdeyd, een moeder van de vraten;
Met eenen zobre disch hy wel te vreden was,
Hy speende zich van vleesch, en visch; by 't veld-gewas.
In ware dankbaarheyd hy heyliglyken leefde,
En met der herten aan een goed genoegen kleefde.
„ O gulden zoberheyd! gy zijt u zelfs een maat,
„ Als d'ander eerst begint, zo zydy al verzaad.
„ De spyze is niet zo zeer om 't lichaam vet te mesten;
„ Gelyk een kermis-gans die kruipen moet ten lesten
„ Als zy geschapen is, dat elk een van haar proeft,
„ Alleen zoo veel als 't lyf tot onderhoud behoeft.

---

doen zy een Vorsch, als ee n Koning was, hoewel dit spottelijk schijnt, zo kan 't zeer wel (om de bedorventheyt van den mensch te kennen te geven) gepast worden, dat die alleen de goede gaven onzes Gods misbruikt, maar dat de beestjens haar vernoegde, met het hare te vreden zijn. De Heere Christus *verwijt den mensch dikwils zijn gebreken, en wijst hem tot de beesten. Wanneer de Koning* Cyrus *op zekerer tijd ter herberge quam, vraagde hem de Waard wat hy op den disch begeerde gebracht te hebben? antwoorde: Geeft ons maar broed, en wy zullen uit deze reviere drinken, vermanende daar mede de zijne, dat zy hun tot water-drinken zouden gewennen, want de wijn (zey hy) leyde alle goede dingen lagen. Waar toe zijn doch onze tijden gekomen? God heeft hy na in de nature niet geschapen, hoe edel en heerlijk, dat de menschen mach genoegen: men bedenkt zoo veel lekkernijen en snoeperijen dat het schande is, ja men noodigt de lekkerheyd en overdadigheyt uit verre lande by ons te komen woonen. De zoberheyd is nu al uitgejaagt. Onze Voor-ouderen genoegden zich met eenen matigen en zoberen disch; maar die zouden nu al onze kokerye en banketten niet kennen, zo zeer is de goê en oude lands-wijze verbastert? God geeft ook, die gebrek heeft, daar men van deze onnodige en overvloed veel duizend arme zoude konnen goed doen.* Origenes *zeyd: De zoberheyt en nuchterheyt is een oorspronk van alle deugden, maar de overdadigheyt en dertelheyt is een moeder van alle zonden en gebreecken.*

Ziet Socrates *(eylaas!) besprongen van de boosheyd*
Der Wijven, met geduld verwinnen hun Godloosheyd.

Syr. 25.

Veel liever wil ik noch by Leeuwen en by Draaken,
Als by een booze Vrou', mijn rust en woonplaats maken.

SOcrates *was een Philosooph van* Athenen, *die door de uitspraak van* Apollo *de alderwyste genoemt wierd, deze was altyd een en die zelve man, want nooit was zyn gezichte door tegenspoet droevig, noch door voorspoet vrolyk. Hy heeft op een tijd gehad twee Vrouwen;* Xanthippen *en* Myrtonem *die altyd op malkanderen twisteden en keven, doch hy haar sotheyt bespottede, zey, hoe vangt gy om my zoo harden strijt aan? ik die zo mismaakt ben, hebbende een platte neuze, kalen kop, bultige schouderen en kromme beenen. Gevraagt zijnde van* Alcebiade *waarom hy zo fellen en bitzen wijfken by hem hielde? antwoorde*

om

DIe een qua Vrouwe heeft; genoeg heeft aan zyn wee;
En d'armen *Socrates* (eylacen!) heeft 'er twee,
Hy isser meê gescheept, hy moeter ook meê varen
Door zoo veel holle zeen, door zo veel water-baren;
d'Een tessche is hallef blind, en d'ander Feex is leep,
d'Een slaat hem met de roede, en d'ander met de sweep.
Noch was hy wel te vreên, hoe zeer zy op hem brulden,
Zyn herte is onbeweegt, en alles kan hy dulden:
Kneust d'een hem met de vuyst, en d'ander met den voet
Zo houd hy evenwel een ongequetst gemoed:
Hy lijd, zy slaan; hy swijgt, zy voeren haaren snater,
Hy zit op 't drooge land, zy gieten hem met water:
Ten laatsten zegt hy eens: wanneer de locht verbolgt
Den regen in 't gemeen naar eenen donder volgt.
„ Aldus geduldigheyd met zoete en zachte zinnen
„ Haar kruis verlichten kan, en tegenspoed verwinnen:
„ Hy wreekt zijn leed genoeg, die stille met verdrag
„ Niet zijnen smaad en wreekt, daar hy 't aan wreeken mag.

---

om dat ik te huys zou leeren, hoe ik dês werelds onwetenheyd zal verdragen. Maar, zey Alcebiades, *nochtans is de kakelachtigheyd van uw* Xanthippe *niet te verdragen. Toen antwoorde* Socrates, *moet gy het kakelen, en queken der ganzen en eenden niet verdragen? Dat is geen wonder,* zey Alcebiades, *maar laatze vry kakelen die my de eyren leggen en jongen voortbrengen. Laat dan, zey* Socrates, Xanthippe *ook wat kakelen, want ik heb ook schoone zonen van haar.* Gelius *zeyd, wanneer* Socrates *lang en geduldig het quaad spreeken van* Xanthippe *had verdragen, en zy ten laatsten hem met water op zijn kop goot, sprak hy zonder eenigen toorn, maar lachende: Ik wist wel als* Xanthippe *begint te donderen, datter dan korts regen wil volgen.* Zopyro *oordeelde uit de gezichtkenning, dat* Socrates *heel tot wellust was genegen. Het geen den grooten* Philosooph *garen toestond. Maar, zey hy, ik heb, door de krachten mijner ziel, 't natuurlijk gebrek weg genomen. Hy heeft veel treflikke leer-jongeren gehad, onder andere* Plato, *dan alle Wijsgieren hebben na zijnen name* Socratische Ppilosophen *willen genaamt zijn &c. Der vrouwen dertelheyd heeft deze arme man wel beproeft, want zy ribzakten hem na haar eygen believen.*

Hoe dat Diogenes *beweet (naar zijnen wensche)*
Dat eene naakte Haan was een Platonisch Mensche.

Jac. 3.

Wie met zijn tonge niet in woorden missen kan,
Die is gewis volmaakt, ja, een volkomen man.

PLato *was een uitnemende Philosooph te* Athenen, *zo geheeten van de* Aristone, *om dat hy plat en breet van schou leren was, heeft hem in vele konsten geoeffent, als in schilderen, in't worstelen, in treur-spelen en dichten. Hy was een uitnemende schoon man: in't kort, hy was geoeffent in alle konsten, doch inzonderheyd muntede hy in de Philosophie boven alle andere uit, en worde daarom de Godelijkke* Plato *geheeten, en der Philosophen* Homerus. *Hy was zo wel sprekende en aangenaam, dat men zeyde; zo* Jupiter *Grieks wilde spreken, dat hy op zijn* Platoos *most spreken. Zommige hebben hem derven* God *noemen. Hy is een Dicipel*

DE Wys-gier *Plato*, om zijn Jongeren te leeren,
Zeyde, *een twee-voetig dier naakt, bloot, en zonder veeren*
Is de geschapen mensch: dees voorgestelde les
Ter ooren al terstond quam voorgestelt voor *Diogenes*:
De Drol en is niet flinks, hy past op deze stukken,
En gaat flokx eenen Haan al levendig uit-plukken
Zyn pluimen uit het lijf en daar met slechte Jool,
Of hy geen vyf en kost, loopt naar d' Atheensche School,
En werpt den naakten Haan voor *Platoos* voeten henen,
Dat's eens Platonisch Mensch, naakt (zegt hy) *met twee beenen.*
„ Nooit iemand zo bespraakt, diens tong niet eens en lispt;
„ En niemand oit zo wys die niet mocht zyn berispt.

Discipel van Socrates *geweest, is eerst in Italien, om de* Pythagorische, *daar na is hy in Ægipten, om de* Gimnosophisten *te hooren, gereyst. Daar hy* (so men zegt) *de Boeken* Moysis *zoude gelezen hebben. Driemaal is hy om den Berg* Æthna *te zien, in Sicilien overgescheept, &c Deze wijze Man die in alles, als de Sonne boven d'andere Sterren, uitblonk, had nochtans eens onder zijn Redenkavelen gezeyd, en dat simpelijkken, dat* de mensch was een Dier, hebbende twee voeten en geen veeren. *Hier achter was terstond de kloeke berisper* Diogenes, *werpende, in de School, terwijl* Plato *zijn lessen dee, een levende gants kaal geplupkten Haan voor zijn voeten, zeggende: Zie!* hier is een Platonisch mensche. *Waar over* Plato *hem zelven beschaamt vindende, daar opstille zweeg. Hier by kan men leeren, dat ter werelt geen zo treflijk noch heerlijk een verstanden worden gevonden, die niet altemets van de reden een weynig afloopen en grove mis-slagen begaan. Niemant is altijd wijs. De geleerde* Homerus *heeft wel een dut, zo doet ook* Plato. *Zo doen ook de Alderbeste schutters, die altemets wel verre van 't wit schieten:*

Die nimmer dut, noch feylen kan begaan,
Die veegt dit uit, en schrijft zijn naam hier aan.

Dees ſtomme beeldenis ſpreekt, (als in eenen droom),
De Boom is als de Mensch, de Mensche is als den Boom.

Matth. 3.

Een yeder boom die niet draagt goede vruchten hier;
Ten leſten werd gekerft, en dan verbrand in vyer.

DE Oude hebben de mensche by een verkeerden Boom vergeleeken, want zeyde zy, alles wat de boom voorbrengt komt uit de wortel, en wat de mensche voortbrengt komt uyt het hooft, brachten dus al d' eygenſchappen die de Poët genoegzaam uytdrukt aardig over een: zo dat deze vindinge niet onaangenaam zal wezen. En als wy 't wel overwegen, wat is doch de mensche? ja wat is de mensch niet? niet is hy ten aanzien van zijn ſwakheyd, groot is hy, ten aanzien van zijn Schepper. Wie kan hem genoeg over den mensch verwonderen, ja wie kan 't uytſpreken? Auguſtinus *zeyd; de men-*

ſchen

HEt redelijkke Dier, de Menſch, verkeert genomen,
Gelijkt wel eenen Boom, hoe aardig wil dit komen:
De Boom ſpriut uit der aard, de Menſche uit 's moeders graf;
De Boom groent en verdort, de Menſch neemt aan, en af;
De Boom zijn takken heeft, die hy zoo wijt uitſpanden,
De Menſch zijn voeten, en zyn armen, en zyn handen;
De wortel is de deugd, die al den Boom aankleeft,
De Menſche, zonder hoofd, geen kracht of leeven heeft.
Wanneer 's Booms wortel treurt, zo hangen al de bladen,
Des Menſchen leeden, is het hoofd met druk beladen:
De Boom die lange ſtaat, op 't leſt werd oud en krom,
De Menſche ziet na 't graf in zijnen ouderdom;
Waar de Boom henen valt daar zal zy leggen moeten,
De menſchen naar zijn dood, heeft geenen tijd van boeten;
De Boom zyn midden heeft, met eene ſchorſſe omgort,
De Menſche een Ziele die van 't vleeſch bekleedet word;
's Booms midden eyndelijk, word met den Boom verdorven;
Maar 's Menſchen ziel noch leeft, als 't lichaam is geſtorven.

ſchen verwonderen haar over de hooge bergen, over de holle baren der zee, over het drayen der geſternte, en vergeten haar zelve, zonder daar over te verwonderen. Iſſer wat wonderlijker als het menſchen hoofd; bevat dat niet alle zinnen daar alle andere leden van boven tot bene ten na moeten luiſteren? 't hooft uitwendig te ſchouwen. Iſſer wel eene onder vele duizende, die den anderen zoo gelijkt, datmen 't door een klein teiken niet zou onderſchieden? wat krachten heeft het ooge niet, en wie kan zeggen door wat konſt het zelve zoo wonderlik is geſchapen? alles te beſchrijven is onmogelik: in de taſtelikke deelen, ik wil de andere verzwijgen, komen de geleerſte niet overeen. De meeſte Anatomici *zeggen datter zo veel leden in den menſch zijn als 'er dagen in 't jaar, te weten 365.* Hippocrates *en* Galenus *zeggen datter 284 gebeenten in den menſch gevonden worden: in 't hooft 59. in de borſt 67. de arme en handen 61. de voeten 60. In ſomma, wy mogen wel zeggen met* David: Heere! *zoud ik al uw weldaden verhalen die gy my bewijſt, zy zijn grooter dan ik kan uitſpreken. Ja al waren onze leden in tongen verandert, des grooten Scheppers lof kan niet volprezen zijn.*

Hier legt Diogenes, *en kiezet in zijn vat*
Het vrolijk Zonne-licht voor Alexanders *ſchat.*

Heb. 11.

Voor al 't Egipſche goed, voor *Pharaos* threzooren
Heeft *Moyſes* met Gods volk het aldernutſt verkoren.

Diogenes *die alzins zijn genoegen en 't weynig behoeven voor een groote deugd achtede, ſleet zijn leven zeer armelijk en zober. Wanneer hy op zekeren tijd in zijn huis, dat is in zijn wyn-vat, zat, ſprak hem dien* Grooten Alexander *op diergelijk een wijze aan: Ik koom hier, ô* Diogenes! *tot u, om te zien waar in ik uw armoede kan te hulp komen: tot welken* Diogenes *ſprak: ô* Alexander! *wie van ons beyden is behoeftiger ik die boven mijn taſſche en rok niets behoeve, of gy die niet te vreden zynde met u Vaderlijk rijke, begeeft in zo ſware perikulen, alleen om dat gy wijders moogt regeeren, daar nochtans de geheele wereld*

'T HUys van *Diogenes* was een opstaande tonne, (ne
Hy schuilde in haare schaauw voor 't steken van de zon-
Hy had geen aand're hut, noch and're tenten op d'eerd,
Dit vliênde leven docht hem luttel moeyten weerd.
Zyn tafel was het gras, op een byzond're wyze
Hield hy zijn middag-maal, met ongekookte spyze:
En d'aas-zak, zijn schappry, hy altyds by zich droeg?
Natuure meenden hy heeft lichtelijk genoeg:
De wynen die hy dronk, was 't water, daer hy zeker,
Geen *Aconit* in vond, zyn hand was zynen beker:
Hy hadde geenen schat, of droeg hy om 't gemak
Een tesch, zoo was 't zyn hert dat vol genoegen stak.
Waarom de *Macedoon*, de treffelijkste Koning,
Hen eens besoeken ging, en vond hem in zyn woning;
Diogenes lag stil, en trok 't zich weynig an
Of hy een Koning zag, of eenen Akkerman:
Dit docht den Prinçe vremt, dies, om zyn zeldzaam leven,
Zeyde: eysschet wat gy wild, ik zwere ik zal 't u geven.
De Wys-geer nauwliks sprak, ey! *Alexander* vrund,
Gy neemt my 't zonne-licht dat gy niet geven kund.
,, Dus is hy waarlijk ryk, die zich in niets bedroevet.
,, Die in als is te vreên, en weynig noodrufts hoevet,

---

reld uw' begeerlijkheyt niet kan vervullen? Waar over Alexander *verstomde, ingedachtig zijnde de sprenke* Apulei, *daar hy in zijne Apologie zeyt: Verwijt gy my dat ik arm ben? ik bidde leert eerst zelve verstaan, dat gy gierig zijt. Hy verzocht dan dat* Alexander *niet wilde nemen, dat hy hem niet kon geven, dat was het sonne-schijn; Daar mee gevende te kennen, hoe hy liever had in zoberheyt zijn leven door te brengen, als* Alexanders *schatten te begeeren. Hier in, ô* Diogenes! *hebt gy nu weynig naa-volgers, men zou om die te zoeken uw' lanteerne wel van nooden hebben. Yegelijk eert nu de opgaande Son, en wenscht dat hooge staten en ampt met een vozen goud-regen hem mogen toegeworpen worden. Weinige zijn met het hare te vreden, wy blyven alle voor 't* Meer *staan, en niemand komt daar over. Indien de menschen zo yverig waren (zeyd een zeker Schrijver) om by God hooge ampten te bedienen, als zy hier op deze werelt zoeken verheven te zijn, de Godzaligheyt zou in vollen zwang gaan.*

Ziet

Ziet hoe Diogenes *den Kroes aan eenen kant*
Weg-werpt; zo haaſt hy weet te drinken uyt zijn hand.

1. *Tim.* 6.

Een goed genoegzaam hert; en Goddelijken zin,
Is eenen grooten ſchat; en wel een rijk gewin.

H*Oe de Natuure geen overſchot behoeft, zal u* Diogenes, *door zijn afbeeldinge, genoeg leeren: hy voerde altijd niet anders by hem als een mantel, tas en beker: wanneer hy op ſekeren tijd, de kinderkens zag water uit haar hand drinken, verwierp hy zijnen nap: als die niet noodig hebbende. Hier mede wilde hy betoonen dat de overtolligheyt uitgeſlooten wezende, 't gemoed dies te geruſter was.* Democrites *heeft eertijds zijnen ſchat weg-geworpen, meenende dat 't zelve*

D*Iogenes*, die steeds arbeiden om te mind'ren
Zijns lichaams nooddruft, zag hoe twee onnoos'le kin-
d'ren
Het water met der hand vast schepten uit den vloed,
Dies nam hy zynen nap en trad hem met de voet,
Wat mag ik (zeyde hy) zo vele huisraads nutten,
En dus beladen gaan? de wyle men kan putten
Den drank met zyne hand, en lesschen zo den dorst?
Waar toe hebbe ik zoo lang d'onnutte kroes getorst;
„ Daarom wanneer wy 't doen der ouden wel beproeven,
„ Zy zochten hunnen schat in luttel te behoeven:
„ Want daar men veel behoeft, daar is vry d'armoê groot;
„ Maar waarlijk is men ryk daar weynig is van nood.

---

zelve een last voor zijn goede ziele was. Thales *kond wel groote Rijkdommen vergadert hebben, maar hy achtede heerlijker dat hy die versmade. Dit behoorde ons allen te doen opmerken, dat wy aan de overtollige goederen niet zo zeer bleven hangen, dat ondertusschen de ware goederen vergeten wierden, op dat wy schatten vergaderen mochten, die de roest niet verteert, noch de motten niet eten: want het oude Dicht zeyd zeer wel, dat.* . . . . . .

's Werelds goed,
Dat dikwils doet
Den Mensch bekoren:
Word moeylijk vergaart;
Met zorg bewaart,
Met rouw verloren.

Diogenes leert hier, dat zy tot geenen dagen
Niet alle Menschen zyn, die wel den name dragen.

Jesai. 1.

Ziet d'Ezel kent zijn Kribb', en d'Osse zijnen Heere;
Maar Israël en weet van God noch van zijn leere.

W*At kuren bedenkt gy, ô* Diogenes! *dat gy by zo schoonen en hellen dag, met een ontsteken lanteerne, op de volle markt van* Athenen *gaat, menschen zoeken? Maar weet gy wel waarom hy dat dede? Die kloeke bestraffer vond by zijnen tyde zo veel bedrogs en schelmerye, dat hy meende, dat der redelikker menschen zinnen in beesten verandert waren, en dat hy wel reden had naar menschen, dat is, na redelijken, te zoeken. Zouder nu ook niet wel een* Diogenes *van noden wezen, die ons onze gebreken, door zoodaanig een onderwyzing, voor oogen stelde? 't schijnt dog dat wy naar alle Godzalige vermaningen niet willen luy-*

DE droll'ge en oude Pouts, *Diogenes* ik meen,
Als op den middag 't licht 't schoonst van den Hemel scheen,
Met een lanteerne liep, om zoeken na zyn wenschen:
Elk riep, wat zoekt hy hier? 't zyn *redelijke menschen*
Die ik dus zoeken ga; elk boerder en elk loeg,
Wel *Diogeen'* zyn hier geen menschen noch genoeg?
Ik zieder hier niet een, (sprak hy) want gy betoonet
Dat geene red'lykheyd in uwe herten woonet,
Uw beestelyk leven toont dat gy (het welk ik haat)
Zyt menschen met den naam, maar beesten in der daat.
„Die met *Diogenes* liep zoeken als de blinden,
„Noch zouden hedendaags nau menschen kunnen vinden;
„Want deze wereld is een woeste wildernis,
„Die niet vol menschen, maar vol wilde dieren is;
„Ja noch de meestendeel zyn woester van manieren
„Als in het wilde woud d'onredelijke dieren:
„Want als den eenen wolf den anderen hongerig eet,
„Dan is de winter koud, en byster fel, en wreed;
„Maar dat de eene mens (al schynt hy driemaal vromer)
„Den anderen verslind, geschied wel in de zomer.

---

luisteren: Wat zoorte van bedriegeryen word de wereld door niet gepleegt? en noch willen zy redelik geheeten worden die dat zelve, of met een langen rok, of met slechte kleederen, daar 't bedrog zoetlijk onder verborgen leid, bedekken. Men scheert nu malkanderen niet als de scheerder de schapen, noch men vilt malkanderen niet als de slager het schaap, dat is dan een korte dood: maar de eene mensch eet nu de andere levendig met huyt en met hayr op, en dan latenze nog dat doodelijk beroyt omme-heer loopen: en dit is nu de rechte slag. Ook hebben, ô Diogenes! *de menschen niet van node datmen haar zoekt, zy zoeken nu haar zelve, daarom kan nu niemand doolen.* O tempora! ô Mores!

Waarom de Philoſooph zijn goud werpt in de baren,
Dat zal u deze prent en dit gedicht verklaren.

Matth. 10.

Wie alles niet verlaat, en volgt mijn ſtappen vaardig,
Is mijn leer-jonger niet, en is ook mijns niet waardig.

CRates was een Philoſooph uit de Stad Theben, deze heeft, op dat hy hem geheel tot de goede konſten en Philoſophie mocht begeven, geen klyne ſchat genomen, en 't zelve in de zee geworpen, zeggende: Weg, weg gy ſnode beletzelen en begeerlykheden, 't is beter dat ik u verdrinke, dan dat ik van u verdronken worde: want hy verſtond datmen de deugd en rykdommen niet te gelyk kon bezitten. Suydas getuygt, *dat hy al zijn rijkdommen in geld had by-een gebracht, en by Trapezitam te bewaren gegeven, met deze voorwaarde: zoo zyn zonen Philoſophen waren, dat hy 't zelve aan de behoeftigen zouden uytdeelen: maar zo 't Idioten en ſlechthoofden waren, dat hy 't ter goeder trouwe wederom zoude leveren. Want hy oordelde dat een Philoſooph of een navolger der wijsheyd nimmer yet zoude gebreeken. Hier by worden wy geleert, dat om tot eenige konſten, eerlijke wetenſchappen, en Godlijke zaken te komen, de rijkdommen zeer hinderlijk zijn, dewijl alſdan 't herte niet recht op alles kan letten, dan*

Sliet *Crates* den Thebaan hem zelven gaan te boven;
Verkoopende zijn haaf, zyn goederen, en hoven,
Dewijl hem 's werelds goet verhindert in den loop
Des deugds, verzaamt hy 't geld in eenen grooten hoop,
En spoeyende daar med' recht naar den dorren oever
Van d'ongetemde zee, (als zijnde geen behoever
Van zulken overvloed) werpt zijnen schat heel veer
En al zijne yd'le zorg met eenen in het Meer:
En roept; ô ligt daar vry in 't Midden van de golven!
Veel beter is 't dat gy ligt in den grond gedolven,
Dan dat gy nacht en dag mijn innerlyk gemoed
Met angst en zorge pijnt, of met veel quelling voed.
„ O groote Kemels! die hier met vele ongemakken
„ Zo lastig gaat getrost, met 's rijkdoms zware pakken,
„ Aanmerkt wat *Crates* doet, niet meer zo moelijk draaft,
„ Ziet hoe hy al zijn goud in 't diepe meyr begraaft.
„ Maar gy zyt veels te gier, en zoud veel liever drenken
„ In 't midden van de zee, dan 't goud de baren schenken.
„ Ay arme Gierigaards! wat zal ik zeggen dan?
„ De heele wereld niet uw herte vullen kan:
„ Driekantig is u hert, dies als ik met verkloeken
„ Een ronde daar in trek, daar blijven altijds hoeken
„ Noch leeg en ydel staan: dus roep ik, met beklag,
„ 't Is een diepe put die niemand vullen mag.

---

dan waar de schat is daar zal ook 't herte wezen Gregorius *zeyd zeer fray: Dat zijn alleen ware Rijkdommen, die ons rijk van deugden maken. Begeert gy rijk te zijn tegen uwe broederen bemint dan de ware rijkdom: Zo gy zoekt op den top der eeren te stijgen, poogt naar 't Hemelsch Koningrijk, en zo zult gy de volle rykdom besitten.* Hieronymus *zeyt, datmen de rijkdommen moet gebruyken, doch zijt gy een slave, zeyd hy, gebruyktze als een slave, maar hebt gy 't jok der slavernye van uwe halze geworpen, gebruykt en verdeelt de goederen als eene Heere.* Crysostomus *spreekt: De rykdommen syn geen zonde, maar het is zonde die niet recht gebruyken, noch den armen die zelve mede te deelen. Want de ware schatten, zeyd* Gregorius *dat zijn de Deugden, die de konscientie met haar voert, op dat zy in eeuwigheyd ryk zy. Laat ons dan hier niet altijd leggen te wroeten om aardsche schatten te versamelen, die de dieven steelen, die de roest en motten verderven; maar vergadert u schatten daar boven in den Hemel, die nimmermeer vergaan sullen.*

Ziet hoe de Philosooph hier aan de Tafel dut,
En den gesonden Wijn heel zoberlijkken nut.

1 Timoth. 4.

O Zone! ik rade dy (uit zorge die ik drage)
Gebruikt een weynig Wijns om uwe quade mage.

Hier word afgebeeld de wijze Man, of veel eer de nuchtere en zobere: hy laat hem niet meer tappe dan drie kleine bekers, om te kennen te geven, datmen met een hem wel genoegen kan, maar datmen, die zoberlijk gebruykende, den eersten nemen zal om den dorst te verslaan, en zo't nodig is, den tweeden gebruyken om zijnen geest te verlustigen, en den derden machmen ter eeren van zynen vriend wel uyt drinken. Doch datmen zich voor al zoude van overdaad en verquisting wachten. Het word nu (God betert) weynig waar genomen: men heeft niet heerlijk te gast geweest, altijt men is niet wel onthaalt, wanneer de zey-

len

HIer zit de Wijze-man, hy laat hem niet meer tappen
Tot 't noenmaal, dan alleen drie matelijkke nappen,
Hy slacht den dronkaard niet, die nimmer wel te vreê
Kan lesschen zijnen dorst: gelijk de groote Zee,
Die, al-hoe-wel hem steeds de bornen, en de vlieten
Zo vele waters in zyn glazen kruike gieten,
Noch nimmer is verzaad: zo ook de dronke bol,
Hoe vele dat hy drinkt, zo is hy nimmer vol:
Maar deze wys-gier heeft de zoberheyd verkoren,
En laat een druppelken onnut niet gaan verloren.
„ Die zo den Wijn gebruikt, die zo den druiven leest,
„ Word van den Wijn gevoed na 't lijf, en na den geest:
„ Den geest hy levend' maakt, het herte sterk en jonger,
„ De herz'nen zuyvert hy, en wekket gragen honger,
„ 't Bleek aanzicht hy verdrijft, verwermt het koude bloed,
„ En ons teer lichaam hy lange in gezondheyd hoed.

---

len niet volstaan: men moet nu op dees en die gezontheid eens om-heer drinken, al zouden de knopen van 't wambays. Dat is dan eerst vrolik geweest: en 't snootste van allen is dan een krank lichaam te huys dragen. Deze Philosophen beschamen ons, en prenten ons de Soberheyd van de maaltijden wel heerlik in. Cicero *verhaalt in de vragen in* Tusculo *gehouden, dat* Timotheus, *de Capiteyn van die van* Athenen, *dikwils verliet de maaltijden van zijne Veld-Overste, en ging by* Platonisch *zoberen disch te eten: Weder-keerende, zey hy tot den zijnen, bestraffende haare volle tafelen:* Wat lieden dat *Plato* ter maaltijd ontfangt, die zijn daer van verbetert, *want hy onderhiel al etende haer met kloeke, stichtelikke vragen en onderwijsingen. Laat de zoberheid ons altijd een lesse wezen, op dat de dag des Heeren ons niet als een valstrik overvalle.*

Het

Het listig Monster Sphinx *steld* Oepido *te voren*
Eenraadzel, 't welk hy raamt, dies doed het zich van toren.

Job. 14.

De Mensch gelijk een Blom verwelket en vergaat,
En blyvet nimmermeer in eenen zelven staat.

W*At de Poëten van dit Monster* Sphinx *geschreven hebben, zal yegelik genoeg by die zelve in 't lange vinden, maer evenwel om eenig breeder verklaring te doen, moetmen weten, hoe zy versierden, dat dit monster ontrent* Theben *hem onthiel, zijnde van vreemde gedaante; zommige zeggen, dat het had een maagden-hooft en lichaam, Leeuws voeten en staart, en wieken als een vogel, &c. andere zeggen anders: het zy zoo 't wil, 't was die van* Theben *zeer schadelik, en hiel zich in een gebergte* Sphincus *geheeten, viel altijd op de voor-bygangers, haar met looze strik-vragen en raadzels quellende, wie die zelve niet kon-*

HEt zeldzaam Monſter *Sphinx* (dat den *Thebaners* quelden)
Dit raadzel *Oedipo* op 't alderſcherpſt voorſtelden:
Vier voeten, twee, en drie, heeft ergens eenig Dier,
Dat niet en heeft als ſtem, en ſtem verandert ſchier,
Dat geen Dier meer zo doet, van al wat vliegt om hooge,
Of zwemt in natte zee, oft wandelt hier op drooge;
Maar als op voeten veel dit Dier begint te gaan,
Begint hem al zijn jeugd, en krachten te vergaan.
Dit Dier (zegt *Laï Zoon*) ik zal 't u haaſt ontknoopen;
Dat is de Menſche die ter wereld komt gekroopen,
Die eerſt op hand en voet, als op vier beenen gaat
Zo lange tot hy recht op zijn twee voeten ſtaat:
Maar wanneer d'ouderdom, met zuchten en met ſteenen,
Aanbreekt, hy zwak en krank op eenen ſtok moet leenen,
En als drie-voetig gaan, en met zijn doornen ſtaf
Naa zijn eng kerkhof toe, tot dat hy valt in 't graf;
Den *Rader* nauwlijks zwijgt, 't woord is nau van de lippen
Of *Sphinx* breekt zijnen hals, en werpt zich van de klippen.

---

konop-loſſen, wierd van des Diers klaauwen verſcheurt. Den Thebaners *ſtelde hy dit raadzel voor: welk dier in de wereld eerſt op vier, daar na op twee, daar na op drie of vier voeten wandelt? Die dit niet wiſten te raden, bracht hy op een rotze, en ſtietze van boven neder.* Oedipus *des Konings Sone van* Theben, *dezen wegreyzende, heeft 't zelvige raadzel ontbonden en van den menſche uitgeleyt die een jonk kind wezende, op handen en voeten kruipt: volwaſſen, recht op gaat; oud zijnde; op een of twee krukken. Hier over worde* Sphinx *zoo toornig, dat het van een ſteyle klippe af ſprong, en hem zelven den hals brak: Dit was van 't Godlijk voorſchikt oorzeyd &c. Leeſt meer by* Ovidium *en andere. De Ægiptenaars hadden dit Monſter* Sphinx *altijd voor hare Tempelen geſtelt, willende daar mee te kennen geven, dat hare wijsheyd van God heel duyſter was, en dat der Goden openbaringen raadzelen waren, die yegelijk niet kon verſtaan.*

Ey ziet! hoe Zoylus hier zijns naasten feylen teekent,
En al wat hy misdoet vergeet en niet eens reekent.

Matth. 7.

Hoe ziedy doch zoo licht de splinter, ô gy schalken!
In 't ooge uws broeders, en vergeet uw eigen balken?

---

*S*Iet hier Zoilum *den berisper, besig in 't schrijven en teikenen van zijns naasten feylen en gebreken, maar zijn eygen vergeet hy geheel. Daarom stelden de Oude, dat hy een groote tassche, die dik en wel gevult was voor hem, maar op zyn rugge een ledig zakxken, droeg. Sy gaven hier mede te verstaan dat de berispers van ander luyden gebreken zwanger gaan, en die zelve altijd voor haar dragen, en daar mee haar tassche vullen: want alles wat andere doen, alwaar 't noch zoo wel, dat weten zy te berispen en te bestraffen, ja zy poogen de kleinste mugge te siften: maar in haar eigen feilen te zien zijn zy blinder als mollen, en denken dat*

zy

Ziet den *Berisper* hier na 't leven afgeschildert,
Hoe staat hy dus en grijnt! hoe is hy dus verwildert
Twee tesschen hy steeds draagt, ô zifter van een mug!
d'Een hangt hem voor de knien, en d'ander op den rug.
De grootste voren hangt, de kleynste draagt hy achter,
Van 's naasten feylen is hy een getrouwe pachter,
Want hy ontfanger, daar de grooste tesch meed' vult,
Maar achter is de buil leeg van zijn eygen schuld,
Naar dien hy die niet ziet: van voren steld hy kloeke
Zijns naasten misdaad net en zuiverlijk te boeke,
Hy heeft zyne oogen op een ander zoo gereet,
Dat hy hem zelfs verzuimt, en t'eenemaal vergeet.

---

zy alles wel doen. Dit is de blinde eigen-liefde daar mee de meeste menschen zwanger gaan, dit is 't, daar de Euangelisten van spreken: Wat ziet gy een splinter in uw's broeders ooge? doet eerst de balke weg uyt uw eygen. Wy behooren ons met ander lieden zaaken niet vermetelyk te bekommeren; want de gebreken, zeyt Seneca, *die wy in andere zien, indien wy die wel willen overwegen, zullen bevinden, dat die in onze boezem schuylen. Daarom hebben de Oude zeer wysselykken (als* Plato*) betuygt voor de deuren des tempels te* Delphos, *als een Godlikke spreuke geschreven,* Kent u zelven: *waar by verstaan wierd, dat niemand hem met eigen liefde d'een boven den andere moste verheffen, maar iegelijk behoorde te denken wat, en wie hy was, op dat alzoo ae middelmatigheyd mocht plaatze hebben, want daar is geen grooter zickte in den mensche, dan dat hy van 't hondjen laatdunkentheyd en eygen-liefde gebeten zijnde, andere veracht, en hem alleen voor wijs hond.*

De Franſze Hercules *hier aardig en perfekt,*
Met zijne zoete tong, de lieden tot zich trekt.

1 Cor. 13.

Wanneer ik liefdeloos ſchoon ſpreke eens Engels taal,
Wat ben ik anders dan een luydende metaal?

DE *Françoiſen braveeren dapper op hunnen* Ogmion, *anders genoemt den Franſzen* Herculus. *Hy was heel grijs, ging gants naakt, hebbende, voor harnas en ſchild, alleen een leeuwenh uyd om 't lijf geſlaagen. Voerende in zijn regter hand een boog, en in zijn linkze een knodze. Voort ſchilderden zy hem in zulk een voege, dat 'er keetenjes uyt zijn mond quaamen; daar mee hy d'omſtanders als aan de ooren gevangen hiel, en tot zig trok. Hier mee poogde zy de dappere manhaftigheyd van dezen doorlugtigen Held te verbeelden, en aan te wijzen, dat hy zijn vyanden niet alleen door magt en ſterkte, wiſt t' overwinnen, maar*

dat

DE Franſze *Herculus*, daar veel van is gezonge,
Met gulden ketenkens aldus aan zijne tonge
Den volk'ren had gehecht; 't welk zo vele is gezeyd
Dat een ſchoontalig man, door zijn welſprekentheyd,
De menſchen tot zich trekt, en vele groote ſchaaren
Beſtiert, als of zy aan zijn tong gebonden waren:
't Is daarom datmen noch wel ſegt na d'oude ſloer,
Hy klapten my zo ſchoon, hy kreeg my aan het ſnoer:
't Is daarom datmen zegt, dat met zijn zoete ſnaren
Orpheus in 't wilde wout de dieren konde paren:
't Is daarom datmen zegt, dat *Amphion* in 't veld
Heeft *Thebes* opgebout, een ſtad van groot geweld,
,,Welſprekendheyd, verzeld met billigheyd en reden,
,,Het ſterkſte wapen is dat yemand mochte ſmeden,
,,Het bind de herten t'zaam, en maakt van velen een,
,,Gelijk het lijf beſtaat uyt veelderhanden leên.

---

dat hy door zijn welſprekentheyd ze kon trekken, datze, hem gehoort hebbende, met de herten aan hem waren gekeetent en gebonden. Hier by word verſtaan dat de ſterkheyd zo vorderlijk niet kan zijn als de welſprekentheyd: want door gewelt van wapenen kan men wel landen en ſteden winnen, maar de welſprekentheyt wint de herte, en neemtze, als door een lieflijk gewelt, gevangen. Wat kan doch de welſprekentheyt niet uytrechten? Cicero *zeyd: zy heeft Steden gebouwt en Koningrijken beveſtigt, ook veel oorlogen ter nedergeleyd: daar is ook niet heerlyker, dan datmen de welſprekentheyt zoo gebruyke, datze altijd tot des Vaderlands beſten moge geſchikt wezen, en niet ſnooder dan datmen diezelve misbruyke tot der vromen onderdrukkinge.* Auguſtinus *zeyd: de welſprekentheyt in een ſnood menſche is fenijn in een gulden beker. Wy moeten gedenken dat diezelve een zonderlinge gave Godes is, en datze na zijn regel en woord moet gericht en gemagtigt wezen.*

De Tong, het kleyne lid, (zoo Bias *eens beveſte*
Voor den Egiptſchen Prince) iſt quaadſte, en ook het beſte.

Prov. 18.

Het leven en de dood die liggen onbedwongen
Vrywillig in 't geweld en in de macht der Tongen.

D*Eze Egiptiſche Koning zond zijnen dienaar* Brutus *tot den kloeken Philoſooph* Bias, *om van hem te verſtaan wat doch het beſte en het ſnoodſte in deze wereld was? De verſtandige man zeide: Heer Koning, het is de* Tong, *en hier aan zei hy immers de waarheyd. Wat de Apoſtel* Jacobus *van dit lid getuygt, kan men overvloediger lezen in zyn* 3. *Capit. daar in hy te kennen geeft, datter geen heerlikker ding ter wereld is, 't zelve wel gebruykende, en geen ſnoder peſt dan 't zelve miſbruykende.* Eraſmus *heeft wel geleerdelijk daar van geſchreven, en wijtloopig verhaalt wat miſſlagen daar mede bedreven worden.* Hugo *zeyd: De*

Tonge

DE Koning en Monarch der Oude Egyptenaren,
Tot *Biam Brutum*, zand, op dat hy zou verklaren
Welk doch van alle ding hem 't slimste, en 't beste docht
Zijne antwoord was, een *Tong*, die hy den Koning brocht.
Dit heeft *Æsopus* ook bevestigt; als de wyze
Doen zijne Meester hem de beste, en slimste spyze
Hiet koopen op de markt, hy bracht hem Tongen t'huys,
De Meester werd vergramt, en zeyde: by gants kruys!
Ik zende u tweemaal heen, gy brengt my altijd tongen:
Hoord meester (zeyde hy) u gramschap zy bedwongen:
„Een goede Tonge is 't best dat hier ter wereld is,
„En weder 't slimste deel een quade Tong gewis:
„De Tong baart twist en krijg, de Tong baart peys en vrede;
„De Tong bedroeft het hart, de Tong verstroost'et mede;
„De booze Tong verdrukt, de goede komt te baat;
„De Tong de liefde breekt, de Tonge dood den haat;
„De Tonge die ontsticht, de Tong baart nutte leere;
„De Tonge lastert God, de Tonge looft den Heere:
„Dus alsmen d'eygenschap der Tonge wel verzint,
„Zo is zy 't quaadste deel, en 't beste dat men vind.

Tonge, Lingau, *heeft zyn oorsprong van likken, want met pluymstrijken likt zy, met achterklappen en faam-roven bijt zy, met liegen trekt zy tot haar, zy bind, en kan niet gebonden worden, zy is slibberig &c. Zy is glad als een aal, zy doordringt als een pijl, zy neemt den vrienden weg, en vermenigvuldigd de vyanden, zy maakt gekijf, zy zaayt tweedracht, met eenen slag slaatze vele en doodze, zy is smeeklijkende bedrieglijk, veerdig om 't goede uyt te putten, en 't quade weder in te schenken. Die zijn tonge bewaart die bewaart zijn ziele: want in de macht der tonge is dood en leven gelegen.* Bernhardus *zeyd: De tonge eens achterklappers is een drie-dobbelde lancie, die met een steek drie doorsteekt, die se seyd, dieze hoort: en dien die gefaamrooft word: ô fenijnige tonge! daar van onze voor-Ouders wel gezeyd hebben, een achter-klapper heeft de Duyvel in de tonge, de hoorder in de oore, de toestander in 't herte. Maar, ô dierbare tonge! zeyd* Lactantius: *daar niet anders als Godlijke zaken van te voorschijn komen, en ô heylige mond! uyt de welke hemelsche t'zamensprekingen vloeyen.*

Ziet hoe de Philosooph' zijn eygen tong af-snydet,
Op dat hy zwijgen leere, en 't ydel spreken mydet.

Proverb. 21.

Die zijnen mond behoet, en zijne tong bewaart,
Diens ziele niet met angst noch droefheyd werd beswaart.

IN *deze beeldenisse word vertoont, hoe* Solon, *om 't overtollig spreken te vermyden, zijn tong met een mes af-sneed: en om van hem de oorzake te verstaan schreef hy,* dat swijgen noit had geschaad, maar dat door te veel spreken veel in ongeluk geraden zyn, *'t Is wel zo, en 't spreckwoort is by ons gemeen,* dat het een goed spreken moet zijn dat een goed swijgen verbetert. *Hoe vele zijnder door te veel spreken om 't leven gekomen? wat schelmeryen, wat verraderyen, wat achter-klappingen, wat pluimstrijkeryen kan de tonge niet al versieren? hoe vele heb ik gezien, zeit* Ambrosius, *door te veel snappen in zonden vallen maar naulijkx een door swygen.* Bernardus *spreekt. Wat een tedere lid is de tonge, nochtans kan die zo qualijk getemt worden. God de Heere, zy eener onder den Ouden, heeft de tong verzien met dobbele bolwerken, op dat zy*

niet

DE wyzen *Solon* (om 't veel spreken te vermyden)
Ging, met een scherpe vlim, zijn eigen tong afsnyden.
Men vraagden hem, waarom? hy schreef, *om dat veel quaad*
De Tonge oyt heeft gewracht, en 't zwevgen nooyt geschaad.
O jonkheyd! luistert toe, het dient u zonderlingen
Om leeren uwe Tong, van veel geklaps, bedwingen.
Wel spreeken is een deugd, wel zwijgen ook een konst,
Die hier de mate in treft verkrijgt een groote gonst.
Natuur, zorgvuldig om ons hier in te versterken,
Heeft onzen mond verzorgt met dobb'le bollewerken,
Op dat de losse tong niet licht uitbarsten mocht
Met eenig schand'lijk woord, dat boven in de locht
Als eenen vogel stijgt, en als het is ontvlogen,
Niet licht'lijk wederom kan werden in getogen:
Dat ik oyt stille sweeg, my nimmer heeft berouwt,
Maar wel dat ik te veel geklapt hebbe en gekout.
De Heydenen die steeds hier inne vlytig leerden
Harpocratem als God des stillesWijgens eerden:
Die met den vinger op den mond hun onderwees,
Inhoudende de stem het zwijgen elk aan prees.
Pythagoras snijd ook, als met een vlimme of messe
Het vele spreken af, als hy voor d'eerste lesse
De jeugd vijf jaren lang leert swijgen en verstaan;
't Is noodig dat wy noch by hem ter scholen gaan.
,, Want zedig swijgen, in de plaats van veel te spreken,
,, Dat zie ik alle dag ons allen noch ontbreken.

---

niet te ligtvaardig hare palen zou overtreden en dat men most vele hooren, maar weynig spreken. Vele lieden schynen den mond voor een Ratel te hebben, dat terwijl zy spreken andere niet konnen gehoort worden. Wanneer Zeno *eenen klapachtigen jongeling al te zeer hoorde snappen, zeyde hy: jongman, jongman, uw oren zijn in uw tong geloopen: gevende daar mede te kennen, dat de jongelingen veel behooren te hooren weynig te spreken? daarom hebben wy twee ooren en een tonge. De veel-sprekentheyt is een teyken van hersseloosheyd, sprak eener, want de holle vaten klinken meest. Wy behoorden ons allen van dit gebrek te wachten, gedachtig zynde de spreuken des wijzen* Salomons, *wanneer hy zeyt: In 't veelspreeken zal de zonde vol zijn. Die hier van meerder begeert, leze het geleerde boexken* Erasmi, *dat hy van de Tonge geschreven heeft.*

N *Een*

Een leerlijk voor-beeld van een Schipper (na mijn oordeel)
Die met zyn schade zocht zyns naasten meeste voordeel.

Prov. 11.

Die 't koren zoldert heeft zijn vloekers en benyders.
Maar die het mild verkoopt, heeft veel gebenedijders.

CIcero, *in het derde boek van zijn Burgerlijke ampten; reedeneert zeer kloekelijk over deze historie, wil beweeren dat de eere in alle handelingen behoord voor de baat te gaan, want hy zeyd, of 't geviel (om by gelijkenisse te spreken) dat een oprecht Koopman, in groote dierte en hongers-noot, van* Alexandrien *afgevaren was naar* Rhodis, *met koren geladen, en hy wel wetende datter noch andere schepen van* Alexanderien *met koren geladen volgden, die ook naar* Rhodis *wilden, of die Koopman zulx niet behoorde te kennen te geven, dan of hy, dit verzwijgende, zijn koren mag op 't dierste verkoopen? Daar van wil* Autipater *dat men behoorde alles te openbaren, en den kooper waarschouwen. Doch* Dio-

DE mag're dieren tijd, ſchier tot in 't graf des doodes,
Verdrukten de Gemeente, in 't overoude *Rhodes*,
Waarom de mare vaſt met haren grooten trom
Op wekten 't naaſte land, tot hulp en trooſt al-om:
Tot dàtter eindelyk drie Scheepen zwaar geladen,
Met tarwe quamen aan, om yeder te verzaden,
Maar naulijks raakten zy uit d'ongeſtuime zee,
En wierpen 's anker uit in dees verſmagte reê.
Of d'opper-ſtierman roept, zo luide als hy mag brullen,
O Borgers! hier is graan om uw gebrek te vullen,
Maar koopt niet al te dier, of immers maar ter nood,
Want daar komt achter my noch een geheele vloot:
Dus houd een leege markt, wilt niet te hoog opſteken,
Want daar is voor de hand meer als u mag ontbreken.
„ Graan-koopers u vry ſchaamt, als gy u niet verkloekt,
„ En met u ſchade aldus 't gemeene beſte zoekt,
„ Wanneer gy gierig, om veel winning te verwerven,
„ Uw koren-zolders ſluit en laat'et graan verderven,
„ God geeft ook wie 'er vaſt met kommer en geduld,
„ Als uwen aas-zak maar is tot de keel vervuld:
„ Peynſt vryelijken dat des Rechters ooren tuiten,
„ Die eens op 't leſt voor u zal 's Hemels ſchuren ſluiten;
„ Als gy dan klaagt en kermt, werd ydel uwe hoop,
„ Wanneer hy zeggen zal: *mijn Graan is niet te koop.*

Diogenes *van* Babylonien *zey, dat de verkooper gehouden was alle de gebreken van zijn waren, (zo veel de wetten geboden) te verklaren, maar dat alles zonder bedrog, moſte geſchieden. Maar* Antipater *ſpreekt daar klaar tegen, en bewijſt, dat het gemeene profijt moet voor 't bezondere gaan, &c. Gy behoefde, ô* Cicero! *u zoo zeer met deze vragen niet bemoeyt te hebben, wat eerlyk of oneerlijk gedaan is, maar men weet het nu al veel beter. Men redeneert nu dus, het is eerlijk dat profytig is, en daar meê mag men nu alle dingen doen. Men ſtroit nu wel uit dat de ſchepen gebleven zijn, en dat het goed op 't veld bedorven is, en men bedenkt veel duizend kunſtjens, om alles te doen ſteygeren, God geve ook wie daarom zucht en kermt. De vervloekinge, zeyd* Salomon, *is op die 't koren verbergt, maar zegen is op zynen hoofde, die 't den armen uitdeelt.*

Aanmerkt dit vonnis doch, hoe aardig en hoe naakte
Een van drie Broeders naast des Vaders hert geraakte.

1 *Kon.* 3.

Den twist die *Salomon* kon scheyden t'geender uure,
Slist hy door middel van de levende natuure.

HOe de Oudè uyt de Liefde der kinderen tot de Ouderen gesproken hebben een vonnisse van de rechte erfgenaam, daar van zal deze beeldenisse u eenig bewijs geven. Daar waren drie gebroeders, doch twee uyt een ander bedde, dewelke zeer twistig waren om de erfenisse haars Vaders, vielen daar over den Richter zeer lastig, die ten laasten dezen vond bedacht, dat hy het doode lichaam des Vaders dee hangen aan een boom, en beval hun allen te schieten, wie des Vaders herte't naaste wist te treffen, die zou des zelve erfgenaam, en besitter der goederen zyn: de twee oudste schoten, maar de jonste beswijkende, zeide: eer zal ik alle

mijns

DE dood nam onverziens weg een ouden Vader;
Die in de Wereld noch drie Zonen liet te gader,
Twee van zijn eerſte Vrouw, maar van een ander bed
De derde Zone was: waarom dat altemet
De twiſt hoe langs hoe meer opreces naar 's Vaders ſterven.
Wie van hun drie gebroêrs des Vader goed zoude erven,
Maar als noch wet, noch lot hun ſcheyden mocht als vriend,
Zo hebben zy hun zaak den Rechter aangedient.
De Rechter, om veel eer hun twiſt-gekijf te ſlechten,
Deed 's Vaders doode lijf aan eenen boom oprechten,
En ſprak; het goed zal hem gewerden met der yl,
Die naaſt des Vaders hert kan treffen met den pijl:
Flux ſchooten d'oudſten heen; de jonſte zey, zeer bloode,
Ik ſterf, eer ik zulks doe, veel liever duyzend dooden.
Natuur betoonde, door dit mede-lijden, ras
Dat hy den erfgenaam, en ook met eenen was
De gene, die het hert des Vaders naaſt doorkliefde;
Niet met een ſtalen ſchicht, maar met oprechte liefde.

---

mijns Vaders erfniſſe derven, dan dat ik aan mijnen dooden Vader deze daad begaan zal. De Regter merkte uyt deze verſcheyden naturen, het verſchil der opregter Liefde, en oordeelde, dat die des Vaders regte erfgenaam niet konde wezen, die geen liefde tot hem droegen; maar dat de jongſte, als des Vaders rechte erve, niet verdient door 't ſchieten van de boge, maar door de rechte natuurlikke pijle der Vaderlijker liefde, zou en behoorde alleen erfgenaam te zijn. Welke daad des Rechters voor zeer prijſzelijk worde geacht. Dit ſchijnt dat de oude eenigzins uyt het wijze vonniſſe van dien kloeksten Koning Salomon *hebben getrokken, daar hy vonniſt over de twee Vrouwen uyt de natuurlijke en onnatuurlijke liefde, als in 't eerſte Boek der Koningen, in 't derde Capittel, te lezen is.*

De Moeder die de Jeugd wil voor de roé verſchoonen,
Die ſchent haar aangezicht en worgt haar eygen Zoonen.

Eccleſ. 30.

Die zynen Zone lieft, hem magtig zal kaſtyden,
Op dat hy in den dag der oudheid mag verblyden.

EEn miſdadige wierd om zijn overgeven boosheyd en dieveryen van den Rechters tot hangen verwezen: zynde by de galg, zo begeerde hy voor de laatſte reyze zijn moeder noch eens te ſpreken: wanneer hem nu zulks werde toegelaten, quam zijn moeder tot hem, die hy aan een zyde trok, al-eens of hy haar wat zonderlings had te ſpreken, maar komende aan haar aangezigt beet'er de neuze af; en, hem omme keerende, zey hy tot de toekijkers: ik heb deze daad gedaan, om dat mijn Moeder my in mijne jonkheid niet heeft geſtraft, maar in alle dertelheid en ongebondenheyd laten heen loopen, tot ik eindelyk aan deze ſmade-

EEr de misdader zal door 't nyppend henpe-venster
Aanschouwen van het licht den laatsten straal of glenster;
Hy zijne moeder kust, en rooft voor 't hoog Gericht,
Met zijne tanden haar den neus van 't aangezicht;
Omstanders (zegt hy) hoort, want d'oorzaak van mijn lyden
Mijn eygen Moeder is, vermids zy met kastyden
Noyt mijnen quaden aard getemt heeft voor den val,
Zy altijd naar mijn dood (tot yders spiegel zal)
Die teeken voeren, op dat andere ouders leeren
Hun kind'ren op te voên in alle tucht des Heeren.
„ De Moeder die haar kind niet in de jonkheyd temt
„ Van een recht moeders hert is 't eenemaal vervremt,
„ Die 't kind geeft lossen toom in alle zijn wellusten,
„ Sal met der tijd allenx een monster-dier toerusten:
„ De stramen in den naars van een quaad kind gewis
„ Het recht merk-teeken van een goede Moeder is,
„ Die haaren zoon bemind: op dat na al haar slaven
„ Zy niet een galgen-aas gevoed heeft voor de raven.

---

smadelijke dood en straffe gekomen ben: daarom zuldy, ô moeder! geen moeder, maar eer een wreede tyger, voor den naakomelingen dit teyken dragen, op datze, hier door gewaarschouwt zynde, mogen leeren hare kinderen in alle deugd en eerbaarheyd op te voeden. Dit is een zeer heerlijke lesse voor de Ouderen, op datze met alle middelen der kinderen welvaart bevorderen, en met vermaninge en straffinge aanhouden: want de jeugd is het was gelijk, daarmen lichtelijk in drukt watmen wil: booze reden bederven goede zeden, en die met den Godloozen ommegaat word bedorven: by den kreupelen leert men hinken: De quade Vaders (zeyd Plutaruchs) *zijn den kinderen quade raadsliedenen voor gangers tot booskeyd, maar de vrome Ouderen zijn haere kinderen als een spiegel om in alle deugden na te volgen. Men moet, zeyd* Salomon, *zo men zijn kinders lief heeft de roede niet sparen. Wie zyne roede spaart, die haat zijn zoon. Tuchtigt uwen zoon terwijl daar hope voor handen is. De roede en straffe geven wysheyd, daar-en-tegen een kind dat zijn eygen wille is overgegeven, schent zijn moeder.*

Terwijlen Hercles *ſlaapt, aldaar by is gelegen,*
Figuurlijk hem vertoont zijn twee verſcheyden wegen.

Matth. 7.

De weg na d'eeuwge dood is ruym, is breed, en wijd
Maar enge en ſmal is 't pad dat tot den leven leyd.

H*Ier zit de zoete jongeling* Hercules *en ſlaapt, terwijl zijn tedere ziel, in eenen droom van twee (doch zeer ongelijke) Jongvrouwen word beſtormt. De eene geheeten* Welluſt, *was opgetoyt, en hadde alles wat de werelt geven kan: ſchoonheyt, vriendlijkheyt, en alle bevalligheden: Zy zeyde, ô Jongman! by my is te vinden alles wat uw hert mag begeeren: weelde en welluſt is voor u open, ziet mijn padekens zijn met rooskens beſtroyt, en daar is niet of uw herteken zal daar in vermaak hebben. Omhelſt my daarom, en verlaat de andere Jongvrouw, die met haar geveynſt en ſtadig gelaat u zoekt tot ſwaarhoofdigheyt te beweegen,*

volgt

TErwijl *Alcides* lag met *Lethes* zachte stroomen
Besprenget van den slaap, 's doods zuster zag hy komen,
Twee schoone *Nymphen*, of Goddinne met geneugt.
d'Een was *Wellustigheid*, en d'ander was de *Deugd*.
De *Wellust* quam zeer zoet; gelijk de morge, blozen,
De weg daar zy op liep beschildert was met roozen,
En d'ingang was heel breed: maar weêr in 't tegendeel
Was d'uitgang nauwe en scherp, vol droefheid al geheel.
De *Deugd*, de witte *Deugd*, door doornen, en door struiken
Wees eenen engen pad; schier nauliks om gebruiken;
Maar hoemen dieper zag, hoe blyder hy met lust
In 't einde mede-bracht een aangename rust.
Dus stond, van deze twee, hem 't aldernutst te kiezen:
„ Die 't eene winnen wil, het ander zal verliezen.

---

volgt my, en gy zult tot de gelukzaligheyd ingaan. Ondertusschen sprak d' ander Jongvrouw, geheeten Deugd: *O lieve jongeling! indien gy verstond wat tot uwen besten dient, gy zoud u door deze aanlokkende en bedrieglijke Juffer niet laten bewegen: 't Is wel waer dat zy voor de oogen u alles lieflijk vertoont, maar ziet, hoe in 't einde van deze weg niet en zijn dan doornen, struiken, vier, rook en damp: Daar-en-tegen al ist dat u mijnen weg hart dunkt, zoo zalze u nochtans leiden tot alle heerlijkheyd, vreugde en rust, alzoo dat gy daar door, als een overwinner, de Kroone der eere sult dragen, zonder welke geen oprechte gelukzaligheyd te vinden is. Hier mee wilden de Oude te kennen geven, dat de Jongelingen, die als op den dry-spronk hares slibberigen levens stonden, lichtlijken door de gladde en dertele wereld verleyd waren, maar dat de Ouderen als de rechte wijsheyd haar der kinderen gehouden waren, die zelve voor des werelds bedrieglijkheyd te waarschouwen, en haar tot ter Godzaligheyd en deugd te vermanen.*

Een algemeene leer van 't nieuwe boter-vat,
Dat zijnen reuk behoud na 't eerſte zap of nat.

Proverb. 22.

De leere die het Kind is in de Jeugd gegeven
Gemeenelijk het zal behouden al zijn leven.

D*E verſtandige mannen hebben altijd de menſchen, door taſtelijke redenen tot de deugd willen leyden, en over zulx zeyden zy :* dat een nieuwe aarden pot lange ruiken zal naar 't gene eerſtmaals daar in gedaan is; *en dit bedieden zy tot de op-voedinge der kinderen, dat die zelve ook lange tijd zullen behouden wat zy in haar jonkheyd hebben gewent en aangenomen. Hoe weynig word daar (God betert) op gepaſt : de beeſtjens, hoe onnozel, hebben zorge over hare jonge, maar de menſche is dikwils in 't tegendeel ſchuldig, vermids der Ouderen zorge niet daar over ſtrekt, maar laten die in alle dertelheyd en ongebondenheit heen loopen. Het moet vroeg krommen dat een goede haak zal wezen, zeid het ſpreek-*

woord,

HEt is noch hedensdaags een algemeene spreuke,
„ 't Vat houd na 't eerste sap doch altijd zijne reuke.
Dit heeft *Lycurgus* eer natuurlijk op het blootst
Met eenen ranken Wind, en Huis-hond uitgeboostt.
De wind-hond bry en pap hadde altijd in de koken,
Den Huis-hond op de jacht 't gevangen wild geroken:
Dees bracht hy beide op 't leste in 't openbaar ten toon:
Elk koos van stonden aan het geen hy was gewoon.
De Wind-hond koos den bry, en d'ander koos het wild-braad.
En eten t'zamen op, eer een van beiden stil staat.
„ O Ouders! leert hier uit, eer gy u doet te kort,
„ 'tKind aart naar't geen men hem van jonks heeft ingestort.
„ Dus houdet van der jeugd in eenen goeden regel,
„ En drukt hem in 't gemoed de deugd als eenen zegel,
„ Want 's kinds herte is als wasch, waar in gedweeg en mild
„ De meester prent en drukt de letter die hy wild.

---

woord, zo moet men zich ook van der jeugd op tot ter deugd gewennen, op dat alzo uitgevoert word, waar toe de menschen geschapen zijn. Dat is om God en zijnen naasten lief te hebben. De opvoedingen behooren zeer zorgvuldig te geschieden, want zo een rijk man naarstig is om een goed Paard, Hond, Papegaay, &c. met zorge en vlijt op te brengen, zal hy dan niet meer bekommert wezen zijn kinderen in Godtzaligheyd op te voeden? De daat van Lycurgi *honden is zeer leerlijk, en als* Diogenes *zag dat een zekeren* Pædagood *een dertelen jongen had, sloeg hy den meester met zynen stok, en zeyde: waarom enderwijst gy uw kinderen alzo? gevende den meester meer schulds als den kinderen. Om gewin te doen, akkers te bouwen, om alles zuiver en puntig te houden, en andere verweende dertelheytjes te gebruiken, daar is al onze zorge en vlijt gelegen, maar op der kinderen zeden en onderwijsinge, en om onze eygen gebreken te beteren, daar word niet op gelet.* Diogenes, *de hondachtige genaamt, was eens by een, die zijn huis heel zuyver had opgeschickt, te gast: maar de Waard was een vuil en ongemaniert mensche, en naar dat hy omgesien had, waar hy zijn spog werpen zou, vond het over al schoon, dies hy 't wierp op des Waards lijf, zeggende: dat hy nergens vuiler plaats kon vinden, bestraffende alzo de dertelheyd der huizen, en d' onmanierlijkheyd der menschen.* Salomon *zeyd: gelijk men een jong kind gewent, zoo laat hy daar niet af als hy oud word.*

Gy ziet 't gebreideld Ros *hier met een Vrouw beladen,*
Die elk verwondert heeft met mannelijke daden.

Judith 13.

Bethulia, door Gods en *Judiths* tegenweyr,
Nam *Holofernes* 't hoofd, en ſloeg het gantſche Heyr.

D*Er Vrouwen dapperheyd en mannelijke kloekheyd, heeft deze Koninglijke Heldinne* Semiramis *zoo levendig vertoont, dat zy daar in wel boven aan mag geſteld, en tot triumph met een Lauwer hoed bekroond worden. Wy willen nu niet van de oorzaken, maar van hare daden alleen ſpreken. Zy is geweeſt een Vrouwe, met een razernije, om te regeeren, bevangen. Want als zy met loosheyd van haren man* Ninus *(gelijk eenige ſchrijven) had verkre-*

ZIet hoe een manlik hert ſchuilt onder vrouwe kleed'ren
Ziet hoe *Semiramis* ſteld 't heyr in zijn geled'ren,
En hoe kloekmoedig zy grijpt, op het oorlogs-paard,
Met d'eene hand den toom, met d'ander hand het ſwaard,
Hoe d'afkomſt van haar bloed, en Koninglikken adel
Zy niet op 't bedde toont, maar op den gouden zadel,
En rijſt noch 's morgens vroeg, voor 't blinken van de zon,
Als eenen blixem op na 't pratte *Babilon*,
Zy ſtrijd, zy overwind, zy ſlaat den vyand t'onder,
En met veel wapen-roofs keert weer als eenen donder.
Zie hoe zy haar parruik diep in de palmen bergt,
Hy ligt al voor 'er neêr, die haar ten ſtrijde tergt.

---

kregen dat zy alleen vijf dagen den Sçepter des Rijks voeren mocht, heeft zy den Lakeijen geboden haren man Ninum *te dooden. Als zy nu door zoodanigen middel tot het Rijk was gekomen, veinſde zy daar na te wezen een zone* Nini, *en dewijl zy vreeſde dat een Vrouw niet zoude gehoorzaamt worden, trok zy mannelyke kled:ren aan, met een hoed op 't hoofd, en als zy daar na wederom zag dat men, door haat en nijd, haar Fortuin afgunſtig was, heeft zy den Heeren vertoond wie zy was; dus wierd haar de daad tot eer en verwondering af-genomen, heeft alzoo het Rijk 42 Jaren geregeert, na dat zy Æthiopien met geweld ingenomen, den Indiaan krijg aangedaan, vele volkeren gedwongen had. Zy heeft de Stad Babylon gebouwt, en met een mure omtrokken. Is noch ten laatſten van haren Sone* Nino, *die zy tot onbehoorlijke liefde verzocht, gedood.*

Tomyrus Cyrum *slaat, en werpt, geheel verwoed.*
Tot wraake van'er Zoon, zijn doode kop in 't bloed.

Job. 15.

De goddelooſe Menſch leeft altijd in beſwaren;
Ook en weet de Tyran 't getal niet van zijn jaren.

H*Oe licht het rad der* Fortuine *om rolt, en 't onderſte boven keert, daar van kan deze geſchiedeniſſe u volkomen genoeg doen. Wanneer* Cyrus, *Koning in* Perſien, *vele Landen en Rijken had ingenomen, over zijne vyanden door zyn groote ervarentheyd heerſchte, en veel ſlagen triumphelijk uitgevoert, ten leſten* Aſien *en* Orienten *onder zijn heerſchappye gebracht had, is met gantſcher macht op de* Schyten *gevallen, die doenmaals van een Koninginne wierden geregeert: wanneer nu* Cyrus *zijn leger had geſlagen, zond de Koninginne* Tomyrus *haren zone* Sargapiſem, *met een derde deel des legers, naar* Cyrum *toe, en als zy by* Cyri *leger quamen, vonden zy 't zelve vluchtende verlaten, maar door*

'T WAs *Cyro* niet genoeg dat zijne kroon bepeereld (reld,
Was met den halven kreyts van d'onbedwingb're we-
Hy moft in *Schyten* noch den kloeken wapen-held
Tomyris liefsten Zoon begraven in het veld.
De Moeder is bedroeft, haar oogen tranen leken,
Zy trekt het harnasch aan om haars zoons dood te wreken.
O Cyre wreed tyran! ziet wie gy hebt getergt!
(Segt zy) ik zal u bien het voorhoofd in 't gebergt,
Daar gy het dorftig zand met mijnen bloede drenkten:
Zy trekt hem in 't gemoed, en flaat hem in der engten
Met al zijn Oorlogs-heyr, in 't krieken van den dag,
Dat niet een overblijft die 't na vertellen mag.
De ftrijd is nauw' ge-eynd, of zy gaat haar verkloeken,
En onder zo veel doôn den dooden *Cyrum* zoeken,
Zoo lange zy hem vind; en laat van ftonden aan
Zijn bleek befturven hoofd van zijn koud lichaam flaan:
Het Konings-hoofd zy neemt met eenen grammen moede;
En worpet in een vat, dat vol is van den bloede
Van zijn verflagen volk; ligt (zegt zy) daar in 't nat
Du bloed-tyran! die noyt waart van den bloede zat.
„ Aldus wie bloed vergiet ('t is zo van God befloten)
„ Diens bloed werd uit geftort, en wederom vergoten.

---

door liftigheyd waren daar ingelaten vele weynen en voorraad: wanneer nu de foldaten met den drank bezig waren weinig op den vyand denkende, heeft Cyrus *hun overvallen en doodgeflagen.* Tomyrus *hier over niet weynig geftoort, doch met een manlijke dapperheyd gewapent wezende, vlucht zy, en lokt* Cyrum, *dat hy in de engte der bergen haar vervolgt, alwaar zy hare hinderlagen over al geleyd had: doen bood zy 't hooft, en bezetten hem zoodanig dat zy* Cyrum *met twee hondert duizent* Perfen *verfloeg, alzo datter niet een over bleef. Naar dat zy onder de dooden den Koning* Cyrum *vond, liet zy hem 't hooft afhouwen, wierp het zelve in een bekken of emmer vol bloeds, zeggende: ô* Cyre! *gy die altijd naar menfchen bloed gehaakt en gedorft hebt, zuipt nu dat gy zat en verzadigt zijt: En dus liet deze beroemde Monarch, daar voor het alles beefde, zijn leven. Wy mogen met den treurdichter* Seneca *wel zeggen*

Die 's morgens blonk in macht en eer,
Leyd 's avonds dood verflagen neer.

Ziet

Ziet hoe Ulissis *maats en makkers met malkand'ren,*
Door Cyrces *toover-drank, in wild gediert verand'ren.*

2 *Petr.* 2.

De Hond, is weêr gekeert tot zijn uitſpouzel ras,
De Zeuge weêr in 't ſlijk als zy gewaſſchen was.

D*E Poëten hebben verſiert, dat wanneer* Uliſſes *was verſteken door ſtorm, en zijn gezellen door den lieflijken zang der* Syrenen *verlokt zynde, en uit de tooverſche beker van* Circe *gedronken hebbende, zijn verandert in Honden, Verkens, Paarden, Kik-vorſſchen, Olyphanten, Oeſters, &c. Maar* Ulyſſes *haren zang en drank kennende, ſtopte zijn ooren met waſch, en liet hem aan den maſt van zijn ſchip binden, ook door* Mercurius *gewaarſchouwt wezende, die hem het kruid* Moly *gaf, om voor de tooverye onbeſchadigt te wezen. Hier mede verſtonden zy dat de menſch lichtlijk door* Circe, *dat is, door de verleidende wereld kon werden bedrogen, zo dat de menſchen in rechte beeſten, dat is, in beeſtelijke zede en leven veranderden. Maar dat zy met 't kruid* Moly, *dat is, met wijsheyd en voorſichtigheyd gewapent wezende,*

de

Ziet hoe *Ulissis* volk (in eenen storm versteken,
Aan 't land *Cyrceum* vast) door *Cyrces* looze streken
En boozen toover-drank verliesen 's lijfs gedaant,
Die Menschen waren eerst zijn Beesten eermen 't waant.
Aanschouwer, zoo u dunkt dat gy wel mocht ontbeeren
Dees zeldzaam fabel, die (zoo 't schijnt) u niet kan leeren
Hoort hoe de Wijsheyd zelfs zo aardig hier op gloost,
Als in den kerker zy *Boëthium* vertroost:
Zijn menscheyd (zegt zy) is verdweenen en verslonden,
Die onderworpen is het juk der snoode zonden;
Die zich in 't quaad verkeert; 't zy d'eene of d'ander uur,
Terstond daar door verliest zijn Mensch'lijke natuur:
Wie door begeerlikheyd pleegt onrechtvaardig grapen,
Is eenen Wolf die zich geneeret op de Schapen:
Die twist en tweedracht maakt, die is alreê gestraft,
En eenen Hond gelijk, die yeder tegen blaft:
Die vrolijk is wanneer hy iemand iets ontlorden,
Te recht met eenen Visch mag vergeleken worden,
Die toornig briest en grimt, ja maakt een groot geschreeuw,
Te recht inwendig draagt het harte van een Leeuw:
Die stadig is bezorgt met vele onnutte vreezen,
Mag voor een bloode Hinde of Hert gehouden wezen:
Die traage is, luy en bot, in wezen en in schijn,
Dat moet in zijne huyt wel eenen Ezel zijn:
Die wispelturig is, met veele onstade grillen,
Zal van de Vogelen zo vele niet verschillen:
Die in onreynigheyd en vuiligheyd op wast,
Is aan den snooden lust der vuiler zeugen vast:
„ En aldus wert de mensch (ik stem het met veele ouden)
„ Een beest, al heeft hy schoon zijns lijfs gestal behouden.

---

deze toover-dranken kennen tegenstaan. Veel geleerden hebben aardige vindingen over deze fabel gehad, en gezeyd, dat Ulysses *macht hadden die weder tot menschen te maken, de Oester zeyde een Visscher geweest te hebben, de Mol een Landman, de Slange een Doctoor, &c. En dat niemand weer mensch wilde wezen, vermids de groote swarigheden die den menschen onderworpen waren, &c. Men mag deze* Circe *te recht by de dronkenschap vergelijken, want zy de menschen in allerly beesten verandert, wanneer men haren drank te vele nuttigt.* Ulysses *zou ook dit zelve niet ontgaan hebben, ten ware hy hem van deze drank had onthouden.*

De daad Penelopis *is een leerachtig voorbeelt,*
Want met haar kuyſcheyd zy d'onkuyſcheyd heeft veroordeelt.

Eccleſ. 26.

Een deugdzaam fijne Vrouw, die eerbaar is en kuiſch,
Is 't beſte goed des mans, en 't çierzel van haar huis.

HIer ſit Penelope, *het rechte beeld der kuisheyd en eerbaarheyd: die met groote wijsheyd en geſtadigheyd, haar eer onbevlekt heeft bewaart: want als* Ulyſſes *twintig jaren lang had hier en daar geſwerft, wierd zy dikwils tot oneerbaatheid aangelokt, maar bewaarde altyd haar eer ongeſchent: en alzo haar nogtans liſtige lagen wierden geleyd, dat zy vreeſde v an haareer ſchip-brekinge te moeten lyden, heeft zy hun opgehouden ter tyd haar webbe geweeft was, van 't welke zy voorſichtelijken des nachts ontweefde, 't gene zy des daags geweeft had: tot ondertuſſchen* Ulyſſes *wederom den dorpel zijns huys betredende, zijn eer-*

KOmt by *Penelopen*, ô Vroukens! hier ter ſcholen,
Die, t'wijl *Uliſſes* vaſt gaat twintig jaren dolen,
(Thien jaren om de blom van *Menelai* hof,
Waarom 't ſchoon *Troijen* werd vernielt tot gruis, en ſtof:
En even zo veel tijds, door d'ongeſtuime baren;
Waar met hy ſtoffe geeft *Homeri* zoete ſnaren)
Haar zuiverheyd behoud, hoe lange hy vertoeft,
Zo blyft zy hem getrouw, hoe hert zy werd beproeft,
Van zo veel welpen, en ontſtekene benyders,
Van haar ſneeuwitte vleeſch: 't zyn al vergeefſche ſtryders
Hoe zy gepynigt werd: *Ulyſſes* is lang weg,
Miſſchien door *Hectors* ſwaard gevallen in 't beleg,
Of op zijn wederkomſt (dit hebdy licht te giſſen)
Verſopen in de Zee, gegeten van de viſſchen.
Maar als zy nu op 't leſt zal laten in den ſtrijd
Het heiligſt dat zy heeft; Ulyſſi toegewyd,
Zy hun uitſtelt zo lang, tot dat zy 't fijne webben,
't Welk zy begonnen heeft, zal afgeweven hebben.
Hier meed' zijn zy gepaait, dus wat zy in den dag
Weeft, dat ontweeft zy 's nachts als 't niemant van'er zag
O Pollen! zydy blind: gy meent den brant te bluſſchen,
Ziet wat zy 's nachts ontvlecht; zo lang tot ondertuſſchen
Ulyſſes weêr betreed den dorpel van zijn huis,
En met zyn komſt verlicht zijns vrouwen laſtig kruis.
De minnaars druipen weg, zy zien haaſt wat daar t'huis leyd:
„ Dies komt de kroon haar toe van d'onverwonnen kuiſcheyd,

---

eerbare vrouwe in onbeſmette liefde ombelſde. Hier door worde alle deugtzame vrouwen geleert, datter geen heerlijker nog treflijker zaak is, als de eerbaarheyt en kuiſcheyt. Simonides *prijſt een Vrouw die het Byken gelijk is, kuiſch, zuinig neerſtig, niet loopig, maar zorgvuldelyk haar kinderen opvoedende. 't Is ook geen kleynder zaak, een eerlyk wel gewapent gemoed te beſtryden, dan een vaſte ſtad te bevechten. Daarom zeyden d'Ouden, dat de ſtad Troyen in thien jaren was gewonnen en ingenomen, maar dat de kuiſche* Penelope *in twintig jaren niet kon tot oneer overwonnen worden. Onder alle Chriſtelyke gevechten (zeyd* Auguſtiuus) *is de hardſte veld-ſlag de kuiſcheyd, want daar is een gedurige ſtryd, en een onverwinninge die zelden gebeurt.*

't Oprechte Vriendschaps Beeld *drukt hier zijn eygenschappen*
Op 't alderlevenst uit, ô volget zijn voet-stappen!

Prov. 17.

Een trouwe en oprecht vriend heeft lief tot allen tyden,
En als een Broeder is altijd bereyd tot lyden.

TE *Romen was een Jongelinks-beeld op-gerecht, daar by de verstandige Heydenen uitdrukken wilden het beeld der oprechter vriendschap: want men had om zijn jeugdig hoofd geschreven* Hiems: Æstas, *dat is,* Winter, Zomer: *Op zijn herte was gesteld* Procul, prope, *dat is,* Verre *en* Na-by: *Op den zoom zijns kleeds stond* Mors, Vita, *dat is,* Dood *en* Leven. *Hier mede verstonden zy dat de Vriendschap most altijd even groen en jeugdig zijn, alzo dat die zelve noch door den* Zomer, *noch door den* Winter, *moest vergaan, dat is, dat men die in* Voorspoed *niet moest verachten, noch in* Tegenspoed *vergeten,*

EEn *Statua* tot *Room* was waardig aan te merken,
't Oprechte *Vriendschaps Beeld*, weldadig in zijn werken,
Was eene Jongeling, met een blyde aangezicht;
Wyl ware vriendschap nooit, door ouderdom, beswicht:
Syn kleed was vrolik groen; de Vriendschap is steeds jeudig,
En elk een aangenaam: in zijn zoet voorhoofd vreugdig
De grijze *Winter-tijd;* en *Zomer* was geprent;
Wyl vriendschap in onspoed, en voorspoed blijft ontrent:
Op zijnes herten kolk gedrukt stond *by* en *verre;*
Wyl Vriendschap *verre* en *by* schijnt als een morgen-sterre
In zynder kleed'ren boord stond *dood* en *leeven* beid';
Wyl 't leven noch de dood geen ware Vriendschap scheid.

---

ten. De Vriendschap moest ook oprecht zijn, dat men die van Na-by *voor de oogen niet moest vertoonen met een schoon beveinst gelaat, maar datmen die zelve van* Verre, *dat is achter de rugge ook moeste bewijzen, want het is niet genoeg dat men voor de oogen schoon is, maar van verre moestmen niet anders wezen.* Herodotus *zeyd, daar is geen kostelijker ding als de vriendschap eenes oprechten vriends.* Gregorius *spreekt, dit is de Wet der warer vriendschap, dat die gene die in voorspoed lief heeft; ook in tegenspoed behoort lief te hebben, zoo wel van verre als na by, zoo wel in leven als in dood. Om de vrienden te beproeven, zeyd* Erasmus, *moet men doen als met de vaten, daar men eerst water, daar naar wijn in doet. Hebt onder vele een goede* Alcebiades, *om te proeven wie zijn beste vrienden waren, liet een mans beeld in een donkerachtige kelder brengen, en zeyde dat die zelve man van hem gedoodet was, en bad een ieder datze hem doch met raad en daad wilden bystaan, op dat deze doodslag mocht verborgen blijven. Wat doenze! zy weygeren alle part of deel daar aan te hebben, uitgenomen* Callias, *die zeyde, hy wilde hem helpen en bystaan in alles wat het was. En hier uit heeft hy* Callias, *voor zijnen besten vriend geoordeelt. Daarom zeydmen:*

Vriend in der nood,
Vriend in der dood,
Vriend achter rugge,
Dat is een vaste brugge.

Hoe twee gemakkers zijn malkandren trouw gebleven.
En hebben in 's doods-nood d'een d'ander niet begeven.

Joan. 15.

Waar zagmen grooter liefd (hoe vurig zy oit brande!)
Dan daarmen ſtelde 't lyf voor zynen vriend te pande?

DAmon *was van den Tyran* Dioniſius *in een ſterke Kerker, om gehangen te worden gesloten, voor welken* Pythias *borge bleef, dat hy ondertuſſchen naar huis zou reyzen en zijn zaken beſchikken, om te beſtemder tyd weder te keeren, anderzins zou de borg voor de ſchuld moeten betalen. Hier op bleef* Pythias *in de boeyen, en 't ſcheelde niet zeer, of de ſtraffe zou aan hem worden volbracht. Ondertuſſchen komt* Damon *de doodſchuld te betalen.* Dioniſius *hier over, meer verwondert als verſchrikt zynde, beroerde, deze getrouwigheyd zoodanig het herte van den Tyran, dat hy hem niet alleen 't leven ſchenkte, maar begeerde ook als*

IN eenen diepen put lag *Damon* vaſt gebonden,
Zijn borg bleef *Pythias*, hy werd na huis gezonden,
Mids dat hy keeren zoude, en uit de vangenis
Des kerkers ſijnen vriend verloſſen voorgewis:
De wederkomſt vertrok, de tyd was heel verſtreken,
Maar *Pythias* (eilaas!) bleef in de vreeze ſteken:
Zijn vonnis was gemaakt, hy werd geleid ter dood,
Maar *Damon* t'wijlen komt, en ziet hem in den nood.
Heer Koning (zeiden hy) taſt my aan zonder zorge,
Ik ſchuldenaar ontſlaa hem van zyn trouwe borge;
Ik ben de rechte man, ik heb de dood verſchult,
Dies mijnen vriend ontſlaat, en 't recht in my vervult.
De Koning als verbaaſt bezag dees lieve vrinden,
Die trouw tot in der dood malkanderen beminden,
Dies hy verwondert was, en in zich zelven loeg,
En om ſo trouwen daad hun beide-gaar ontſloeg.
„ Dus eene trouwe vriend is beter als veel broedren,
„ Een koſtelikker ſchat dan al des werelds goedren.

---

als een derde gezelle, in hun beyder vriendſchap te wezen. Zo edel is de kracht des deugds, dat zy by den ondeugenden zelve eerwaardig is. Hier mag men zich bilyk over deze vrienden verwonderen, maar hoe weinig worden die doch gevonden? Hieronimus *verhaalt, datter by de Hiſtorien der Heydenen maar acht paar opregte vrienden te vinden zyn:* Tarquinus *zeyde, dat hy balling wezende, eerſt verſtond wat oprechte vrienden waaren, als hy geen vergeldinge met de werken konde bewijzen.* Herodotus *zeyd: het koſtelijkſte van alle Rijkdommen is, een vriend die te gelijk verſtandig en goedgunſtig is. Men plag eertyds*, *zeyd* Lucianus *de rijkdom na de vrienden te ſchatten. Zo dat men ſprak liever Geldeloos dan Vriendeloos. Maar nu is 't heel verkeert, en men mag dat ſpreekwoord wel om-keeren, en zeggen: Liever Vriendeloos dan Geldeloos, want*

Hier voortijds was de Liefd' en Vrindſchap groot geacht:
Maar loopt nu als beroyt; en ſlechts naar winſten tracht.

Empedocles bewijst hier met een kluchte fijn
Dat daar het Vyerschaar slaapt, de Rechters Ezels zijn.

Jerem. 22.

Om dat *Josiæ* Zoon 't gerecht niet wil handhaven,
Als eenen Ezel hy op 't veld zal zijn begraven.

EMpedocles *had aangenomen, als voorspraak, 't recht eens beschuldigden te verdedigen. By den Rechters komende om zijn zake te bepleyten, vond die slapen: hier over bedacht hy kluchtig een fabeltjen, dat een man had gehuurt een Ezel daar de eygenaar neffens ging, om ter gezetter plaatze den Ezel weder tot hem te nemen. Onderwegen was haar den middag-zon zo verdrietig, dat zy twistig wierden wie in de koele schaduwe van den Ezel zou rusten, de reisige man zey, terwijlen hy den Ezel gehuurt had, zoo quam hem ook de schaduwe, daar-en-tegen beweerde d'ander, dat hem den Ezel behoorde, over zulks de lommer mede, al zo dat beyde deze om eens Ezels schaduwe twisteden: hier*

mee

EMpedocles voor 't recht of vierſchaar onverſaagt
Als taalman quam, voor een die hert was aangkelaagt:
Daar komende vond hy de Rechters t'ſamen ſlapen;
Dies ſprak hy kluchtig om hun liſtig te betrapen:
Een Reyziger, als hy om reyzen was bedocht,
Huurde eenen Ezel, die hem ſpoedig dragen mocht;
Maar onderwegen hy aam-achtig en ſchier flaauwe,
Koos voor des middags brand des Ezels koele ſchaauwe:
En d' eygenaar des muyls, die van der zonnen vlam
Schier ſmolt, die zeyde dat 's beeſt lommer hem toequam;
Doch d'ander wilden hem daar mede niet geryven:
Dus om een Ezels ſchaau' men twe zag heftig kyven, &c.
Hier mede *Empedocles* zweeg of hy was vermoord,
De Rechter hoorde toe, en ſprak vertelt ons voort.
Doen loeg de Philoſophe, en voegde noch by dezen,
Recht eenen Ezel gy moogt vergeleken wezen,
Want in een Ezels ſchaauw ſchept gy veel meer vermaak
Als gy deed doen gy ſliept in des miſdaders zaak.
,,O dat was recht gezeyd! zy mogen't noch wel hooren:
,,Vry Muſa! waar hy zit daar vat hem by zijn ooren.

---

mee brak hy zijn reeden af: De Rechters, hier na luyſterende, zeyden, hoe is 't doch voort hier mee toe-gegaan? Doen ſprak Empedocles, *gy, ô Rechters! mocht wel by Ezels vergeleken wezen, die meer behagen ſchept in dezes Ezels ſchaduwe, dan in dezes misdadigen recht, en heeft alzoo deze ſlapende Rechters beſchaamt gemaakt. Men leeſt van* Philippus *van Macedonien, dat, terwijl hy ſlaperig zat in den raad, een ſententie worde uytgeſproken over eenen* Macheta, *die niet al te regt was.* Macheta, *ontſtelt zijnde, zeyde, ik appellere hier over: de Koning verwondert, als geen hooger appél kennende, ſprak, tot wien wilt gy appeleere? tot u Heer Koning, zeyde hy, zo 't UE. beliefde den ſlaap wat ter zyden te ſtellen, en nauwer op myn zaak te letten. De Koning hervat die zelve, bevint dat hem ongelyk gedaan is, hy weder-riep 't geoordeelde niet, maar betaalt de zelve 't geld daar* Machetas *in verwezen was, en deze daad worde voor groote eer en wijsheyd gehouden. De Rechters behoorden opmerkende te wezen, ſeyd* Ariſtoteles, *en met ziele en reden alles te overwegen. Vervloekt is hy, zeyd* Salomon, *die de godlooze rechtvaardigt; en verdoemt de Rechvaardige, zy zijn beyde by Gode een grouwel.*

Archilla *heeft uit liefde, en Broederlijker zorgen,*
Goedhertig zijnen Vriend geholpen in 't verborgen.

Matth. 6.

Werpt met u rechterhand de gaven in Gods koffer;
Dat zelfs de slinker niets weet van u heilig offer.

W*Anneer de rechte armen in haar ziele zuchten, en haar eerlikke armoede noch zoeken te verbergen, door 't derven van hare zobere nootdruft: dan is 't tijd dat haar de helpende hand worde toegereykt: zulx verstond ook de goedhertige* Archille *wel, die zijnen oude vriend in droeve, doch eerlikke armoede vindende, niet ongetroost heeft gelaten, maar heimelik onder een slaap-kussen verborgen een goede penning, tot stuttinge en onderhoudinge van zijns vriends bedroefde leven. Dit was een recht broederlik stuk. Want hy leide zijn schatten in de herten der armen. 't Is van deze zake niet vreemt datmen leest van* Alexan-

A*Rchillis* (zoomen zegt) die milde en rijk van goed'ren,
Stond den bedroefden by, als waren 't zijne broed'ren,
Naù speurende hoe dat in grooten nood gebrocht
Was zijnen lieven vriend, hem vlytig heeft bezocht,
En heimlyk onder zyn zit-kussen weg gescholen
Een goede zomme munts, als of hy 't had gestolen.
„ Hy heeft een ryk thresoor die zo zyn goed besteed,
„ Dat hy 't nauw zelver speurt, noch zijnen vriend schier (weet,
„ De gifte blyft hem by, zyn weldaad onvergeten
„ Hen weder in de schoot werd dobbel toegemeten.
„ Des armen dorstig hert dat is des wyzen flesch,
„ Zijn gelden hy verspaart in zijnes naasten tesch:
„ Hem zelven hy besteelt, en maakt veel goede vrinden,
„ Die hier zyn goed verliest die zal 't hier namaals vinden.

---

der de Groote, *die gevraagt zijnde waar doch zijne schatten lagen, zeer wel antwoorde: in deze kisten: wyzende metter hand op zijne vrienden. Indien de Heydenen dit zelve hebben gedaan, wat zal ons Christenen afhouden dat wy onze handen van den armen aftrekken? of dunkt ons dat de beloften maar ydel zijn, daar mee wy aangeport werden om onze even-naasten by te staan? zeker neen. Wy doen Christo zelve weldaad in zijne leden. Laat doch de Heydenen ons in dezen niet beschaamen: Wy zyn doch maar Rente-meesters, en geen Heeren van onze goederen. De mildadigheit, zeyd* Augustinus, *is een roeringe onzer ziele, vry-hertig gevende, zonder hope van vergeldinge. Doch men moet, zeyd* Ambrosius, *in alles mate houden, op dat de mildigheyd niet in verquistinge verkeere, en dat men lange mag gevende blyven, want men vraagt juyst niet watter is gegeven, maar uyt wat hert zulx is voortgekomen.*

Hier ziedy't ſchoon voorbeeld, den grooten Roomſen Tempel
Van 't menſchelijck verbond *ons tot een goed exempel.*

Eccleſ. 5.

Het geen gy God belooft wild hem geenſins ontrekken;
Want een mishagen heeft den Heere aan de gekken.

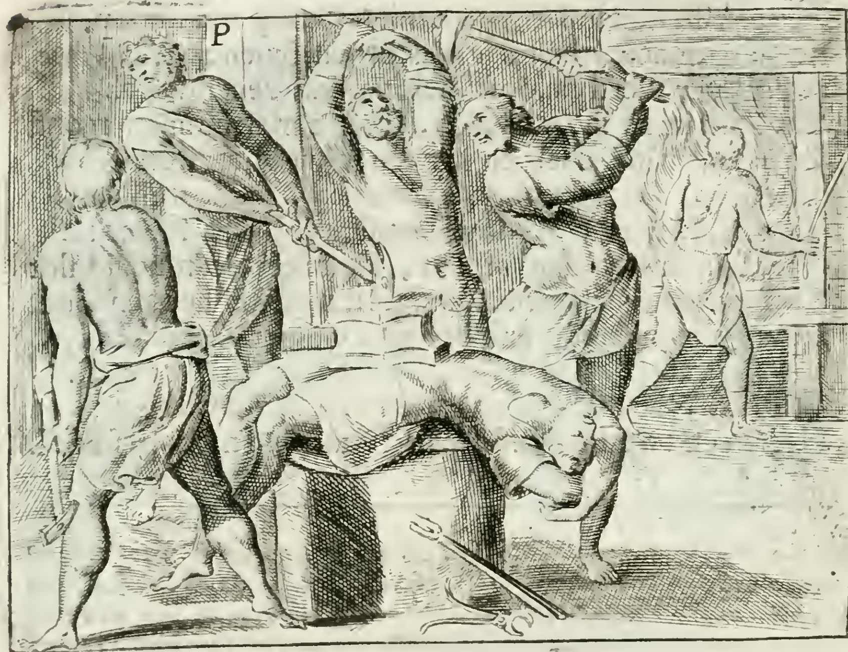
D*Eze* Numa Pompilius *is geweeſt de tweede Koning van* Romen, *die* 42 *Jaren zeer treffelijk heeft geregeert, is zeer ſuperſtitieus geweeſt, hy beminde de Gerechtigheit boven maten, en heeft allerley Prieſterlijke en Burgerlyke Wetten ingeſtelt. Hy liet ook binnen* Romen *bouwen de* Tempel der Beloſten, *al het geen dat in deze plaats wierd belooft, moeſt onverbrekelyk naar gekomen en volbrogt worden, wierd ook meer dan een zegel of hand-ſchrift geagt. Maar waar*

N*Uma Pompilius* liet ſtichten binnen *Romen*
Den *Tempel des Verbonds*, zeer ſchoon en uitgenomen,
Hy was heel paſſer-rond in zynen omme-loop,
't Gewelf te ſamen hing gebonden knoop aan knoop.
De Romers quamen hier, 't was eenen fijnen regel,
Al 't geen hier werd belooft hielt vaſt als eenen zegel.
„ Phy! ſchamen moeten zich, die nu met hunnen mond
„ Beloven dit oft dat, en breken 't weêr terſtond.
„ Wie iemand iets belooft (paſt wel op deze leere)
„ Is door zijn eigen woord verbonden aan den Heere:
„ Wie zijn beloft dan breekt, die breekt een heilig ſlot
„ En ſpot met geenen menſch, maar met den hoogen God.
„ Dus als gy iets belooft, ziet of gy 't ook kund boeten,
„ Want 't is een ſchuld die gy zult God betalen moeten.
„ Wie zijn verbond niet acht, en zijn beloft vergeet
„ Heeft een twe ſnydend ſwaard voor zijnen hals geſmeed.

---

waar toe zijn nu onze tyden verloopen! Men weet nu qualijk waar men op betrouwen mag, op beloften? dat zijn woorden, en niet meer als wind. Op zegelen en brieven? och die hebben zoo weynig om 't lijf, en dan kan men in 't verdrayen van een woord hondert uytvluchten zoeken, en men weet zoo veel kromme ſprongen te maken, dat hoe men 't maakt, men een gladde aal by den ſtaart heeft. Gewis de Heydenen zullen ons beſchamen, en ons onze trouwloosheyd verwyten. Cicero *zeyd wel, wat gy belooft, en God als tot getuyge roept, dat moet gy vaſt houden.* Stobæus *ſpreekt wat breeder; Al-eer gy wat belooft, zeyd hy) overlegt het wel, en als gy 't hebt belooft, volvoert dan uw belofte.*

Aanmerkt hoe Firmius, *gelyk de dwaaze dooren,*
Ons zijne kracht laat zien, en zyne ſterkheyd hooren,

Jerem. 9.

De ſterke wachte zich (hoe krachtig hy zich noeme)
Dat in zijn groote kracht hy niet te zeer zich roeme.

CRinitus *varhaalt, dat de Keyzer* Firmus (*die* Aurelius *noemde den Ægiptiſchen rover*) *was van grooter gedaante, met brandende oogen, gekrolt hayr, met een geteykent voorhooft, duyſter gezicht, de reſt zijns lichaams was ruyg en hart, alzoo dat hy de Reuze genaamt werd: en was daar by zoo ſterk, dat hy* Triarium *heeft overwonnen: hy liet een aanbeeld op zijn borſt ſtellen, daar hy eenige ſmeden liet opſlaan, 't welk hy alles zonder eenige pyn verdragen kon.*

Deze

ZOo sterk was *Firmius* van lichaam en van leden
Dat klits, klats, klits, klats, hy met hameren liet smeden
Op een zwaar aanbeeld, daar zijn lichaam onder lag,
Want noit verstaalder mensch men immer vond of zag.
Maar of schoon zulken kracht hy hadde van de Godhied
Ontfangen, niet te min wast wel een groote zotheid
Dat hy met zulk gevaar beproefde zijne kracht:
De Wijze-man zijn doen bespottet en belacht.
„De kracht des lichaams heeft natuur ons niet geschonken,
„Op dat wy daar meê hoog en heerlik zoude pronken;
„Noch om door ydele eer daar door te zijn beromt,
„Maar nutten dankbaar die daar 't ons te passe komt.

Deze man droeg hier over zijnen roem daar nogtans hem dit zelve nog nut nog nodig was, maar wilde zijn groote kracht des lichaams over al daar mede te kenne geven. Zoo vindmen noch hedensdaags veel luiden, die in ydele en looze kuntjes haar eer zoeken, daar hy noch hun zelven eenig profijt, noch anderen eenigen dienst mee doen konnen, daar voor men zich moet wachten, dat wy niet voor zot of reukeloos geacht worden, dat wy ons eygen leven en gezontheyd niet tot terginge van Gods gaven misbruyken, die ons dan eyndelyk swaare beloonningen voor onze heerlijke werkken geven, alzoo dat wy van ieder bespot, en van niemand beklaagt worden.

De

De sterke Milon *hier aan ieder wil ontluyken,*
Dat elk verhoeden zal zyn gaven te misbruyken.

Judic. 16.

Of schoon de *Nazareen* had veel gewelds bedreven:
Zo bracht zijn sterkheid hem ten laatsten dog om 't leven.

W*Anneer wy de sterkte van* Milon Crotoniates *willen aanmerken, zoo verdient hy de hoogste plaatze, als wy de Poëten willen gelooven. Want zy schryven dat hy zoo sterk was, dat hem niemand (wanneer hy stond) met een stoot of ren uyt zijn plaats kon vervoeren. Wanneer hy een appel had gevat, vermocht hem der zelve niemand uyt der hand te wringen, noch d'appel in zijn hand te quetzen. Hy droeg op zyn schouderen, in de Olympische worstel-plaats,*
eenen

VAn *Milons* sterkte hoogt de zangster onzer ouders,
Wijl hy een grooten stier, geladen op zijn schouders,
Op een zeer hoogen berg met kleinen arbeid, droeg,
Daar hy met zijne vuist hem dood ter aarden sloeg,
En eyndelik zyn maal daar mede heeft gehouwen.
De slapen zynes hoofds bewrong hy styf met touwen,
En zyn hoofd-zenuwen zo krachtig hy verhief,
Dat al het bindzel brak, het was dan leet of lief.
Hoe gaarne wilde ik zien dat iemand hem ontrukte
De Appel, die hy met vier vingeren omdrukte:
Maar door verwaantheid, laas! hem eindelik, hoe vroom
Hy was, zijn kracht bedroog; toen hy een dikken boom,
Die half gespleten was, zocht voort van een te scheuren:
Maar als de kloove sloot, moest hy zijn doen betreuren:
Hy bleef in 't eenzaam woud gevangen, en benard,
Tot hy een greetig aas der wilde dieren ward.
„Dus wie zijn kracht misbruikt, gedijtze noch in 't ende
„Tot zijnes Meesters straf, met droefheid en ellende.

---

eenen twee-jarigen Stier zonder te verpoozen, die hy daar na met zijn vuyst doode, en at dien zelven in een dag op. Zo dat hy vreemde dingen bedreven heeft: doch op 't laatste, wanneer hy op zijn krachten te zeer steunde, wierd hy bedrogen: want hy zag een boom daar kielen in waren, die hy voorder meende te klieven: doch alzo de kielen daar uyt vielen, wierd hy van de boom zoo benepen, dat hy met beyde handen daar in vast bleef, invoegen dat hy, die te vooren op zijn dappere sterkte braveerde, tot een proye der wilde dieren moest verstrekken. Dit heeft, met 'et voorgaande, een beduyding, zo dat wy den Leezer daar op wijzen.

't Is Tantalus *die hier in 't Water werd gepeynt,*
Die dorſt en honger lijd, en nimmermeer verdwijnt.

Sapient. II.

Daar in de menſch misdoet, en zondigt in dit dal,
Hy wederom zijn ſtraf hier namaals dragen zal.

H*Ier zit* Tantalus *tot de kin in 't water, echter benauwt van dorſt; wyl het water, zo haaſt hy poogt te drinken, van zijn lippen wijkt, zoo doen ook de appelen kort. De Poëten geven hier meê te verſtaan dat de rijken, in overvloed, arm waren; dat, of zy altemets wel een lekker beetjen wenſchen, zo loopt het dog voor hun weg, dat is, het herte ontſinkt hun altijd om zo vele uit te geven, daar zy dog tot de keel vol gelds zijn. Dit zijn immers rechte Gieren, die wel by ſwijnen mogen vergeleken werden, die ſchoon de akeren rond-om haar lijf met hoopen liggen, echter in dreken miſt wroeten. En gelijk* Plautus *zeyd, zijn in haar rijkdom*

EYlacen! *Tantalus*, die gants niet kan verwinnen,
Ligt in der hellen-vliet begraven totter kinnen;
Hem hongert, en hem dorst, dat hy van smerten krijst;
En nimmermeer werd hy gelavet noch gespijst,
Maar stadig aangetergt: hy staat diep in den gronde
Des waters, en de vrugt hangt boven zijnen monde:
Zo hy na 't water bukt ontsinkket hem den stroom;
En grijpt hy na de vrucht, zoo wijkt den appel-boom.
„Maar lieve zegt my doch, is niet des gier'gen herte
„Als *Tantalus* gepijnt, en heeft gelijke smerte?
„Vermids 't vervloekte goud daar hy op is belust
„Noch noyt heeft zijnen dorst en honger uitgeblust,
„Hy gaapt naar goud, en hoe veel geele slyke,
„Hy vreet en inneslokt zoo is hy nimmer ryke,
„Maar in zijn goed verarmt: zo dikwils als hy hapt
„Na goud en zilver hem 't genoegen werd ontsnapt:
„Hy derft nau zynen darm met 's lichaams nooddruft vullen,
„En wermt hem by den heert nau by een hand vol krullen
„Hy heeft altijd het goud als eenen wolf by het oor,
„Hy rammelt nacht en dag in zijn vervloekt thresoor:
„Het goud is zijnen God, dat eert hy langs hoe kloeker,
„Hy kankert de gemeent met overdaat en woeker;
„En als hy sterven zal zoo is al zijn beklag
„Dat hy zijn geld hier laat en niet meed' dragen mag.

---

dom arm. Dit zijn de Æsopische Ezels, die met alle lekkerheyd geladen zijn maar zelver eten zy niet dan distelen en doornen. De Verkens doen levendig niemand goed, maar dood zijnde is haar spek van elk wel begeert: zoo doen ook de Gierige: wanneer zy leven heeft niemant wat te bed; maar dood, is haar goed aangenaam en van allen wel gewilt. Horatius *zeyd dat de Gierige gelijk zijn de watersuchtige, die hoe zy meer waters hebben, dat zy dies te meer moeten drinken: en datze benauwt veel goeds vergaren, is geen eynde van haar ellendigheden, maar slechts een begin; want met altijd te zoeken wast de begeerlijkheid, en met altijd te begeeren wast de armoede. Daarom zeid* Epictetus *wel, 't is niet van noode dat gy der gierige rykdom vermeerdert, maar neemt slechts haar begeerlijkheyd weg.*

Een schaap, Aap, Swijn of Leeuw, de dronk maakt van den man
Als 't nat is in zijn lijf, zijn wijsheyd in de kan.

Proverb. 23.

De wijn heel zoet en glad wel door de keele leekt,
Maar in de buyk hy dan gelijk een slange steekt.

Hier meê word de verscheydentheyd en aart des Wijns levendig afgebeeld: want men ziet dageliks dat die zelve veel zeltzame en vreemde kuren voor den dag brengt: d' eene zal zijn hoofd van wijsheid ratelen, en zoo hoog en groots in zijn schild wezen, dat hy meent alles te dwingen, en met den Leeuw Koning en Heere te zijn: de twede zal een Schaap zijn, en zo goedertieren, als waar 't schoon anders een stout man, dat hy als een eenvoudig Schaapken hem zal

MEn zegt, dat eene Boer of een botte Kinkel,
Die woonden op het land, hy heeten Elboog Schinkel,
Met vierderleye miſt van beeſten heeft gevet
Den wijngaard: wie te veel van dezen wijn, ik wed,
Zal zuipen, (zeide hy) hy zal van dees vier dieren
Gewis een naar apen, in alle zyn manieren:
Het zy hy werd gelijk een ſlecht onnoozel Schaap,
Het zy hy luſtig bootſt als eenen drol'gen Aap;
Het zy hy vuil, onnut, en onrein als een Verken,
Of eenen grammen Leeuw' gelijk werde in zijn werken.
„ Want wie met vele Wijns verladet zijnen geeſt,
„ Word in zijn dronkenſchap het eene of ander beeſt.
„ Indien den dronkaard wiſt, of kon ter degen ramen
„ Hoe hem den dronk misſtaat, hy zou hem moeten ſchamen.

---

zal laten leyden en regeeren waar men wil: de derde is een Verken, een vuile Sog, die in zijn kot en vuiligheyd ſmoort en wenteld, al eens of hy in zijn eygen miſt luſt had te wroeten; te vierde is een Aap-gelijk, die hem anders niet tiert dan of hy gek op de Rede-rijkers Kamer waar, ja als een rechten mallen Aap, ſpringt, zingt, buitelt, en heeft de vreemſte grillen diemen bedenken mag, andere veranderen in Honden, Ezels en andere dieren, &c. Dit is aardig gevonden, en een levendig voorbeeld der dronkaarts: dan zo zy verſtonden dat de dronkenſchap is een Moeder alles quaads, zy zouden daar voor meerder ſchrikken. Syrach *zeyd, door de dronkenſchap zijn der vele om't leven gekomen; en* Gerſon *ſpreekt, datter weiniger onderſcheyd is of iemand hem zelven doodet, dan of hy't van langer hand door den dronk doet.*

Den Dolphijn in het Meyr bewogen van de ſnaren,
Den Harper Arion *draagt door de blaauwe baren.*

Jon. 2.

Dry dagen *Jonas* in den Walviſch was gedolven.
Die eindelijk hem weêr ſpoog uit de water golven.

ARion, *de treffelijke Cyther-ſpeelder en Lyriſche Poëet, wanneer hy na zyn Vaderland Lesben wilde reyzen, merkten hy dat de boots-gezellen bezig waren, om heymelijke liſten te bedenken, hoe zy hem zouden mogen om hals brengen, en dat, vermids hy groote ſchatten by hem had. Hy dit zelve overdenkende, maakten hem çierlijk toe, en ſpelende op zijn Liere, wierp hem van boven in de zee-baren: in welk geluit eenen Dolphijn vermaak ſcheppende, voerde hem op zijnen rugge behouden aan de Oever. Tot wiens gedachteniſſe de Grieken een beeld hadden opgerecht: met deze Dichten:*

De Dolphijn heeft uit liefd' Arion aan de ſtrand,
Door 't Siciliaanſche Meyr, gebracht in 't Vaderland.

Deze Fabel hebben de Oude hier om bedacht, op dat niemand zou mogen denken, dat zijn ſchelmſtukken, als zy die bedreven hadden, bedekt zouden mogen blijven, dan zy meenden dat de vogelen des Hemels, of de beeſten op de velden, of de viſſchen in de zee zouden-getuygen en hulpe wezen den vromen die verdrukt worden, en dat de menſchen wel ondankbaar zijn, die alle barmhertigheyd ter zyden ſtellende, ongenadiger

ger

DE Herper *Arion* den *Occeaan* ging kruissen
In een Corintsche bark, ontsiende niet het bruisschen
Des grondeloozen meyrs, op dat hy aan het strand
Zijn stappen zetten mocht in 't schoon Hesperisch land:
Maar naauwlijx is hy t'scheep, of heymelijk hy hoorden
Dat hem het schips-volk 's nachts bestemde te vermoorden.
Dies hy van angst en vrees schier kroop in eene schulp,
Als hy verlaten zich van alle menschen hulp
Vond in zijns lijfs gevaar: wat raad in dees verbazing?
Hy gaat terstond (als door een Goddelijke inblazing)
Zijn lichaam cieren, en toemaken hupsch en schoon,
Gelijk hy was gewoon, als hy den zoeten toon
Zijns gulden Cyter in een schouwplaats plag te wekken;
Op dat zijn cierzel noch tot zijns lijks eer mocht strekken;
En dat hy als de swane, in zijnen laasten nood,
Met eenig droevig lied, beklagen mogt zijn dood.
Dus zijnde toebereyd, dus zijnde toe-berustet,
Hy tot den schip-lien zegt: matroosen, my gelustet,
Tot eere van *Apol*, een lied te heffen aan.
Maar als hy nauwliks noch ten halven heeft gedaan,
De Zonne in *Thetis* schoot met zijne vuur'ge paarden
Daald zachtelijken neer, om daar zyn rust t'aanvaarden,
Het boots-volk al verwoed gelijkerhand toe treed,
Eer noch zijn donker zeil den nacht hadde uitgespreed,
En komt gewapent aan om zijnen draad te korten,
Dies hy van boven neer zich in de zee gaat storten:
Maar eer met zijn gansch lijf hy noch in 't water plotst,
Hy van de Dolphijns werd gedragen en getorst:
d'Een neemt hem op den rugge, en d'ander door de baren
(Als of zy dezen dienst hem dobbel schuldig waren)
Geleyden hem door 't nat: dies eer hy omme kijkt
Is 't Schip zoo wijd van hem, dat het een schelp gelijkt,
Hy heft zijn aanschijn op, en vrolyken, van verren,
Aanschouwt de zilv're maan, en zoo veel gulde sterren,
Dies hy gedenkt dat Gods gerechtigheyd wijd sweeft,
En niet met een oog ziet, maar zoo veel oogen heeft
Als sterren in de lugt, daar mede hy bespiedet
Al 't geen wat op der aarde of in de zee geschiedet:
't Welk in dit groot gevaar hem een kloeke herte maakt;
Tot hy behouden zo t'wijl aan den oever raakt.
,, O dommen Mensch: leert hier, kruypt eens uyt uwe schelpen,
,, Hoe uwen naasten gy in nood behoort te helpen.

---

ger zijn als deze beesten, dog gelukkig die zich weet te troosten: Daar van H. L. S. deze Dichten heeft gestelt;

Die midden in de zee, en schrylings op een vis,
Daar 't naaste schip te vyand, geen lijf-berging is,
Gerust en heel vernoegt, en vrolijk te singen meugen.
Die moet vast van gemoet; in God en deugt verheugen.

Hier

Hier zit Policrates, *die der Fortuinen rad*
Gestadig mede liep, en nimmer onspoed had.

Prov. 1.

Den dwaze mag geluk noch voorspoed baten niet,
Maar zal ten lesten hun noch brengen in 't verdriet.

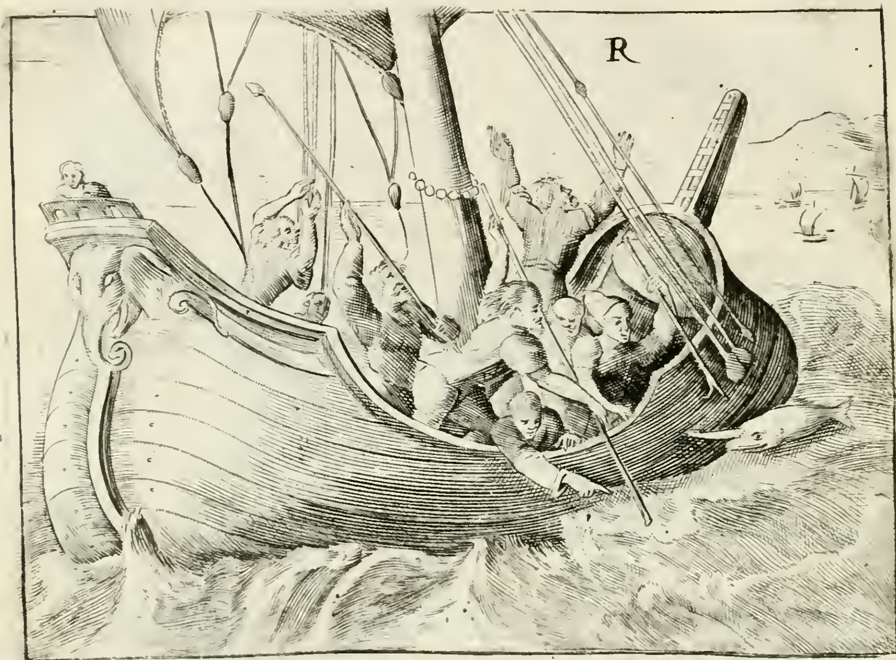
POlicrates, *de Tyran van* Samien, *beroemde dat hem noit eenig ongeluk of tegenspoed was over-gekomen : maar dat al zyn doen voorspoedig voortging: 't gebeurde dat hy een kostelijken ring van zijn hand trok, en wierp dien zelve in de zee: korts daar na vingmen die visch, en juist geraakte die selve in des Konings keuke, daar men den visch openende, des Konings ring in gevonden heeft, en den Koning behandigt, hier over den Tyran hem meer verhoovaardigende, meende dat hem gantsch geen ongeluk of swarigheyd kon overkomen: Maar, eylaci! 't geluk dat lichtvaardig was, is ook snellijk verdwenen, en deze geluk-*

MEn zegt *Polycrates*, gelukkig boven allen,
d' Onstadige Fortuine is altyd toegevallen:
Als hy op eenen tyd in vriendschap zich verbond
Met zijnen goeden vriend, hy boven hand en mond,
Om deze vriendschap vast en trouwlik te bevesten,
Noch zynen goude ring in 't water werpt ten lesten:
Maar als hy naderhand, na Koninglijker eisch,
Zeer aardig aan den disch zat binnen zijn paleys,
Vand hy den zelve ring, die was in 't Meyr geworpen,
In 't lyf van eenen visch zeer zeldzaam opgeslorpen.
„O wonderlijk bedrijf! het schijnt wel voor gewis
„Dat menig mensch tot het geluk geboren is:
„En d'eene jaagter naar, en loopt steeds voor hem henen,
„En 't komt de and'ren t'huis zelfs eer hy 't zoude meenen.
„De ziende schiet na 't wit en raakt een bontekraay,
„De blinde Koning werpt, en treft een papegaay.

---

kige is korts daar na ongelukkig van eenen Oronte, *veld-Overste des Konings* Darii, *gevangen en aan een kruis genagelt. De voor-daad* Cræsii *is niet vreemt van deze geschiedenisse, de welke, in zijn guldene Throon zittende den Philosooph* Solon *aansprak, hem vragende*, of hy ook achtede dat iemand in de wereld gelukkiger was dan hy? Solon *antwoorde*, men konde niemant voor zijn dood gelukkig heeten, *hoewel dit* Creso *vreemd dacht, zoo is hy kort daar na van* Cyro *overwonnen, gevangen en verwezen, levendig gebrand te worden. Wanneer nu* Cræsus *op 't hout gebonden lag, riep hy gestadig*, ô Solon, Solon! Cyrus *begeerig zijnde te weten waarom hy aldus riep? zeide* Cræsus, *hy bevond nu dat* Solon *hem wijsselik de ongestadigheid des werelt had voor oogen gestelt: deze redenen beweegden* Cyrum *dat hy* Cræsius *het ontbinden, en op zijn vrye voeten stellen. Wy weten, zeid een Oudvader, dat hy ongelukkig is, die noit ongeluk gehad heeft, want daar by weten wy, dat gy Heere! onzer gedachtig zijt.*

't Kleyn Vischken Remora *kan lichtelyk terstond*
Bekrygen een groot Schip, en stooten 't in den grond.

Job. 12.

Gaat vraagt uw Moeder d'Aarde op dat zy 't u bediede,
De Visschen zullen u vertellen het geschiede.

DE *Oude hebben zonderlingen van dit Visken* Remora (*in duyts gezeyd* Beletter) *gebeuzelt* : Plinius *zeyd dat het in de roode zee gevonden word, en zulken kracht heeft; dat het de Schepen* Antony *en* C. Principis, *onder volle zeilen zijnde, in haren loop heeft gestut. Altijd men kan het ten onzen tijde niet vinden* Erasmus *van Rotterdam de eere der geleertheyd, meende dat het by de* Tong *bequaamlyk vergeleken kon worde, want dat zelve lid groote dingen kon beletten,* ja

HEt Viſchken *Remora*, lang eenen halven voet,
Heeft eenen hoorn in 't hoofd daar 't groot geweld
meê doet,
Want het *Antony* groot Galioen licht kon verletten
Daar 't opgeblazen quam met volle zeylen zetten
In 't Adriatiſch Meyr, en boorden 't ſchier te grond:
Waarom *Erasmus* dit, met zijnen gulden mond,
Tot een gelijkenis gebruikt heeft, zonderlingen
By 't kleine lid, de *Tong*, die zulke groote dingen
In korten tijd beſchikt, gelijk als 't roer dat 't Schip
In een goe haven ſtiert, of op een harde klip
Schip-breuke lijden doet: Laat ons hier altijd leeren
„Dat in 't klein ſchepzel meeſt uit mund de kracht des
Heeren.

---

ja geheele heyr krachten doen ſtilſtaan en Schips-vloten in haar loop ophouden. De Martialis *van onze tijd vergelijkt het by de bierkraan en de kan, zeggende, dat daar door veel goede dingen werden verhindert, wanneer men dees* Remora *altijd onder zijn neuze heeft. Men zoude de Tabak en het Tabax pijpken wel meê by mogen ſtellen, als wezende de rechte weg om tot het ander te komen. Men vind immers by onzen tijd zulke kitte broers, die 't leed is dat het kanneken van de mond is, en die 't ſmook pijpken, als een noodig geweyr, altijd in hunne zakken dragen, en dit moet voor-gaan, alzou de huys-vrouw en kinderen daar omme treuren, daar door worden dan alle goede zaken belet, de beurs kaal en 't hoofd beroyt gemaakt.* Auguſtinus *zeyd zeer wel, de dronkaars quetzen de natuur, verwerpende de gunſt, verliezen haar eer, en lopen met volle zeylen totter verdoemeniſſe.*

Demoſthenes *hier by gelijkenis verklaart,*
Dat zonder Wijzen *niet een Stad mag zijn bewaart.*

Sapient. 6.

Veel beter wetenſchap dan kracht in hare werken;
De Wijze van gelijk is beter als den ſterken.

D*Eze Fabel heeft* Demoſtenes *die van Athenen voorgehouden, te weten, dat de Schapen met de Honden een verdrag hadden gemaakt om de Wolven tegen te ſtaan: 't welk zy wel ſtandvaſtig onderhielen, en haaren vyand onder oogen zagen, maar als de Wolven zagen dat de Honden haar in de wege waren, maakten de Wolven met de Schapen een eeuwige vrede, mits dat zy de Honden verlaten zouden: 't was niet zo haaſt geſchied, of zy worden der Wolven proye. Zo dee ook* Antipater *die van Athenen, want als hy haar eeuwige vrede aanbood, zocht hy dat zy de tien* Orateuren, *die hy zeyde dat alle vyandſchap maakten,*

ALs *Philippus* had verzocht d'Atheensche Wijze Tolken,
Sprak by gelijkenis *Demostheen* tot den volken:
De schapen waren met de Honden eens getreên
In een verbond, dies zy de Wolven t'zaam bestreên
Maar als de Wolven, nu hoe krachtig in de wapen,
Het krygen niet meer holp, zy met d'onnos'le Schapen
Besloten eene vreê, dies zy van stonden aan
Den Honden mosten hun quyt maken en ontslaan:
De Schapen deden zo, maar als zy nu bloot zaten,
En hadden onbedacht den Honden heel verlaten,
De Wolven wederom aanquamen met geweld,
En hebben zo de kudd' verslonden op het veld.
Hier meê *Demostheen* bewees uit der natuuren
Dat hun niet baten mocht de sterkheid van haar muuren.
Indien zy lieten gaen de *Wyze* van der stad;
„ Want daar geen Wijsheid is, daar zijn de wallen plat.

---

maakten, zouden af-zetten (die nogtans de wijste en treffelijkste der Stad waren.) dan wilde hy hun te vreden laten, en geen meer schade aandoen. Als dit geschied was, quam hy met geweld tot zijn voornemen, plaagde en onderdrukte die Stad naar zijn wel gevallen. Dit behoort ons op te wekken om de wijze Mannen in eere te houden, op datmen tegen der Wolven geweld mag bestaan. Men leest van Solon, *wanneer hy zag dat* Pisistratus *al het bewint aan hem had getrokken, dat hy al zyn wapenen voor het Raadhuys geleyd heeft, en gezeyd, ô Vaderland! Vaderland! ik heb u met raad en daad altijd by gestaan, betuygende dat hy het gemeene beste getrouwlijk had gedient. Alzoo behooren alle die zorge van Rijken bevolen is, oprechtelijken te handelen, en de Wijsheyd of de Wijze in eeren te houden, op dat de goede gemeente beschermt, de Gerechtigheyd onaerhouden, en alles in vreede mag toegaan.*

Leergierige leert hier, aan een geçierde Rave,
Dat gy u niet verheft in iemands anders have.

Eccleſ. 11.

In çierlijk ſchoon gewaad verheugd uw niet al t'ſeffen;
Nog wil uw in den dag der eeren niet verheffen.

HOe de Rave met andere vogels vedere haar ſwarte lichaam had geçiert, en hoe ieder vogel de zijne weder quam halen, zoo dat zy naakt en bloot met haar eygen en ſlecht goedjen moſt pronken, daar van is de zin en meininge genoegzaam bekent. Hier mee word uitgedrukt het rechte beeld der armer hoovaardigheyd, die, als is't datze overtuigt zyn in haar geweten, dat al haar koſtelijkheyd en pronkkerye niet anders is als ander luyden goed, nogtans om die zelve in vollen ſtaat te behouden, bedenken zy duyzend middelen, van liegen en bedriegen, en ſchijnen alzoo groote Koop luiden, die't fluweel en zatijn omme-dragen tot

een

DE zwart-geveerde Raaf, geçierd met veler Vogels
Veel-verfde, Pluimen, aan zyn borst en om zyn vlogels,
Zich dwazelik verheft, als hy in 't kristalijn
Van eene zilv'ren beek ziet zynen schoone schijn,
Gedenkende niets eens hoe 't einde wil gelukken
Als elken vogel komt zijn veren weder plukken.
O zoete Fabel! die op 't hooft zoo dapper treft
„Den genen die op 't goed eens anders zich verheft,
„En niet gedachtig is, als elk het zyn sal halen,
„Hy naakt zal wederom met schanden moeten dalen.
„Hoe menig Vogel noch de dunne locht doorsnijt
„Die, waar hy alle zijn geleende pluimen quijt
„Die, hy op woeker heeft, hy waar geen overvlieger,
„Maar speelde banquerout, gelijk een recht bedrieger.

---

kleed van credijt, daar de arme kramer moet om zuchten: en avonturen dan ander luyden goed, op hope van groote winninge. Als nu ieder vogel komt om zijn vederen, dat is, zijn goederen wederom te hebben, daar hy uytwendig zoo mee verçiert is, dan staat hy kaal en bloot, speelt, als een recht bedrieger, banquerot. Daar is dan die groote Sinjoor gefallieert: en och of de vogels dan haar vederen mogten weder-halen! maar zy zijn al vervlogen, zo dat het op een O en P uyt komt. De Keyzer Augustus *hoorde eens dat een van zijn soldaten banquerot was gespeelt, beval dat men voor hem het bedde zou koopen: gevraagt zijnde waarom? antwoorde: indien hy, die zo vele schuldig was, daar op heeft konnen slapen, ik zal daar zonder twijfel ook wel konnen op rusten. Willende daar mee zeggen, of hy schoon een Rijk en Leger had te bezorgen, en hem de ruste ontbrak dat die nog ongerustter moesten zijn die altijd met ander lieden goederen beladen waren.*

De moordische Harpy *gestelt tot ieders baak,*
Hoe des verslag'nen bloed in 't eynde roept om wraak.

Matth. 26.

't Swaard in uw scheede steekt, want wie daar mede slaat,
In 't eynde daar in valt, en jammerlijk vergaat.

W*At deze* Harpyen *voor Vogels geweest zijn, daar van kan men by de Poëten, als* Virgilium, Hesiodum, Apollonium, &c. *lezen Sy beschryven dog zeer verscheyden hare gestaltenisse. Zommige zeggen dat het vogels zijn, hebbende een maagdelijk aangezicht, bleek en mager; als of zy nimmer konnen verzadigt worden, met felle klauwen. Sy voerden haaren namen van moorden, roven en stelen, en lieten achter haar een leelijke stank. Men beelde de wind by haar af om haar snelligheid, en zy hadden ook hare byzondere namen en geslagten. Hier by word te kennen gegeven de oprechte aart der Tyrannen, die belust tot moor-*

DE moordische *Harpy* haar zelven gulzig mesten
Met menschen vleesch en bloed, zoo lang tot zy ten lesten
Quam drinken uit een borne, en zag in kristalijn
Haar spiegel en de schaauwe, een held'ren weder schijn:
Dies wanende dat daar haar zuster lag begraven,
Die in den zilv'ren vloed haar dorst had willen laven,
Zy haast van rouw' storf. „Doodslagers, spiegelt u!
„Wanneer gy 't beelde Gods zo eysselijk en gruw'
„Maayt in het duyster graf, en onze moeder aarde
„Bevlekt met 't roode bloed dat druypt van uwen zwaarde,
„Gedenkt aan uwen loon, en ziet dit schouwspel aan!
„Daar in den mensch misdoet, daar zal hy in vergaan.

---

moorden en roven, ten laatste zelve schandelijk om 't leven komen, en een lelijke vuile stank den nakomelingen na-laten. Van deze zoorte is niet de minste geweest de bloed-dorstige Keyzer C. Caligula, *want als hy in 't dooden en moorden vermakenschepten, plag hy zijne Beuls te gebieden, om zijne wreedheyd te meerder te betoonen*, datmen de arme gevangene zoo zoude dooden, op dat zy door de langzaamheyd der straffe te meer de pijne en 't schrikken des doods zouden gevoelen. *Want hy zeyde*, Slaa zo, op dat zy voelen dat zy sterven. *Deze wreeden Tyran is korts daar na met dertig wonden door steken, en als een Verken van 't vyer geschrookt en schandelijken omgekomen. Zo eynden deze* Harpien *haar leven. Ook verstonden de Oude by deze* Harpien *de onmatelijke gierigheyd en begeerlijkheyd der menschen, die alles met recht en onrecht (als Grijp-vogels) raapten en schraapten, en speelende altijd, als oprechte bloed-zuigende Egels, in mijn zak! in mijn zak! daar van* Horatius *zegt.*

Den Egel niet zyn zuygen laat,
Voor hy is van het bloed verzaad.

Zo slaan de Harpien *van onzen tijd de klauwen ook over al in, en dooden wel de luiden niet, maar zy keelen die zelve nu met een stomp mesken, zo datze nog leven nog sterven konnen; dit schijnt nu wel wat barmhertiger, maar ondertusschen pijnigen zy de luyden met een langzame dood.*

Apuleius zijn huyt met toover zalf beſmeert;
Des hy een Ezel word, die elk met ſlagen eert.

2 *Reg.* 17.

Doen Satan Jocobs huys tot tooverye bragt,
Nam God hun midden weg uit 't menſchelijk geſlagt.

DEze Lucius Apuleius *is geweeſt een zeer kloek Philoſooph van de Platoniſche navolgers, geboren uit de ſtad Madaure in Africa, van een eerlijke en vrome afkomſt: heeft geleeft onder de Regeeringe des Keyzers* Hadriani, *en hem te Karthago in de goede konſten geoeffent. Vele uitnemende werken zijn van hem beſchreven, die door de verſlindende Tyden der Roovers moedwilligheid meeſt alle verdonkert blyven. Onder andere heeft hy gemaakt een boek van den gulden Ezel: waar in hy geleerdelijk handelt; hoe de menſche door zijn zotte neuſwijſheyd raakt in veel gevaar en periculen, tot hy eindelijk als een beeſt moet dolen en alles uitſtaan, ter tijd hy ter bekentenisſe van zijn verleden daden, de wijsheyd ombelſt. Of als andere zeggen dat* Apuleius *onder het ſpel van den Ezel een klare beeldenisſe van des menſchen leven heeft willen uitdrukken, om te bewijzen hoe veele veranderingen den menſch is onderworpen, hoe bedriegelijk en ontſtandvaſtig het Avontuur zich alle tijd zien laat, wat de ontzekere uitvoeringe der raadſlagen, en hoe onverwagt de uitkomſten zig dikwils tot een goed einde vertoonen. Daar van de Digter u eenige naader openinge doen zal.*

Doen

DOen *Apuleius* zig met toover-vet beſmeerde
In eenen Ezel hy lichamelijk verkeerde,
En loopt zo naar den ſtalle, om eten uit de kreb
Daar hy geſtooten werd op zijne mag're reb
Van zijn beſlagen Paard: dies vlugt hy tot *Hippone*
't Goddinnen Beeld, 't welk daar ſtaat in den ſtal ten toone,
Op dat door middel van de roozen (zo hy waant)
Daar 't beeld mede is geciert, zijn vorige gedaant
Hy dus bekomen mogt: maar nauw ligt hy zijn voeten
Of den ſtal-jongen komt hem met ſtok-ſlagen groeten,
Zoo lange dat hy hoort een wonderlijk gedruiſch
Van dieven, die terſtond beſette 't gantſche huys,
En rooven zoo veel ſchats, en rooven zoo veel goeden,
Dat neffens hunnen laſt zy deſen Ezel loeden:
En ſtouwen hem zo voorts met kluppel-ſlagen vaſt,
Langs eenen ſteylen weg, met ſulken ſwaren laſt.
Philebum dient hy nu, nu vlugt hy gauwe en wakker
Voor 't mes van eenen Kok, nu dient hy eenen Bakker;
Nu eenen Hovenier, nu draagt hy op zijn ruig
En mager rugge-been eens Krijgers wapen tuig,
Nu zal den armen Muil des Ridders zadel vuren, &c.
En ondertuſſchen heeft zoo duizend avonthuren
In zijne beeſt'lijkheyd: de kommer en d'ellend,
De ſlagen, 't ongemak, en honger neemd geen end'
Daar meê hy werd beſwaart, nu kleuntmen hem met ſtokken,
Nu is hy in doods nood, nu rot hy van de pokken,
Zoo lange dat op 't leſt hem *Ceres* komt te baat,
En door een rooſen-hoed brengt in zijn eerſte ſtaat.
„Maar zegt my zang-Goddinne, als ik hier recht naar vorſſche
„Wat voor geheymenis ſchuylt hier onder deze ſchorſſe
„Die willig zijnen hals buygt onder 't ſnoode jok
„Der zonden, werd bekleed met eenen Ezels rok,
„Verlieſt zijn menſch'lijkheyd, en met veel ongemakken
„Door 's werelds wilde wout reyſt met veel ſware pakken:
Zijn vryheyd is hy quyt, en maakt alzoo getroſt
„Een Ezel van zig zelfs, die om den mag'ren koſt
„Zoo grooten ſlaverny en dienſt is onder worpen,
„Hy dwaalt, hy rent, hy loopt door Steden en door Dorpen;
„In duyzenderley pijne, in duizenderley ſmert,
„Tot dat dat hy moe geſlaaft in 't leſt aandagtig werd:
„Bedenkende hoe hy zijn mensheyd heeft verloren,
„Dies hy de Godheyd bid om weer te zijn herboren:
„En als hy zoo 's vleeſch luſt (den ſchoonen Roozen-hoed
„Die m'uit doornen plukt) verſlind in zijn gemoed,
„Hy tot zig zelven komt, en werd, naar zijnen wenſche,
„Van eenen ſlaafſchen Muyl, weer tot een vrye menſche.

Der tooverschen gespook u deze prent uitwijst,
Zoo eysselyk om zien dat 't hayr te bergen rijst.

Apoc. 21.

Der toovenaren lot, met zolpher, vuur en rook,
Is in den Helschen poel, vol brands en vol gesmook.

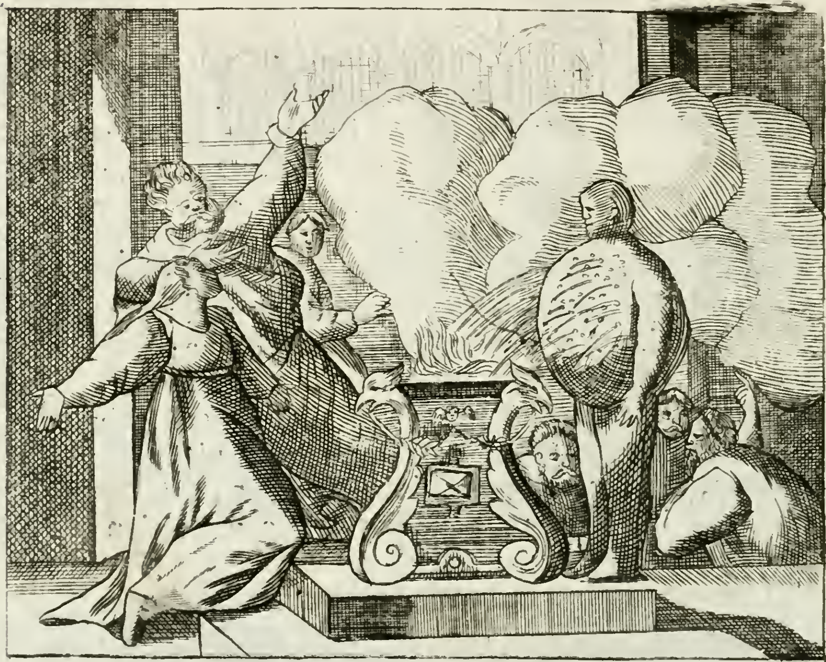
HOewel 'er hedensdaags menschen worden gevonden, die al het geen, dat'er van tooverye is gezegt, voor zotte grillen uit-krijten: zo durven wy ons echter zo wijt niet verloopen; wijl in de heylige boeken van Tovenaren, en Toveressen word gesprooken. Dog of deze gedrogten het vermogen hebben van zig, of door besweeringen, of door zalven, in Katten en Wolven te veranderen, daar aan zou ik wynig geloofs kunnen geven; wijl ik weet dat des men-

ZIet hier het tover-rot, wijl and're menschen slapen;
Met wonderlijk gebaar, verkeeren al in apen,
En met een held're toorts, van doode smeer gewragt,
Doen eenen ligten dag op-reizen in der nagt.
Wat brand hier voor een hel? wie of zy hier wierooken?
Wat Katten lollen dus? help *Pluto*! 't zijn al spooken.
Zou 't wel een Kerkhof zijn? ik laat my scier verleyn!
Hier ligt zoo meenig hoofd, en schedel zonder breyn.
Wat maken zy gebaars! wat maaken zy al kruyssen!
Beroerende de logt, en doen de boomen ruyssen,
Gins staat een lode Kelk vol doodelijk venijn,
Of zou 't Medeas sap, of Circes drank wel zijn?
Hola! zy wekken al de geesten hier ter baane;
De logt is heel vol vuurs, en vol gehoornde maane.
Ik derf nauw naarder treên; zy maaken een geluyt:
Plutonis hels-gedrogt, gy Furien komt uit,
Tisiphone, *Alecto*, *Megera* ligt uw hielen,
Ik dage uw in den naam van dees verstorven zielen
By *Styx* en *Acheron*, dat gy op dezen tijd
U t'zamen vinden laat in 't midden van dit krijt.
Ay my! wat zien ik daar in 't ronde park vergaren?
De Helle ontledigt schier al haar verbanne scharen,
Zy werden my gewaar; zy hebben my gezien:
Waar loop ik alderbest, waar zal ik henen vliên?

---

menschen form vast, en onveranderlijk is. Maar het inwendige kan zijn aart, en gestalte verliezen, en door Toverye vervoert worden. Daarom zegt den Apostel tot de Galaten: Gy uytzinnige, wie heeft u betovert! Deze Toovevery geschied alle dagen, en op duyzenderley Wijzen. Wat het toover-werk aangaat, daar van zal Rinald Schot, *in zyne ontdekkinge der too-verye, u volkomen berigt doen.*

Van 't Water en Van 't Vuur een kluchtige verhaling,
Waar uit wy naakt verstaan der Heyd'nen blinde dwaling,

Sapient. 13.

Gants ydel is den mensch, en blind gelijk en rotz,
Die, in zijn hart niet heeft de kennis onses Gods.

SUidas *verhaalt datter twee Heydensche Priesters twistig waren, om de magt en sterkheyd haarder Goden te beweeren: ieder prees de zijne. Die van* Persien *hield het vyer voor zijnen God, want, zey, hy, het vyer verteert alles ten minsten verandert alle fatsoenen, al waren zy ook van gout of andere metalen gemaakt. Hy was in Ægipten by een ander Priester van* Canopo, *die ook zijnen* God (*het Water*) *boven alle prees, die ten laatsten een wedspul aanrechteden, wie van beyde de sterkste was.* De Persische *Priester maakte een autaar toe, daar op hy zijn God stelde, de Priester van* Canopo *bedagt een groot beeld van steen*

HEt *Vuur* by den Persiers (als die niets beters wisten)
Als God werd hoog ge-eert, het welk met groote listen
van eenen Priester werd zeer aardiglijk bespot:
Want hy met *Water*-vogt gevult heeft eenen pot
Die al vol gaatjes was gestopt met wasch te zamen,
En maakten hem een hoofd zeer aardig na 't betamen.
Den Afgod zoo hy was (ziet dat gy niet en lagt)
Heeft hy voor heete vuur zeer kluchtig voorts gebragt;
Het wasch versmolt terstond, het Water sprong daar henen.
En bluschten zoo geheel den God des Vuurs met eenen.
Dies werd de water-kruyk (ô wonderlijk bestier!)
Voorts aan by den persiers ge-eert in plaats van 't vier
't Gaat zo nog hedendaags, wanneer wy daar op merken,
„ Elk houd'et nog altijd gemeenlijk met den sterken.

---

steengebakken, dat hy vol waters en gaten maakte, en wederom met wasch toe stopte: als dit beeld nu door den Persischen God zou werden verslonden, is het wasch gesmolten, de gaten geopent, en die God is ellendig van 't water uitgebluscht, dus wan de Egiptische God den prijs, dat hy den Persiaanschen God overwonnen had. Ziet dog de blindheyd dezer armen menschen; nogtans derf M. Varro *wel zeggen dat hy over de dertig duyzend Goden heeft getelt, en datter wel drie hondert* Jupiters *geweest zijn: Hoe vele zijnder onder de Oude geweest, die zelve voor Goden wilden ge-eert en aangebeden zijn! De Propheet* Jeremias *klaagt dat onder het volk* Juda *zo vele Goden als steden waren, Och dat de Joden zo verblind heen gingen en hingen den Afgoden aan, daar zy de ware Propheten tot hare leyders en predikers hadden.* Nazianzenus *de Ou. vader, zeyd wel, hoe meind gy zullenze varen, die hun zelven van gisteren en eergistere Goden hebben opgeworpen, en dat van zulke die door haar schelmstukken vermaart zijn geweest? ô blindheyd!*

Hoe eenen Herder eerſt het levendige Beeld
Der ſchoone Schilder-konſt in Grieken heeft geteelt.

Ezech. 4.

Een effen Tafel neemt, en luyſtert na mijn ſtem,
Trekt daar na 't leeven op de Stad Jeruſalem.

W*Aar en wanneer de Edele ſchilder-konſt is aangevangen, en van wie die zelve is begoſt, daar van zyn weynig Hiſtory-Schryvers eenig. Altijd willen de* Grieken *zeggen dat de eerſte Schilderye daar gevonden is, want zy zeggen: daar was een Herder die de ſchaduwe van 't Schaapken, dat voor hem ſtond, aardig met zijn ſtaf had afgeteykent, zoo datter in het zand een om-trek bleef, daar uyt de* Grieken *oorzaak namen deze konſt hun toe te ſchrijven. Het*

zy

TErwijl in Grieken-land de Herder gaat verknapen
Zijn kud, na 't leven hy de schim van zijne schapen
Natuurlik trekt in 't zandt: als nu de schaauw vertrok,
Had hy een wollig vlies gemaalt met zijnen stok.
Aldus werd alder-eerst met haar veel-verfde wieken
De schoone *Schilder-konst* gebaart by d'ed'le Grieken;
Pictura die voorts aan met een blyde aangezicht
De wereld heefd verheugd, en wonderlik gesticht:
Die ons gezicht bedriegt, als 't platte schynt verheven,
Het stomme spreken, en het dooden schynt te leven,
Het geene stille staat, als of het zich beroert:
Dies is waardig dat men haar ten Hemel voert.

---

zy dan zoo het wil, deze konst is heel oud. Zommige meenen datze al voor de Sondvloed in zwang is geweest, andere datze eerst by de Chaldeen *is gevonden, en zoo in Ægypten gekomen, en van daar voorts te Romen en over al is verspreyd geworden. Hoe treffelik is deze loflikke konste by Keyseren en Koningen in eeren gehouden? en hoe heerlik zijn de vermaarde Meesters verheven? Om die met Historien te bewijzen, is onnodig en te lang. De Schilderye, zeyd* Patritius, *is een swijgende Poëzie, en de Poëzie is een sprekende Schilderye. Dit is een goed Schilder, spreekt* Plato, *die willende een dapper en vroom man uytdrukken met alle zijn omstandigheden, ook daar na pooge en tragte dat hy ook zo leve, op dat hy voor een vroom man mag gehouden worden.*

Schoen-maker luistert hoe de kloekste Schilder-geest
U allen blyven leert by uwen houten leest.

1 *Corinth* :7.

Een ieder blyve in 't geen (zoo lange als hy hier leeft)
Daar hem de lieve God zelfs in beroepen heeft.

APelles, *Prince der Schilders*, *had een* Venus *geschildert, die hy gelijk zijn maniere was, openbaarlik vertoonde, en hem daar achter verschuilde, om te verstaan wat iegelik met oordeel daar op wiste te berispen. 't Gebeurde dat een schoenmaker berispte dat de Schoenen van* Venus *niet genoegzaam met strikken waren versien, over zulx* Apelles *des schoenmakers oordeel goed vindende, heeft het stuk ingenomen, en verbetert. Des anderendaags komt de schoenmaker wederom,*

A *Pelles*, Prinçe van de Schilders, wijt befaamt,
Brogt zijne *Venus*, die het leven ſchier beſchaamt
Voor het gemeene volk, in 't openbaar ten toone.
Een ſcheefer, glad van muil, laakt vaardig d'overſchoone
En zegt: de Schoenen zijn naar edel vrouwen aart,
Niet half genoeg beſtrikt, en 't lint te veel geſpaart?
Den Schilder voegt zich voort naar zijne wyze woorden.
De voeten, zijn terſtond beſtrikt met zijde koorden.
Den Ambagts-man verneemt omtrent zijn leeſt geen fout,
Des vaart hy loſſer uit, en toont zich dapper ſtout,
De beenen, roept hy, zijn wanſchapen en onaardig
Als dit *Apelles* hoord, vertoond hy zich zeer vaardig
En zegt beleefdelik, en met een ſtillen geeſt:
Schoenmaker, zie wel toe: maar blijf by uwen leeſt,
Daar gy uw op verſtaat. Zijt niet zo gaauw in 't laaken.
„Hy dwaalt die oordeel velt, in onbekende zaaken.

---

derom, vind het zelve tafereel daar in de pantoffels verandert en verbetert waren: dies hy by hem zelven, te ſtouter geworden zijnde, wat anders begint te berispen, zeggende: dat aan Venus *ſcheen of been eenigen gebreeken waren.* Apelles, *die na zijn oude gewoonte op aller oordeel naarſtig toeluiſterde, merkte dat het was de zelve Schoenmaker die hem 's daags te voren over de ſtrikken had beriſpt, komt voor den dag, en zegt:* Ne ſutor ultra crepidam: *dat is*, Schoenmaker oordeelt niet boven uw leeſt; *gaf daar mede te verſtaan, dat hy wel waardig was te leeren van verſtandige, maar dat onervarene haar moſten wagten van niet lichtelijken een oordeel te vellen over 't gene zy niet verſtaan.*

Ziet hoe twee Schilders hier, elk een om 't beste deel,
Vast schilderen om strijd met 't verwige pençeel.

Eccles. 9.

Hun werken zullen in der kostenaren hand
Altijd geprezen zijn, van 't eene in 't ander land.

HOe Zeuxis *en* Parrasius, *twee uytneemende Schilders, malkanderen zogten in de konst te overtreffen, of veel eer te beschamen, dat zal deze beeldenissen eenigzins vertoonen.* Zeuxis, *om zijn konst te bewijzen, schilderde twee trossen druyven, die zo levendig gedaan waren, dat de vogels daar op qu amen pikken.* Parrasius *daar tegen schilderde op een tafereel een gordijn, die zoo natuurlik gemaakt was, dat* Zeuxis *die zelve meende op te schuyven, om de Schilderye (die hy*

waan-

DE Schilder *Zeuxis* heeft zeer konstig met verstand
Een Kind met eenen tros gemaalt in zijne hand,
Waar naar de Vogelen al graag en hongerig vlogen;
Maar komende daar aan zo waren zy bedrogen.
Waarom *Parrhasius* hier over heeft gesmaalt,
Indien 't Kind (zeyde hy) waar levende afgemaalt;
De Vog'len hadden naar de druyf niet dorven pikken.
Dewijl zy in 't gemeen voor menschen zich verschrikken:
En ging zoo al terstond (uit dryven der natuur)
Een ployinge gordijn betrekken op de muur
Die zo getroffen was? zo levendig en milde!
Dat *Zeuxis*, als hy quam, die zelfs opligten wilde:
Aldus *Parrhasius* had, met een listig oog,
Verschallikt zijn Meester, die de Vogelen bedroog.

---

waande daar achter te staan) te beter te bezien, dat hy, hem beschaamt vindende, Parrasio *de eere gaf, die niet de Vogelen, maar den Meester zelve had bedrogen. Daar naa schilderde* Zeuxis *wederom een Kindeken met een schootel met Druyven dat zoo aardig gedaan was, dat de Vogels quamen neder dalen om de Druyven te pikken, daar hy nochtans zelve zo groot misnoegen in had, en bekende zijn gebrek, zeggende dat de Druyven veel beter gemaakt waren als het Kindeken want zoo dat zelve naar 't leven was uytgebeeld, dan zouden de Vogels daar voor verschrikt zijn geweest. Zo dat geoordeelt worde dat* Parrasio *de eere toebehoorde. Niet te min is deze konst door zoodanige uytstekende ligten zeer verbetert, want zy hebben zeer veel heerlijkke en treffelijke werken uytgevoert, en tot ongelooflijken prijze verkocht: daar van* Mander *u volkomen kan genoeg doen.*

DE dood is algemeen, wie isser oit gebleven?
Hoe arm, hoe rijk van schat, elk loopt haar in 't gemoet.
d'Een is zy bitter gal, den ander honing-zoet,
Wel hem die sterven leert, en zoekt een beter leven.
2 't Verstorven graan verrijst, het blijft niet weg gescholen,
Zoo doet den mensch ook niet, diens lichaam van den doon
Van nieuws bezielt, verschijnt voor God en 's menschen Zoon,
Die 't vierschaar zelf bekleed, en 't vonnis is bevolen.
3 Wee! wee der boozen roth! hoe wilt de ziel doorsnyden
Des geens die als een bok ter flinker zyde staat:
Als *Christus* dond'ren zal met een vergramt gelaat,
Vermaledyde gaat, gaat gy vermaledyden.
4 O drymaal witten dag! wel zalig die mag hooren,
Aan Christi rechterhand, die lieffelijke stem:
Komt hier en erft uw kroon in 't Nieuw Jerusalem,
Gebenedyde komt, komt hier mijn uitverkooren.

Uyterste Oordeel

Den Hemel vierschaar houd, de graven barsten open,
Het aardrijk krielt alzins van zielen opgekropen:
Zijn zoete en felle stem de Rechter hooren laat,
Gebenedyde komt, vermaledyde gaat.

Raadzel des digters

DE vliênde vlugge Tijd, al toornig en verbolgen,
Voor looper, over lang dat ik op 't lest zal volgen.
Gewisse tyaing bragt, en dat al wat men ziet
Ik met mijn komste zal vermeluwen tot niet.
Niets hier ter Wereld is, al schijnet nog zoo zoete,
Al blinkt het nog zoo schoon, of 't loopt my te gemoete.
De Zonne met zijn toorts, de Mane met haar lamp,
Den dag met zijn wit hoofd; De Nagt met haaren damp,
De Somer groen van loof, de Winter wit van sneeuwe:
Verliezen zig in my, als met een luyd geschreeuwe;
Het jaar, het ronde jaar, dat op twaalf voeten gaat,
Zig altijd tot my wend met een beweegt gelaat.
Te-my waards spoede zig de gulde loop der Sterren:
De mensche in zijn geboort beschout my al van verren.
De Tijd die met zijn zeyn maayt alles in dit dal,
Ik dapper eens in 't lest zijn vleugels korten zal.
De mensch denkt minst om my, daar meest aan is gelegen,
Dewijl ik roede of kroon, den vloek of ook den zegen,
Den hemel of de hel, het leven of de dood,
Hem eyndelijken zal toewerpen in den schoot:
Wanneer ik 't wankel rad van alle dingen wende.
Nu denkt eens wie ik ben, en radet my in 't

ENDE

REGISTER

Der *Konst-platen en Beschrijvingen.*

EYNDE

Ha Tonnel des mons[illegible] [illegible]

Hcq.
ncq

ocqocq

